

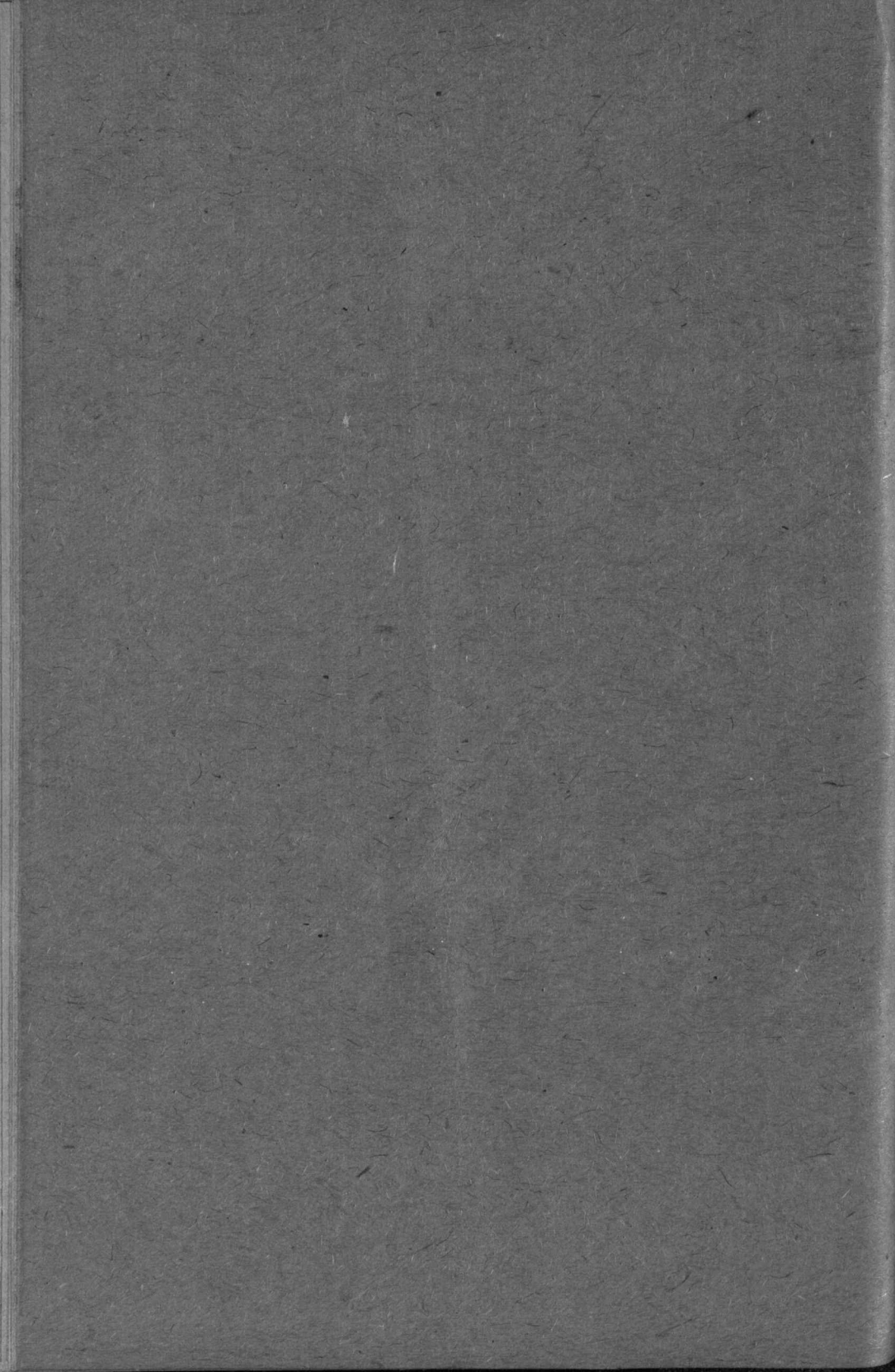
H1199-F
5

WOODHUK

10-11

1 9 3 5

У Д А Р Ы К

НЖ Коми
1-1

ХУДОЖЕСТВОА СӨВЕТСКОЈ ЛІТЕРАТУРА
КОМИЖУРНАЛ

ЛЕЗО СӨВЕТСКОЈ
ПИСАТЕЛЈАС СОЈУЗЛОН
КОМИ ПРАВЛЕНІЈЕ

№ 10 — 11

1935 ВО

КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЈ ИЗДАТЕЛСТВО

У Д А Р Н И К

КОМИ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛ

ОРГАН КОМИ ПРАВЛЕНИЯ ССП

ПОД РЕДАКЦИЕЙ:
М. ДОРНИНА (отв. редактор),
П. ШЕБОЛКИНА и И. ИЗ'ЮРОВА

№ 10—11

ОКТАБРЬ—НОЯБРЬ 1935 ГОД

І. В. СТАЛІН

СТАХАНОВЕЦЈАС МЕДВОЏЗА ВГЕСОЈУЗ- НӨЈ СОВЕШЦАНІЈЕ ВЫЛЫН РЕЧ

1. Стахановскөј двіженіјелөн төдчанлуныс

Јортјас! Стахановецјас јылыс тани, тајө совешцаніје вылас, сещөм уна да сещөм бура вісталісны, мыј меным, собственно, еща мыј кољө віставны. А век-жө, корінныд-кө-нын менө трибуна вылө, лоө віставны некымын кыв.

Стахановскөј двіженіјетө оз поџ відлавны кызі обычнөј двіженіје рабочөјјаслыс да работніцајаслыс. Стахановскөј двіженіје рабочөјјаслөн да работніцајаслөн сещөм двіженіје, коді пырас міјан социалістическөј строітелство історіјаө, кызі сылөн меґса славнөј страңицајас пыщкыс өті страңица.

Мыын стахановскөј двіженіјелөн төдчанлуныс?

Медвојдөр сыын, мыј сіјө петкөдлө социалістическөј ордјысөмлыс выл кыптөм, социалістическөј ордјысөмлыс выл выліжык етап. Мыла выл, мыла выліжык? Сы вөсна, мыј сіјө, стахановскөј двіженіје, кызі социалістическөј ордјысөмлөн петкөдчөм, выгөднөја торјалө социалістическөј ордјысөм важ етапыс. Војдөр, во кујім сајын, социалістическөј ордјысөм меґвоџза етап кадколастын, социалістическөј ордјысөм абу вөлі быт јітчөма выл техникакөд. дај секи міјан, шуны-кө, выл техникаыд пөшті ез і вөв. Социалістическөј ордјысөмлөн өніја етапыс-жө — стахановскөј двіженіје, мөдарө, — быт јітчөма выл техникакөд. Стахановскөј двіженіје вөлі ескө поџтөмөн выл, вылын технікатөг. Тіјан воџын јөз, кызі Стаханов, Бусыгін, Сметанін, Кривонос, Пронін, Віноградовајас да мукөд сещөмјас кодөс-жө, выл јөз, рабочөјјас да работніцајас, кодјас асланыс фелөса техникаөн тырвыө овладејтисны, осөдлајтисны сіјөс да вөтлісны воџө. Тащөм јөзыс міјан ез вөвны лібө пөшті ез вөвны во кујім сајын. Тајө — выл, аслыспөлөс јөз.

Воџө. Стахановскөј двіженіје — рабочөјјаслөн да работніцајаслөн сещөм двіженіје, коді сувтөдө аслас целөн өніја техніческөј нормајас венөм, өніја проектнөј мощностјас венөм, өніја производственнөј планјас да балансјас венөм. Венөм — сы вөсна, мыј најө, бурещ тајө нормајасыс, лоіны-нын ва-жөс міјан өніја лунјаслы, міјан выл јөзлы. Тајө двіженіјеыс жугөдө техника вылө важ віџөдласјассө, жугөдө важ техніческөј нормајас, важ проектнөј мощностјас, важ производствен-

нөј планјас да требутө лөсөдны был, јона вылынжык техническөј нормајас, проектној мошностјас, производственнөј планјас. Сылөн могыс—нуөдны мијан промышленностын революција. Бурещ та вөсна сiјө, стахановскөј движенiјеыс, аслас пышкөснас ем пыдисаң революционнөј.

Тани вiсталиснынын, мыј стахановскөј движенiје, кычi был, вылижык техническөј нормајаслөн петкөдчөм, ем сiјө вылын уж производителностлөн образец, кодөс вермас сетны сөмын социализм да кодөс оз вермы сетны капитализм. Тажө чик вескыд. Мыјла капитализм жугөдiс да венiс феодализмөс? Сы вөсна, мыј сiјө лөсөдiс уж производителностлы јона вылынжык нормајас, сiјө сетiс обществолы позанлун бостны прөдуктајассө јона унжык сыыс, мыј вөли феодальнөј порадокјас дырјi. Сы вөсна, мыј сiјө обществосө вөчiс озыржыкөн. Мыјла вермас, должен да быт социализм победитас овмөслыс капиталистическөј системасө? Сы вөсна, мыј сiјө вермас сетны ужлыс вылынжык образецјас, ужлыс вылынжык производителност овмөслөн капиталистическөј система серти. Сы вөсна, мыј сiјө вермас сетны обществолы прөдуктајас унжык да вермас вөчны обществоөс озырөнжык овмөслөн капиталистическөј система серти.

Откымынјас мөвпалөны, мыј социализм поңө јонмөдны гөла олөм подув вылын јөзөс материальнөј боксаң кушөмакө өткофалыштөмөн. Тажө абу вескыд. Тажө—социализм јылыс мелкобуржуазнөј мөвпалөм. Збылыссө социализм вермас победитны сөмын вылын уж производителност подув вылын, јона вылынжык, капитализм дырса серти, прөдуктајасөн да потреблајтан быдсама пөлөс предметјасөн озырлун (изобилiје) подув вылын, обществоса став шленјас зажиточнөј да культурнөј олөм подув вылын. Но сы могыс, медем социализм вермис шедөдны ассыс тајө цельсө да вөчны мијанлыс советскөј обществоөс медеа зажиточнөјөн,— странаын колө лоны сешөм уж производителност, кодi вевтыртө вөзынмуныс капиталистическөј странајасса уж производителностсө. Татөг нинөм i думажтны прөдуктајас да потреблајтан быдсама сикас предметјас изобилiје јылыс. Стахановскөј движенiјелөн төдчанлуныс сыын, мыј сiјө ем сешөм движенiје, кодi жугөдө важ техническөј нормајассө, кычi тырмытөмајасөс, вель унэ слушачајасын вевтыртө вөзынмуныс капиталистическөј странајасын уж производителностсө да востө, тачикөн, практическө позанлун мијан странаын социализмөс вөңө јонмөдөм вьлө позанлун пөртны мијанлыс странаөс медеа зажиточнөј странаө.

Но стахановскөј движенiјелөн төдчанлуныс тајөн озномомас. Сылөн төдчанлуныс нөшта i сыын, мыј сiјө дастө

условіејас социализмаъ коммунизмö вужом вылө.

Социализмөн принципсы сын, мыј социалистическөј обществойн быдөн ужалө аслас способностјас серті да бостө потреблајтан предметјассө оз аслас потребностјас серті, а сјө уж сертыс, кодөс вөчис сјө обществойслы. Тајө лоө, мыј рабочөј классөн культурно-техніческой уровеныс век-на абу вылын, умственнөј уж да фізической уж костын противоположностыс ем-на, ужлөн производительностыс абу-на сещөм вылын, медым обеспечитны потреблајтан предметјаслыс изобилјесө, мыј вөсна обществолы быт лоө јуклыны потреблајтан предметјассө оз обществоса шленјас колөмјас серті, а сјө уж серті, кодөс вөчисны најө обществолы.

Коммунизм ем развітіелөн выліжык шупөд. Коммунизм-лөн принципсы сын, мыј коммунистической обществойн быдөн ужалө аслас способностјас серті да потреблајтан предметјассө бостө оз сјө уж сертыс, кодөс сјө вөчис, а культурно-развітөј морт сјө потребностјас серті, кодјас сылөн емөс. Тајө лоө, мыј рабочөј классөн культурно-техніческой уровеныс лоі тырмымөн вылын сы вылө, медым ордны умственнөј уж да фізической уж коста противоположностыс подувјассө, умственнөј уж да фізической уж костын противоположностыс бырі-нін, а ужлөн производительностыс кыпаліс сещөм вылі шупөдө, мыј вермө обеспечитны потреблајтан предметјаслыс тыр изобилје, мыј вөсна обществолөн ем поғанлун јуклыны тајө предметјассө аслас шленјаслөн потребностјас серті.

Откымынјас мөвпалөны, мыј умственнөј уж да фізической уж кост противоположност бырөдөмсө поңө шедөдны умственнөј да фізической ужывса работнікјасөс культурно-техніческой боксаъ кушөмакө откофалөмөн, инженерјаслыс да технікјаслыс, умственнөј ужывса работнікјаслыс культурно-техніческой уровнеңсө шөркофа квалифіцированной рабочөј уровнеңә леңөм подув вылын. Тајө қік абу вескыд. Куммунизм јылыс таңи вермасны думайтны сөмын мелкобуржуазнөј болтунјас. Умственнөј уж да фізической уж костыс противоположност бырөдөмсө збылвылас поңө шедөдны сөмын рабочөј классыс культурно-техніческой уровнеңсө инженерно-техніческой ужывса работнікјас уровнеңә кыпөдөм подув вылын. Тешкоф ескө вөлі мөвпавны, мыј тајө кыптөмсө оз поң пөртны олөмө. Тајө тырвыјө нуөдны вермана советскөј строј условіејасын, көні страналөн производительнөј вынјасыс мездөмаөс капитализм чепјасыс, көні ужыс мездөма експлоатаціаөн нарғытөмыс, көні властыс рабочөј класс кын да көні рабочөј класс том поколеніјелы ем став поғанлуныс

бостны тырмымөн технічэскай аграваціе. Абу некущом подувјас сомневајтчыны сын, мыј сөмын рабочөй класслөн ташом культурно-технічэскай кыпалөмыс вермас ордны умственнөй уж да фізічэскай уж костса протівоположностлыс подувјассө, мыј сөмын сіјө вермас обеспечітны сіјө вылын уж производітелностсө да потреблајтан предметјаслыс сіјө ізобіліјесө, кодјас колөны сы вылө, медем заводітны вужны социализмсаң коммунизмө.

Та боксаң стахановскөй двіженіе знаменателнөй сыөн, мыј сіјө кутө ас піас медвоzza заводітчөмјассө, правда, жебінікјасөс-на јешщө, но век-жө міјан страна са рабочөй класслыс шук ташом культурно-технічэскай кыпалөммыс заводітчөмјассө.

Збылыс, буржыка вірөдлөј стахановец јортјас вылө. Кушом тајө јөз? Тајө, медеасө,—том лбө шөр арлыда рабочөјјас да работніцајас, культурнөй да техника төдыс јөз, кодјас сетөны ужас стөчлунлыс да аккуратностлыс обраецјас, кужөны донјавны ужас кадсө да велалөмаөс лыддыны кадсө не сөмын минутјасөн, но і секундјасөн. Кызвыныс на піыс прөјдітисны, сіз шусан, технічэскай мінімум да воzө паскөдөны ассыныс технічэскай төдөмлунсө. Налөн абу сіјө консерватизмыс да застојностыс, коді ем өткымын інженерјаслөн, технікјаслөн да хоzајственнікјаслөн, најө смела мунөны воzө, важмөм технічэскай нормајассө жүгөдлөмөн да вылјасөс, вылынжыкјасөс лөсөдөмөн, најө пыртөны вескөдөмјас проектнөй мощностјасө да хоzајственнөй планјасө, кодјасөс лөсөдавлісны міјан промышленностөн вескөдлысјас, најө унаыс содталөны да вескөдалөны інженерјасөс да технікјасөс, најө унаыс велөдөны да воzө јөткөны најөс, өд тајө—јөз, кодјас тырвыјө овладејтисны аслас уж техникаөн да кужөны пызыртны техникаыс медуна сіјөс, мыј поzө сыыс пызыртны. Талун стахановецјасыд еша-на, но коді вермас сомневајтчыны, мыј аскі најө лөны даспөв унжыкөн? Абуөмөј гөгөрвоана, мыј стахановецјасыд міјан промышленностын новаторјас, мыј стахановскөй двіженіе ем міјан індустріјалөн будушшностыс, мыј сіјө кутө ас пышкас рабочөй класслыс лоан культурно-технічэскаја воzө кыпалөммыс көјдыссө, мыј сіјө востө міјанлы сіјө тујсө, код вылын сөмын і поzө шөдөдны уж производітелностлыс сіјө медевылыс показателјассө, кодјас быт колөны социализмсаң коммунизмө вужөм вылө да умственнөй уж да фізічэскай уж костыс протівоположностсө бырөдөм вылө?

Ташом, јортјас, стахановскөй двіженіелөн төдчанлуныс міјан социалістичэскай строітелство делөын.

Мөвпавлісны-ө стахановскөй двіженіе тајо ыжыд төдчан-лун јывсыс Стаханов да Бусыгін, кор најо кутчысісны жугөд-лыны важ технічскөй нормајассө? ҫерт, ез. Налөн вөліны асланыс төждысөмјас,—најо зілісны, медем петкөдны пред-пріјатіјесө прорывыс да содтөдөн тыртны хоҫајственнөй план-сө. Но тајо цельсө шедөдігөн налы лоі жугөдны важ техніче-скөй нормајассө да паскөдны вылын уж производітелност, коді вевтыртіс воҫынмуныс капіталістічскөй странајасөс. Үешкод ескө вөлі чајтны, мыј тајо торјыс вермас көҫ мыј-дакө чінтыны стахановецјас двіженіјелыс вывті ыжыд історі-чскөй төдчанлунсө.

Ҷик-жө тајос позө шуны і сіјө рабочөјјас јылыс, кодјас медвоҫаыс котыртісны міјан странаын 1905-өд воө рабочөј ҫепутатјаслыс сөветјас. Најо, ҫерт, ез мөвпавлыны, мыј ра-бочөј ҫепутатјаслөн сөветјасыс лөоны подулөн соціалісті-чскөй стројлы. Рабочөј ҫепутатјаслыс сөветјассө котыртөмөн најо сөмын дорјысісны царізмыс, буржуазіјаыс. Но тајо тор-ыс нөті оз мун паныд сіјө несомнөннөй фактыслы, мыј ле-нінградскөй да москөвскөй рабочөјјасөн 1905-өд воын рабо-чөј ҫепутат сөветјас вөсна заводітөм двіженіјеыс вәјөдіс медбөрынсө ставмувывса квајтөд јукөдас капіталізмөс пазө-дөмө да соціалізм победаө.

2. Стахановскөй двіженіјелөн вужјасыс

Мі өні стахановскөй двіженіе колыбель дорын, сіјө дві-женіе заводітчанінас.

Коліс ескө пасыны өткымын аслыспөлөслунјассө стаха-новскөй двіженіјелыс.

Сінмад шыбытчө медвојдөр сещөм факт, мыј сіјө, тајо двіженіјеыс, заводітчіс кыҫкө ачыс-аснас, пөшти сҫіхінөја, улыссан, міјан предпріјатіјејасса адміністраціјасан вөсіг ку-щөмакө лічкытөҫ. Унжык-на сыыс. Тајо двіженіјеыс чужіс да кутіс паскавны мыјкө мында вөсіг міјан предпріјатіјејасса адміністраціја вөлалы паныд, вөсіг сыкөд тышын. Молотов јорт вісталіс-нін тіјанлы сы јылыс, кущөм мукајас пыр ков-міс мунны Мусінскіј јортлы, архангелскса вөрпілітыслы, кор сіјө хоҫајственнөй організацијасыс гусөн, контролорјассыс гу-сөн выработајтіс выл, вылынжык технічскөй нормајас. Ас-лас Стахановлөн судбаыс ез вөв буржыкөн, өд сылы ковмы-ліс аслас воҫө мунігөн не сөмын дорјысны адміністраціјаса өткымын чінјасыс, но і өткымын рабочөјјасыс, кодјас серав-лісны да травітісны сіјөс „вылторјассыс“. А бостны-кө Бусыгінөс, мі төдам, мыј сіјө аслас „вылторјассыс“ неуна ез мынтыс заводас ассыс ужсө воштөмөн да сөмын цехса

началник Соколинскіј јортлѳн сујсѳмыс отсаліс сылы колччы-ны заводас.

Кыѳи аѳѳад, і вѳлі-кѳ кушѳмкѳ воздејствујтѳм мјан предпрјатіејасса адмїнїстраціјасан, то сіјѳ муніс стахановскѳј двїженіјелы ез отсѳг вылѳ, а сылы паныд. Сїѳ-кѳ, стахановскѳј двїженіјеыд чужіс да паскаліс кыѳи улыссан мунан двїженіје. І щук сы вѳсна, мыј сіјѳ чужіс ачыс-аснас, щук сы вѳсна, мыј сіјѳ мунѳ улыссан, тајѳ ем медса жїзненнѳј да некодѳн венны вермытѳм ѳнїја кадса двїженіје.

Колѳ, воѳ, сувтлыны стахановскѳј двїженіје нѳшта ѳтї характернѳј тор вылѳ. Сїјѳ —тајѳ характернѳј торјыс сыын, мыј стахановскѳј двїженіје паскаліс мјан Сојуз паста ез вѳчасѳн, а кушѳмкѳ аѳзывлытѳм ѳдѳн, кыѳи ураган. Мыјсаң заводїтчіс делѳыс? Стаханов кыпѳдіс ізшом перјан технїчскѳј нормасѳ вїт лѳбѳ квајт пѳв, ез-кѳ унжык. Бусыгїн да Сметанїн вѳчісны сіјѳс-жѳ, ѳтїкыс —машїностројенїјеын, мѳдыс—обувнѳј промышленностын. Газетјас јуѳртїсны тајѳ фактјас јывсыс. І друг—стахановскѳј двїженіјелѳн бїыс шымыртїс став странаѳс. Мыјын-нѳ танї делѳыс? Кытыс бостеїс сещѳм ѳдыс стахановскѳј двїженіје паскалѳмын? Гашкѳ Стаханов да Бусыгїн ыжыд органїзаторјас, кутѳны ыжыд јїтѳдјас СССР-са областјасын да рајонјасын, да најѳ асныс котыртїсны тајѳ делѳсѳ? Ез, ѳерт-жѳ езі! Гашкѳ Стаханов да Бусыгїн кутѳны претензіја лоны мјан странаса гырыс фігурајасѳн да најѳ асныс разѳдісны став страна пастаын стахановскѳј двїженіјелыс бїкїнјассѳ? Тајѳ сіѳ-жѳ абу вескыд. Тї аѳзылінныд танї Стахановѳс да Бусыгїнѳс. Совешщанїје вылын најѳ сорнїтїсны. Тајѳ—прѳстѳј да скромнѳј јѳз, некушѳм претензіја оз кутны сы вылѳ, медем шедѳдны все-сојузнѳј масштаба фігурајаслыс слава. Меным весїг кажїтчѳ, мыј најѳ неуна смутїтчѳмаѳс сіјѳ двїженіје размахнас, кодї паскаліс мјанын најѳ вїдчытѳг, да, та вылѳ вїѳѳдтѳг-кѳ, Стахановѳн да Бусыгїнѳн шыбытѳм ізтѳгыс лѳї тырмымѳн сы вылѳ, медем став тајѳ делѳыс паскаліс ыпјалан бїѳ, --- тајѳ лѳѳ, мыј стахановскѳј двїженіје ем-нїн тырвыјѳ кїсмѳм делѳ. Сѳмын сещѳм двїженіје, кодї тырвыјѳ-нїн кїсмѳма да вїчысѳ јѳткыштѳм сы могыс, медем петны вѳла вылѳ,—сѳмын тащѳм двїженіје верміс паскавны сещѳм ѳдјѳ да содны, кыѳи лым јокмыл.

Мыјѳн вїставны, мыј стахановскѳј двїженіје лѳї тырвыјѳ кїсмѳм делѳѳн? Кѳнї помкајасыс сылы, мыј тајѳ сещѳм ѳдјѳ паскаліс? Кушѳмѳс стахановскѳј двїженіјелѳн вујжасыс?

Најѳ, сіјѳ помкајасыс, еща вылѳ нѳл.

1) Стахановскѳј двїженіјелы подулѳн лѳї, медвојдѳр, ра-

бочөјјаслыг материалнөј олөмсө вужсаңыс бурмөдөм. Овны, жортјас, лоі лөсыджык. Овны лоі гажажык. А кор гажаа овсө, секі ужыд өдјө вөчсө. Тасаң уж вөчөмлөн вылын нормајас. Тасаң уж геројјас да героінајас. Таын медвоз стахановскөј двіженіјелөн вужјыс. Міјан-кө ескө вөлі крізіс, міјан-кө ескө вөлі безработіца—рабочөј класслөн бичыс, міјан-кө ескө овсіс омөла, шога, гажтөма, секі ескө некушөм стахановскөј двіженіје міјан ез вөв. (*Апłodісментјас.*) Міјан пролетарскөј революціја став мірын нач өті революціја, коді верміс петкөдлыны јөзјаслы не сөмын ассыс політіческөј резултатјассө, но і материалнөј резултатјассө. Став рабочөј революціјајас пөвсыс мі төдам сөмын өтікөс, коді којекак шедөдліс властсө. Сіјө—Паріжскөј коммуна. Но сіјө оліс зев регыд. Сіјө, правда, бостсыліс пазөдны капіталізмлыс чепјассө, но сіјө ез удіт најөс пазөдныс да, нөшта-нын јонжыка, ез удіт петкөдлыны јөзыслы революціјалыс материалнөј бур резултатјассө. Міјан революціја ем једінственнөј, коді не сөмын пазөдіс капіталізмлыс чепјассө да сетіс јөзјаслы свобода, но і удітіс јешщө сетны јөзлы зажіточнөја олөм вылө материалнөј условіејас. Таын выныс да некодөн вермытөмлуныс міјан революціјалөн. Ферт, бур, вөтлыны капіталістјасөс, вөтлыны помещікјасөс, вөтлыны царскөј опрічнікјасөс, бостны власт, шедөдны свобода. Тајө зев бур. Но куш өті свободаыд јона-на јешщө тырмытөм. Оз-кө тырмы наңыд, оз-кө тырмы выјыд да жірјасыд, оз тырмы мануфактураыд, лөкөс оланінјасыд, то куш өті свободанад ылө он мун. Зев сөкыд, жортјас, овны куш өті свободаөн. (*Ошкана горөдөмјас. апłodісментјас.*) Медым поңө вөлі овны бура да гажаа, быт колө, медым політіческөј свободалөн благојасыс содтыссісны материалнөј благојасөн. Міјан революціјалөн характернөј аслыс-пөлөслуныс сыын, мыј сіјө сетіс јөзлы не сөмын свобода, но і материалнөј благојас, но і поңанлунјас зажіточнөја да культурнөја олөм вылө. Со мыј вөсна овны міјанын лоі гажа да со кушөм подув вылын быдміс стахановскөј двіженіје.

2) Стахановскөј двіженіјелөн мөд істочныкыс сіјө, мыј міјанын абу експлоатаціја. Јөзыд міјанын вжалөны оз експлоататорјас вылө, оз тунејасөцјасөс озырмөдом вылө, а ас вылас, аслас классыслы, аслас советскөј обшчестволы, көні власт бердас сулалөны рабочөј класслөн медса бур јөзыс. Сы вөсна ужыд міјан кутө обшественнөј төдчанлун, сіјө ем чест да слава перјан делө. Капіталізм дырјі ужлөн самыс частнөј, лічнөј. Вөчін унжык, унжык бост да ов аслыд, кыңи кужан. Некод тенө оз төд і төдны оз көсјы. Те ужалан капіталістјас вылө, те најөс озырмөдан. А кыңи-нө мөд ногсө? Сы вылө

тенö и медалисны, медем те озырмөдін эксплуататорјасөс. Те абу сөгласен тајөн,—мун ужтөмалысјас радө да ов кызи гажыд,—аңам мукөдөс, ладмөдчысјасөсжык. Сы вөсна и јөзлөн ужыс оз вылө донјавсы капитализм дырји. Гөгөрвоана, мыј тащөм условіејасад стахановскөј двіженіјелы оз вермы лоны места. Мөд делө—Сөветскөј стрөј условіејасын. Тани ужалыс морт почотын. Тани сјө ужалө оз эксплуататорјас вылө, а ас вылас, аслас класс вылө, общество вылө. Тани ужалыс морт оз вермы чувствутны асө шыбытөмөн да өткаөн. Мөдарө, ужалыс морт мијан чувствутө асө аслас страна са свободнөј гражданинөн, аслыссама общественнөј дејателөн. И сјө-кө ужалө бура да сетө обществолы сјөс, мыј вермө сетны,—сјө уж герој, сјөс кыщалөма славаөн. Гөгөрвоана, мыј сөмын тащөм условіејасын верміс чужны стахановскөј двіженіје.

3) Стахановскөј двіженіјелыс којмөд істочникнас колө лыддыны сјөс, мыј мијан ем выл техника. Стахановскөј двіженіје органическөја јитчөма выл техникакөд. Выл техникатөг, выл заводјастөг да фабриқјастөг, выл оборудованіјетөг стахановскөј двіженіјейд мијан ез ескө вермы чужны. Выл техникатөг техническөј нормајастө поңө кыпөдны өтик-кык пөв—не увжык. Стахановецјас-кө кыпөдісны техническөј нормајасө 5 дај 6 пөв, тајө лоө, мыј најө чоңнас и тырвыјө мыжсөны выл техника вылө. Сіңкө артмө, мыј мијан странаөс индустриализирујтөмыс, мијан заводјасөс да фабриқјасөс реконструірујтөмыс, выл техникалөн да выл оборудованіјелөн емлуныс лоны стахановскөј двіженіје чужтыс помкајас пыщкыс өтө помкаөн.

4) Но сөмын өтө выл техника вылад ылө он мун. Вермас лоны первокласснөј техника, первокласснөј заводјас да фабриқјас, но абуөс-кө јөзыд, кодјас саммөны оседлајтны тајө техникасө, техникаыд сөі и колө тјан куш техникаөн. Медем выл техника верміс сетны ассыс резултантјасө, колөны нөшта јөз, колөны рабочөјјаслөн да работницајаслөн кадрјас, кодјас вермөны сувтны техникаөн јурнуөдөмө да јөткыштны сјөс воңө. Стахановскөј двіженіјелөн чужөмыс да быдмөмыс петкөдлөны, мыј мијан чужисны-нын сещөм кадрјасыс рабочөјјас да работницајас пөвстын. Во кык сајын партија шуис, мыј выл заводјас да фабриқјас стрөитөмөн да мијан предпріјатіејаслы выл оборудованіје сетөмөн, ми вөчим сөмын-на жын ужсө. Партија шуис сек, мыј выл заводјас стрөитан ентузіазмсө колө содтыны најөс освоитан ентузіазмөн, мыј сөмын тащөм ногөн поңө вайөдны делөсө помөң. Тыдалө, тајө кык во чоңнас муніс тајө выл техникасө освоитөмыс

да вьл кадрјаслѳн чужѳмыс. Ѳні гѳгѳрвоана, мыј сещѳм кадрјасыд мјјан емѳс-нѳн. Гѳгѳрвоана, мыј тащѳм кадрјастѳгыд, тајѳ вьл јѳзтѳгыд мјјан ез ескѳ вѳв ѳекущѳм стахановскѳј двѳженѳје. Таѳкѳн, рабочѳјјас да работѳницајас пѳвстыс таѳ вьл јѳзыс, кодјас освоѳтѳсны вьл техѳнѳкасѳ, лоѳны сѳјѳ выннас, кодѳ оформѳтѳс да јѳткѳс воѳѳ стахановскѳј двѳженѳјесѳ.

Ташѳмѳс условѳјејасыс, кодјас чужтѳсны да јѳткыштѳсныс воѳѳ стахановскѳј двѳженѳјеѳс.

3. Вьл јѳз — вьл техѳнѳческѳј нормајас

Ме вѳсталѳ, мыј стахановскѳј двѳженѳје паскалѳс ез во-часѳн, а взрыв самѳн, кодѳ жугѳдѳс кущѳмкѳ плѳѳѳна. Тѳдѳ-мыс, сылы лоѳ венны кущѳмкѳ пыкѳдјас. Кодкѳ сылы мешајтѳс, кодкѳ сѳјѳс топѳдѳс, ѳ со, вынјассѳ чѳжѳмѳн, стахановскѳј двѳженѳје чегјалѳс тајѳ пыкѳдјассѳ да ојдѳдѳс странаѳс.

Мыјын севѳ делѳыс, кодѳ-жѳ, сѳзкѳ, мешајтѳс?

Мешајтѳсны важ техѳнѳческѳј нормајасыс да тајѳ нормајас сајас сулалыс јѳзыс. Ѳекемын во сајын мјјан инженерно-техѳнѳческѳј да хѳзајственнѳј работѳнѳкјас лѳсѳдѳсны ѳзвестнѳј техѳнѳческѳј нормајас мјјан рабочѳјјас да работѳницајас техѳнѳка боксаѳ бѳрѳ колѳмлун сертѳ. Сѳјѳ кадсаѳныс колѳ ѳекемын во. Тајѳ каднас јѳзыс быдмѳсны, кыпѳдѳсны асыныс техѳнѳка тѳдѳмлунсѳ. А техѳнѳческѳј нормајасыс колѳѳны вежтѳг. Гѳгѳрвоана, мыј сѳјѳ нормајасыс ѳнѳ мјјан вьл јѳзлы лоѳныс важмѳмѳс. Ѳнѳ ставыс вѳдѳны ѳнѳја техѳнѳческѳј нормајассѳ. Но најѳ-ѳд ез ѳебесасаѳ усны. Ѳ делѳыс тани ѳѳтѳ абу сыын, мыј тајѳ техѳнѳческѳј нормајассѳ аскадѳ вѳлѳ лѳсѳдѳма, кыѳ чѳнтѳм нормајас. делѳыс медвоѳ сыын, мыј ѳнѳ, кор тајѳ нормајасыс важмѳсны-нѳн, зѳлѳны дорјыны најѳс, кыѳ ѳнѳја нормајасѳс. Кутчысѳны мјјан рабочѳјјас да работѳницајас техѳнѳческѳј отсталѳстѳѳ, оріентѳрујтѳѳны тајѳ отсталѳстѳ вылас, петѳны отсталѳстѳыс, ѳ делѳыс воѳ бѳрынсѳ сетчѳѳ, мыј заводѳтѳны ворсны отсталѳстѳыс. Но, а кыѳ лѳны, тајѳ отсталѳстѳыс-кѳ кутѳс лѳны колѳм кадсаѳн? Кутам-ѳмѳј мѳ коп-расны асланым отсталѳстѳ воѳын да вѳчны сыыс ѳбраз, фетѳш? Кыѳ лѳны, рабочѳјјасыс да работѳницајасыс-кѳ удѳтѳсны-нѳн быдмыны да техѳнѳка тѳдѳм боксаѳ кыптыны? Кыѳ лѳны, важ техѳнѳческѳј нормајасыс-кѳ дугдѳсны лѳсавны збыл олѳмыслы, а мјјан рабочѳјјас да работѳницајас удѳтѳсны-нѳн делѳѳ вылын вевтыртны најѳс вѳт, дас пѳв? Коркѳ-ѳмѳј мѳ сетлѳм прѳсага мјјан отсталѳстѳы вернѳјѳн колтѳѳм вьлѳ? Кажѳтѳѳ, тајѳ ез вѳв мјјан, јортјас? (Ставыс сералѳны.) Мѳ-ѳмѳј петлѳм сыыс, мыј мјјан рабочѳјјас да работѳницајас сѳзѳ ѳ коласны нем кежлас отсталѳјјасѳн? Бытѳкѳнѳс мѳ егѳ петлѳј таыс?

(Ставыс сепалёны.) Мыын-нө сизкө делёыс? Оз-өмөй суаы мiан смеллунным пазодны консерватизмсө мiан откымын инженерјаслыс да техникјаслыс, пазодны важ традицияјассө да нормајассө да сетны простор рабочөј класс выль вынјаслы?

Толкујтөны наука јылыс. Шуөны, мыј наукалөн даннөј-јасыс, техникескөј справочникјаслөн да инструкцияјаслөн даннөјјасыс сулалёны паныд выль, вылынжык техникескөј нормајас јылыс стахановецјас требованијејаслы. Но кушөм наука јылыс мунө тани сорныс? Наукалөн даннөјјасыс пыр прөверајтчывлісны практикауөн, опытөн. Практикакөд, опыткөд јитөдсө оредыс наукаыд — кушөм-нө сижө наука? Наукаыд-кө вөлі сешөмөн, кушөмөн сижөс петкөдлөны мiан откымын консервативнөј јортјас, сижө важөн-нин ескө человечествоыслы воши. Наукаыд сы вөсна і шусө наукаөн, мыј сижө оз признавајт фетишјастө, оз пов лептыны кісө овсөм важ торјас вылө да чуткөја кывзысө опыт, практика гөлөс динө. Фелёыс-кө ескө сулаліс мөднөгөн, мiан ез вөв ескө вообшце наукаыс, ез вөв ескө, шуам, астрономіја, да мi пыр-на ескө пробавлајтчим Птоломей росмөм системаөн, ез вөв ескө мiан биологiја, да мi пыр-на утешајтчим ескөн мортөс сотворитөм јылыс легендаөн, ез вөв ескө мiан химіја, і мi өнөз-на ескө пробавлајтчим алхимикјас проріцанијејасөн.

Со мыј вөсна, ме чајта, мыј мiан инженерно-техникескөј да хожајственнөј работникјас, кодјас уфитісны-нин прамөја колны стахановскөј движеніјесыс, вөчісны ескө бура, дугдісны-кө најө кутчісны важ техникескөј нормајасас да перестројтчісны-кө збылыс, научнөј ногөн, выль, стахановскөј лад вылө.

Бур, шуасны мiанлы. Но кыз лоны техникескөј нормајаснас вообшце? Колёны-ө најө промышленностьыслы, алі позө овны зик некушөм нормајастөг?

Отіјас шуөны, мыј мiанлы оз-нин ковны некушөм техникескөј нормајас. Тајө абу вескыд, јортјас. Унжык-на сыыс, — тајө толктөм. Техникескөј нормајастөг планөвөј овмөс оз вермы лоны. Техникескөј нормајасыс, таыс өтдор, колёны сы могыс, медым бөрө колтчыс массајассө кыскыны возынмунысјас динө. Техникескөј нормајас — сижө регулирујтыс ыжыд вын, коді производство вылас рабочөј паскыд массајасөс кытыртө рабочөј класс повстса возынмуныс элементјас гөгөрыс. Сизкө, техникескөј нормајасыд мiанлы колёны, но не најө, кодјас емөс өні, а вылынжыкјас.

Мукөдјас шуөны, мыј техникескөј нормајас колёны, но најөс өні-жө колө кыпөдны сижө достіженіјејасөзыс, кодјасөс шөдөдісны Стахановјас, Бусыгинјас, Виноградовајас да мукөд-

јас. Тајо сја-жө абу вескыд. Сешөм нормајасыд өнја кадлы вөліны ескө не реалнөјөн, өд рабочөјјасыд да работнїцајасыд, кодјас техника төдөмнас сулалөны улынжык Стахановјас да Бусыгїнјас дорыс, ез вермыны ескө пөртны олөмас сешөм нормајастө. Міјанлы колөны сешөм технїческөј нормајас, кодјас вөліны ескө өнја технїческөј нормајас да Стахановјасөн да Бусыгїнјасөн шедөдөм нормајас костас көнкө шөрас. Бостны, прїмер пыддї, Марїја Фемченкоос, свеклө куҗа быдөнлы төдса пјатїсотнїцаос. Сїјө шедөдїс свеклөлөыс урожајсө 500 да унжык центнер гектар вылө. Поҗө-ө тајө вермөмсө вөчны урожајност нормаөн, шуам, свеклө вөбітан Украинаса став овмөслы? Оз, оз поҗ. Та јылыс сорнїтны воз-на. Марїја Фемченко шедөдїс өтік гектар вылыс 500 і унжык центнер, а шуам, Украинаын свеклө куҗа шөркод урожајыс таво 130-132 центнер гектар вылө. Торјалөмыс, кыҗї аҗҗан-ныд, абу ічөт. Поҗө-ө сетны свеклө урожајност вылө нормасө 400 лїбө 300 центнер? Фелөсө төдысјасыс ставныс шуөны, мыј өнї тајөс вөчны оз-на поҗ. Тыдалө, 1936 во вылө Украиналы урожајност куҗа нормасө лоө сетны 200-250 центнер гектар вылө. А тајө нормаыс абу ічөт, өд лоө-кө сїјөс пөртөма олөмас, сїјө верміс ескө сетны міјанлы сахартө кыкпөв унжык 1935-өд во дорыс. Тајө-жө колө шуны промышленност јылыс. Стаханов вевтыртїс өнја технїческөј нормасө, ка-жїтчө, 10 пөв, алы весїг унжык. Тајө вермөмсө лыдфыны вылө технїческөј нормаөн отбојнөј молотокөн ужалыс став рабочөј-јаслы вөлі ескө неразумнө. Тыдалө, лоө сетны норма, кодї вөлі ескө өнја технїческөј нормајас да Стаханов јортөн шедөдөм норма костас көнкө шөрас. Оти тор век-жө гөгөрвоана: өнја технїческөј нормајас оз-нын лөбавны збыл олөмыслы. Најө бөрө колїсны да пөрїсны міјанлыс промышленностөс падмөдысө, а сымогыс, медем не падмөдны міјанлыс промышленностөс, быт колө вежны најөс выл, вылынжык технїческөј нормајасөн. Выл јөз, выл кадјас—выл технїческөј нормајас.

4. Матыса моҗас

Мыјын міјан матыса моҗасыс стахановскөј двїженїе интересјас боксаң вїчөдөмөн?

Медем не шыбласны, ваяө ваяөдам тајө фелөсө кык матыса моҗө.

Өтї-кө. Могыс сыын, медем отсавны стахановецјаслы паскөдны возө стахановскөј двїженїесө да паскыджыка да пыдөжык пыртны сїјөс СССР-са став областјасө да рајонјасө. Тајө отарсаң. І мөдарсаң—обуздајтны хоҗајственнөј да ин-жеңерно-технїческөј работнїкјас пөвстыс став сїјө элементјас-

сө, кодјас чорыда кутчисөны важас, оз көсјыны мунны воҗо да систематическөја падмөдөны стахановскөј движеніје паскөдөмсө. Медым јона паскөдны стахановскөј движеніјесө мијан став страна паста, та вылө куш өтi стахановецјасыд, җерт, оз тырмыны. Колө, медым мијан партіјнөј организацијас бостчисны тајө ужас да отсалісны стахановецјаслы тајө движеніјесө вайөдны помөҗ. Та боксаң дөнецкөј областнөј организација петкөдліс, нем і шуны, ыжыд воҗмөстчөм. Бура ужалөны та боксаң Московскөј да Ленинградскөј областнөј организацијас. А кызі мукөд областјас? Најө, буракө, век-на „вөрҗөдчөны“. Напрімер, мыкө оз кывсы лібө зев омөла кылө Урал јылыс, көҗ ескө Уралыд, кызі төдам, вывті ыжыд промышленнөј центр. Сіјөс-жө колө шуны Рытыввыв Сібыр јылыс, Кузбасс јылыс, көні јешщө, буракө, ез-на уфитны „вөрҗөдчынысө“. Но поҗө не сомневајтчыны, мыј мијан партіјнөј организацијас бостчасны тајө ужас да отсаласны стахановецјаслы венны сөкыдлунјассө. Бостны-кө тајө делөыслыс мөдбоксө — хоҗајственнөј да інженерно-техническөј работникјас пөвстыс упорствујтыс консерваторјасөс обуздајтөмсө, — то тани делөыс лөб неуна сложнөјжык. Ковмас медвојдөр убеждајтны, җерпелівөја да јорта ногөн убеждајтны промышленностсө тајө консервативнөј элементјассө, мыј стахановскөј движеніје ем прогрессивнөј да мыј колө перестроитчыны стахановскөј лад вылө. А убеждөніјесыд-кө оз отсавны, ковмас примітны решітелнојжык мерајас. Бостам көҗ Тујјас Куҗа Наркомат. Тајө наркомат централнөј аппаратас вөлі неважөн профессорјаслөн, інженерјаслөн да делө төдыс мукөдјаслөн группа — на пыщкын вөліны і коммунистјас, — кодi уверајтліс быдөнөс сын, мыј часөн 13-14 кілометр коммерческөј өдыс ем преҗел, кодыс унжык мунны оз поҗ, он вермы, оз-кө көсјыны сувтны „эксплоатација јылыс наукалы“ противорөчіеө. Тајө вөлі доза авторитетнөј группа, кодi проповедујтліс ассыс виҗөдласјассө сорніөн і гіжөдөн, сетлывліс інструкціјас НКПС-са оргаңјаслы да вообшце вөвлі эксплуатационникјас пөвстын „думјас властителөн“. Ми, делөсө төдтөмјас, корттуј делөса вел уна практикјаслөн предложөніјесас пөдүв вылын, ас пайсыным ескөдлім тајө авторитетнөј профессорјассө, мыј 13-14 кілометрыд оз вермы лоны преҗелөн, мыј колана ногөн делөсө когыртөмөн поҗө паскөдны тајө преҗелсө. Сы пыдфi, медым ескө кывзысны опыт да практика гөлөс дiнө да вежны делө дiнө ассыс отношеңіјесө, тајө группаыс вочавізіс сіјөн, мыј ускөдчiс көрттуј делөын прогрессивнөј элементјаскөд тышкасөмө да нөшга-на чорҗөдiс ассыс консервативнөј виҗөдласјас пропаганфiрујтөмсө, Гөгөрвоана, мыј

міжанлы ковміс тајо уважајемөј јөзыслы кокнідіка сетны піңјасас да вежлівөја коллөдны најөс НКПС-са централнөј аппаратыс. (Аплөдісментјас.) І мыј-жө? Оні міжан коммерческөј өдыс 18-19 кілометр часнас. (Аплөдісментјас.) Менам мөвпавсө, јортјас, мыј крајнөј случајјасын тајо методсө ковмас нуөдны міжан народнөј овмөсса мукөд јукөдјасын, оз-кө, ферт, пыксыс консерваторјас дугдыны торкасөмгыс да стахановскөј двіженіје көлөсаө бефјассө шыблалөмгыс.

Мөд-кө. Могыс сыын, медем отсавны перестроітчыны да јурнуөдны стахановскөј двіженіјеөн сіјө хожајственнікјаслы, інженерјаслы да технікјаслы, кодјас оз көсјыны мешајтны стахановскөј двіженіјелы, кодјас сочувствуйтоны тајо двіженіјеслы, но ез-на кужны нөшта перестроітчынысө, кодјас ез-на кужны сувтны стахановскөј двіженіјеөн јурнуөдөмас. Ме должен шуны, јортјас, мыј тащөм хожајственнікјасыд, інженерјасыд да технікјасыд міжан абу еша. І мі-кө отсалам тајо јортјасыслы, то тащөмјасыд міжан, ферт, лоө нөшта унжык.

Ме думајта, мыј тајо могјассө-кө міжанөн лоө пөртөма олөмө, стахановскөј двіженіје паскалас јона, шымыртас міжан странаын став областјассө і рајонјассө да петкөдлас міжанлы выл вермөмјаслыс чүфесајас.

5. Кык кыв

Кымынкө кыв тајо совешщаніје јывгыс, сылөн төдчанлун јывгыс. Ленин велөдліс, мыј збыл вескөдлысјасөн — большевікјасөн вермасны лоны сөмын сешөм вескөдлысјас, кодјас кужөны не сөмын велөдны рабочөјјасөс да крестанаөс, но і велөдчыны налыс. Большевікјас пөвстыс өткымынјаслы Ленинлөн тајо кывјасыс сөлөм вылас ез воны. Но історіја петкөдлө, мыј Ленин вөлі прав і тані став 100 прөцент вылө. Од збылыс, уна мільон ужалысјас, рабочөјјас да крестана трудітчөны, олөны, тышкасөны. Коді вермас сомневајтчыны сыын, мыј тајо јөзјасыс олөны оз весшөрө, мыј олөмнас да ужалөмнас тајо јөзыс чөжөны зев ыжыд практическөј опыт? Пофө-өмөј сомневајтчыны сыын, мыј вескөдлысјасыд, кодјас пренебрегајтоны тајо опытнас, оз вермыны лыдгысны збыл вескөдлысјасөн? Сіккө, міжанлы, партіјалөн да правітелстволөн вескөдлысјаслы, колө не сөмын велөдны рабочөјјасөс, но і велөдчыны налыс. Мыј ті, тајо совешщаніје вывса шленјас, мыјјасө-кө велөдчінныд тані, совешщаніје вылас, міжан правітелствоса вескөдлысјаслыс,— тајөс ме ог кут отрицајтны. Но оз поф отрицајтны і сіјөс, мыј і мі, правітелстволөн вескөдлысјас, уна торјө велөдчім тіјанлыс, стахановецјаслыс, тајо

совешщаніе вывса шленјаслыс. Сізкө, ыжыд аттө тїанлы, жортјас, велөдөмыс, ыжыд аттө! (Гора аплодїсментјас.)

Медбөрын кык кыв сы жылыс, кызі ескө колїс пасјыны таяө совешщанїесө. Мі тани преңидїумас сорнїтїм да шуїм, мыј ковмас кызкө-да пасјыны властса вескөдлысјаслыс стахановскөј двїженїеөн вескөдлысјаскөд таяө совешщанїесө. І, со, мі воїм сешөм решенїеө, мыј тїан пөвстыс 100—120 мортөс ковмас индыны вышшөј награда сетөм вылө.

Гөлөсјас: Правїлнө. (Гора аплодїсментјас.)

Сталїн: Тї-кө, жортјас, таяөс ошканны, мі таяө делөсө пөртам олөмө.

(Стахановецјаслөн совешщанїе вывса участнїкјас вөчөны бурнөј да восторженнөј овацїја СТАЛїН жортлы. Став залыс жургө аплодїсментјас шы улын, вынјөра „ура“ вөрөдө заллыс сводјассө. Партија вожд СТАЛїН жортөс чолөмалан лыдтөм горөдөмјас кылөны быд бокван. Овацїја помасө „Интернационал“ вынјөра сылөмөн—3000 стахановец, совешщанїе вывса участнїкјас, ылөны пролетарскөј гїмн).

ПЕѦ ГЕН

Г Е Р А К У К

ПОВЕСТЬ *)

7.

Төвныр локтіс рытыв-војеаң. Војпыдөснас сіјө друг лыбіс ыжыд шумөн, шыѳөдіс улыч кумігајасө поэтыелөм војеа лөһсө, гартыштіс толәјас вылыс лым да кутіс қојасны-ворсны ышмөм багатыр моз.

Төв пөлтис шуѳлалөмөн, зельыда, улыч кумігајасө разөдіс скөт карта дорө чукөрмылөм турун корөб. Төв шы сор кыліс турун вескілөн зуртөмыс.

Јенеж кутіс воссыны. Асја лөзыс леччіс разалан кымөр-јас костөд, кіѳөртіс војеа пемыдсө.

Ывлаын кутісны вужрасны јөз. Кодкө вала петөма, кодкө мөсјассө нуөдө струба дорө јуктавыны, кодкө өшің увсө весалө, зырјөн лымсө којө туж вывсыс.

Латі Оѳа өтчыд удітіс-һын петавны вала. Мөдыс петавлігас азыыс Оһиссакод. Сувтөдіс туж шөрө да, карнана ведрајассө пөлпомјасас кутөмөн, јуаліс гуга вашөн:

— Кывлің ен-на? Локтөма-пө. Ең кывлы?

— Коди локтөма?

— Көлөкөлчика вөлөн бусһитөма Шојнатысаң.

— Коди-нө, коди?— Оһислөн капуста мач код јаја чужөмыс паскаліс, посһіфк сінјасыс јешщө-на јона векһалісны.

— Вістав өдіјөжык, Оѳук, ең повѳөдлы. Коди?

— Слотчіданым...

— Сарја?

— Сіјө. Ачым ег-на азыыв, а Варук талун вісталіс. Век-на кыјөді, кор-һын кајас скөт картаас.

— Но,— пае пөласө лептышталөмөн маѳвејсө гыжыштіс Оһисса, сесса јуаліс:

— Кущөмжык-һын-нө ачыс?

— О-о! Шап-пө зев! Јурсісө по-городскі шырөма, мужік самөн щөщкөртөма, гын шлапөчкіа. Сесса ној палто

*) Заводітөмсө віјөд 5, 6, 7, 8 да 9 №-јасыс.

вајома. А јона-жө-пө лө-ө-сыд! — мыјкө чөскыдтор видліг моз сінјассө кылөдліс Оџук.

— Преміја-пө сіјө. Со-өд, дона, јөзыд кызі кужөны овны.

— Но, преміја, — вомсө пыткыртліс Оңисса. — Нынөмыс-на сылы. Скөтсө урөсмөдөмас. Міјан бабајас төрыт сорні-төны-нын вөлі — бөр-пө босталам мөсјаснымөс. Јона скөр-мөмас. Јешщө і премірујтөны сещөмјассө. Лытајтасны, лы-тајтасны дај налы-жө і честь, — лөга висталис Оңисса. Гожөмнас сарја вөтліс сіјөс скөтнычаыс; дурк луныс да дышыс сылөн ез во сөлөмвылас. Оңисса абу-на вунөдөма тајөс.

— Час пегкөдчылас мед, сінмас і шуалам. Ме бара ог пов. Зев-нын лептысліс-да.

— Шуавны і колө. Варов Варук сің-жө сорнітө. Дыр-тај оз кыпав-а. Карад, тыдалө, велөдөмас унсө пөжны... Чөвлы, мыј вистала. сарјаыс суөма Варукјастө.

— Суөма?

— Гортас суөма. Варукыс төрыт дыр олөма сен.

— Гажыс, көнкө, вөлі налөн! — туп-тап вомсө керыштис Оңисса. — Чөвлы, то бабајас локтөны. Котөртлам-жө на дөрө. Төвөоны пас пөлајасныс, троөдчөны ведрјасөн да котөрөн сорөн суөдөны бабајасөс.

сарја долыд сөлөмөн петіс ывлаө. Јона-нын сылөн гажыс бырі горт сиктыс. Нымкода вичөдөны сінјасыс төдса местајас вылө. Со пывсанныс, со сы сајын росмөм кыз пу, век-на важ моз сулалөны керкајас — кодкө талаңө банөн, кодкө мышнас пешкылтчөма.

Кык вежон і ветлөмыс лоі, а код төдас мыј куға ка-жітчіс аслыс. Слот ештөм бөрүн сінјас вөснаыс колччывны лоі. Коркө гожөмнас-на, вундігөн, сінмас вескавліс жікі. Шедліс-мі, ез-мі, а сінмыс век дојміс, быд асыв ордіс, сесса кутіс прамөја виласны. Быт лоі карса болнычаын кујлыштны.

Зато өні төдчымөнја кокңөдіс. Оз-на ескө вөлі лезны, да кыс-нө верман терпітны. Од колөма зонь овмөс. Слот вылын ыжыд сөлөм сетісны, колө кутчісны ужавны. А тан лоө шповвізны луи-лун.

— Смотри, оз-кө бурд, мі вылө ен елас, — болнычаыс колмөдігөн шуіс сестра.

— Бурдас, оз дур, — рамыніка кыввізіс сылы сарја да кокңі сөлөмөн восковтіс болныча порог вомөн. Кокңі вөлі сы вөсна, мыј піщөгас, сөстөм носөвөј пыщкө гартыштөмөн, кујліс гөрд білет. А сетчө гіжөма сещөмтор, мыјыс сөлөм оз дугдыв јөктыны. Білетсө сетөма сталінскөј ударныцаө каньдіаткалы.

долыд сөлөмөн сек пуксис доддө да мөдөдчис карыс. Кык вежон тан олом бөрын мусмис сижө, выжөтгө бытбө жәлөн колө. Рытја сынөдын тыдалисны југыд бијас. Сесса најө бердисны, но дыр-на кар вестастыдалис југөрыс. Сижө кыаөн сулалис сен да југдөдис војсө.

Сек чужөмө пөлтис лечыд төв, donödic чужөмбанјассө. Нымкод вөлі мунны төвлы паныд. Сылөн выныс јижөдчис бирө, збојмөдис сөлөм. Лөсыда гычөдис доддын, лөсыда і мөвпавсис вугралгтыр.

Өнi, сикт куға мунгөн, шөщ-жө чужөмө пөлтис төв. Воҙлаңө копыртчөмөн воғлалис дарја, бытбөкөнөс вермасис сыкөд. Төв өдөбөн уеласис сы вылө, зисис пөрөдны кокјывыс. Но дарја зумыда пукталис кокјассө. Сөмын ловшыыс шөктаммис да чужөмас кәјис бир.

— Олан-вылан!—нумјалөмөн шуыштіс чој шөрө паны-
дасөм төдсалы, езі сувтлы, пыр воқө кәјис терыб воғковнас.

дарја термасис скөтыс дорө. Чој рөч јывсаңыс со ты-
довтчисы-нын скөт картајас. Зымвјөны, ылысаң сінмө шы-
бытчөны, јос јурјаснаныс кыпөдчөны керкајасыс неуна бо-
кынжык, нөрысас моз.

Тані төлыс нөшта-нын јаржык. дарја кутышталө кјаснас
јенеж-лөз рөма гын шапочкасө, мед оз ну јурсыс, көч ескө
і топыда сижөс сужөма. Выл памто паруситчис, гартлаис пө-
лајаснас кокјас костын.

Сізсө дарја абу ыжыд тушаа, а копыртчөмнас нөшта-
нын ічөтөн кәжитчө. Сөмын чужөмыс петкөдлө сылыс комын
ар вужөмсө. Чужөм кучікыс абу-нын том нывлөн код југыд
да во малана зельд. Төдчыштоны поскыдк-поскыдк чуқыр-
јас, најө везјасөны сін пелөсјасас да ныр бордјас дорас.
Сінјасыс кызвыныссө төждысана мөвпаөс, төкөтө ылынжы-
көс мөда-мөдсыс, сы вөсна неуна бытбө көсөјтыштөмөн
кәжитчөны. Первојыс азггөн оз воны сөлөмвылад—зев-нын
шөкыда куңтырасөны. Тақсө сін вөгөмсаң велалисны.

Картајас дорө матысмигөн төждысөмыс нөшта јонжыка
содис дарја сінјасын. Төрыт еща лоі сорнитөма Варов Ва-
руккөд. Сижө мыкө кышлөдлөмөн, тышкас-мышкас весталис.
дарја езі гөгөрво сылыс: мы-нын скөтыскөд. Но сөлөмас
сек пырис полөм. Ез спокојнөја уә тавој, пыр мыкө вөтасис.

Картајас дорын матын, туј шөрас, сулалисны колхоңни-
дајас. Најө вешјыштісны, сетисны дарјалы тујсө.

— Оланныд-выланныд!—нумдыштөмөн чолөмасис накөд
дарја. Нывбабәјас кодјаскө воча шыасисны, кодјаскө вом-
нысө езі востлыны. Бөр топөдчисны да мөдисны сы бөрса.
Најө сојөмөн сојисны сіннаныс сижөс, мыкө гусөн вашкөдис-

ны мөдә-мөдныслы да најана шыңјалисны.

Дарјалөн ыркһитис сөлөмыс ташом көзүда азысөмыс. Көт ескө ставыс тан сещом бабајас, кодјас пыржык быд шумсө лептылөны, но...

Ез казавлы восков содтөмсө, котөрөн моз-һин локтис карта өзөс дорө, өти кісө морөс бердас кутөмөн, мөднас кутчыөс өзөс вугјө да бергөдчылис. Нывбабајас һекымын восков сажыне сулалисны топыд чукөрөн да чөв вичөдисны сы вылө.

— Мыј-һин, бабајас?—јуалис налыс. Полөмыс отарө јон-жыка шымыртис сөлөмсө.

— Һинөм...

Карта јурјылын летјыөс ізас праџ. Кылис сылөн шарөд-чөмыс. Карта пыщкын бакөс мөс — һужјөдлөмөн куџа за водитис улі нотасањ, катөдліс да бөр летчөдис гөлөссө:

— М-м-у-у-і-і-у-у!..

Дарја пыр-і төдис мөссө. Но мыјлакө сылөн бакөстөмыс сөлөмсө чепөлтис. Друг лоі зев шог, горшыс кутис гөрззаены. Тајө бакөстөмас кылис бытө һорасөм.

А бабајас век-на чөволисны да вичөдисны.

Дарја выныштөмөн гур-востис картаөзөссө, суц вичө-дыштис пыщкас да чатөрмуні.

— Ма-туш-кајас!— артис сылөн сещом забеднөја, сещом шога, енваыс быдөн аслас петис. Ебөсыс друг бытө бырі, куџлунтыр косаөн ыщкөм бөрын моз кі-кокыс лот-муні, слабитис, һөжјөһик лажһитчөмөн пукөс һајт порог вылө выл палтонас.

Дарјалөн чужөм куџаыс леччис енва. дарја шытөг бөрдис. Чужөмыс ез вөр, сөмын чукыша парјыс сымис кынмигөн моз.

Карта пыщкө енсө чөвтлөм мыгти сјјө гөгөрвоис ставсө. Ез чајтлы ташөмөн азыны овмөссө, көт ескө ветліг чөжыс поліс ачыс. Сінмас пыр-жө шыбытчисны мөсјаслөн рудмөм задјас, кичөр кужөдыс, пощјас вылын коман һищкыс — сөкыптис ул ру да лөвјалис јірк бердас. Јірк керјасыс васөда вомалисны, на вылүн өшалисны гырыс ва војтјас да вочасөн топкисны мөсјас вылө. Налөн гөнныс еібдөма, кыз-сурө зугөма.

І ставыс тајө лоі кущөмкө вежон-мөдөн.

— Мыј-нө лажгөдчин порог шөрас?—алта гөлөснас шыа-өс Оһис.— Ен-тај вартны ветлы карас.

— Коңөрыд уњөжитчөма кущөма,—содтис мөд.

— Вөччөма да баруња коџ лоөма. Оз-ө-һин верөсеајө лөсөдчы петны, лубајас?

— Шапочкіјас лөсөдөма!

— Но кыз-жө! Оһи-өд тајө чина морт: областнөј ударык, со јерење-ныр. Ен колөкө зөвтө...

— Ударник-тај! Скөтнымөс со кушөма старајтө. Коңөрөј оз уа ны оз сојлы-пө.

Нывбабајас кышталсны дарјаөс, möda-möd веж горзисны өтарө јонжыка лыбан гөлөсјасөн. А сјјө сөмын чйткыралис на вылө сінјассө да паскалөм вомөн, пыр сја-жө кјјаснас муө мыжсөмөн пукалис позасө вежтөг.

Нывбабајас шумө өдјө кутисны вымјас чукөрмыны. Локтис пон ку шапкаа Јарө — кйна улас чер. Јөткалис нывбабајасөс да медшөрас пискөдчис.

— Со морө свадьба!—ыжыд гөлөсөн серөктис сјјө.—Сотај камедјабыд, оз ков кино виқөдны. Кукаңағны-мөј кутін тан?

— А-ка-ка-ка!

— Ох-хо-хо!—семдис јөз чукөр.

— Скөт пемшөрсө, скөт пемшөрсө корөј! — содталис Јарө.—Гашкө кык јураөс вajas-da. Но мыј-нө сіннытө чашкөдінныд? Коди кужө бабитчынысө? Час ме ачым заводитламыбө,—кепысјассө пөрччис да дарјалы бөжулас кисө заводитлис сујны. дарја абирк-сувтис југјалан сінјаса.

— Сөмын вөрәөдлы!—горөдис мыј вермис.

— О-о! Кушөм гөлөса вөлөма мијан рам кукаңным,—збымыс повчыштит Јарө да бөр тракнитис кисө. Но јөз чукөр гөрдлис, ызјөдис быд пещө шуалөмөн:

— Јарас, ен повчы! Тежык, тежык!

— Абу-өд сен сир вом, оз шапкы китө!

— Ха-ха-ха!

Скөтнычајас гуа-петалисны картајасыс, повчөмөн јөжтымыасисны, ез лыгтны сибөдчыны. Кыскө друг локтис чурвиқан рушкау Карет, мужичөј моз маткөмөн заводитлис пискөдчыны дарја дорө. Мурғана гөлөснас горзис:

— Ак ти, страминајас! Вежөмјас! Вешјөј ваяө! Еј, скөтнычајас, мыј виқөданныд! Шыблаламө јурги-кучикөдныс. Локтөј, локтөј!

Но Каретөс бөр кыскисны ортсө. Кодкө јешщө кынөмас зургис. Ускөдчылөм скөтнычајас вылө горөдисны уна вом:

— Волөј сөмын, сувнытө ескө каттам!

— Позтысөмас шоныдінө да небос ми моз оз жугөдчыны!

— Тајјаслы оз ков турун доддөдөн вөрлезаһинад ветымын верст кајлыны лун кост мыст. Оз ков кын һаң калскыны.

— Оз кынтөдчыны, мајбырјас,—пиһалисны нывбабајас.

— Еј, бабајас!—кисө лептис Јарө.—Бостөј мөсјастө гортаныд. Ура-а!..

Нывбабајас валһитисны карта өзөс дорө, но дарја кјјассө паскөдөмөн сувтис сы шөрө:

— Ог леа! Вијөј татчө, а ог леа!—горөдис јармөм чукөр-

лы. Чужо́мыс өзјіс дон-гөрд, сінјасыс візөдісны зумыша, өні ез-һін куңтырасны. Но сөлөмас шуштома ырјалис полөм. Телепіт вөлі куңны сінјассө, чуңјасөн тупкыны пемјассө, мед һе кывны тајө зыксө.

— Со тіјанлы і колхоз!—зык сорыс кыліс јон гөлөса мужічөјлөн горзөм. дарја візөдіс сетчө—Зөт Ілла шенасө кабырјаснас. Сы дорын куңмөс чужөма, жөзан сінјаса төд-төм морт.

— Көт дон көртөн ајалөј, а һинөмыс ог пыр ташөм колхозад!—равзіс сіјө.—Тајө абу олөм, а...а...

— Босталөј, бур јөз, мөсһытө, босталөј!—мукөд дырјі горөдавліс куңмөс чужөмаыс. Быд горөдігөн мапкөдчышт-лас, сесса гөгөр візөдлас да бытө ез і сіјө горөд—бара-һін чөв сулалө, усјассө шылөдө.

— Те мун тас, Ласеј,—өтчыд вісталіс сылы Зөт Ілла.

— Тан сещөм рок пусө, ој-ој сөмын. Јарө вот јурсө воштас-а, гора-чөд сіјө.

Дарја век-на верміс кутны јөз чукөрсө. Сыкөд орччөн өні щөщ сулаліс Карев, а бөрвыланыс—скөтһичајас. Најө мөд өзөсті пырөмас.

— Кыскөј гірі-муки сес!—ызјөдіс һывбабајасөс Јарө; ачыс, тыдалө, поліс куччысны медвоз.

— Вешјы өзөс шөрөыс.

— Ен һужөд пеж китө! Аски-жө тутан колхозыс!—руш-кусө візөмөн воіс Јарө вылө Карев.—Југыд бугыла сөчөрт-тір! Гусөн пуран пов!

— Бабајас, колхозһичајас!—шуаліс дарја.—Тіјанөс лок-тор вылө ызјөдісны!... Оз поз таај!... Оз поз!

— Петкөдлам тед оз поз!—Јөз чукөр бара валһитіс дарјајас вылө, но бурөщ сек сынөдас јуковтіс горөдөм шы.

— Стој!—здук дыра кежө вөтһыліс зыксө.

— Шуа тіјанлы — лаһтөј!

Јөз чукөрө пікөдчісны колхозһөј предсөдател, Јелө, правленіјеса шленјас да колхозһөј актів. На бөрвылын щөщ тыдаліс мужік шапкаа Парас, Јелелөн мамыс.

— Мыј тан лоі? Кущөм зык? Коди шычөдіс јөзсө?

— Но, но, гөлөстө ен лепты!

— Локтісны-тај...

— Чөртыс вајіс кыккө!—шуасалісны ызгысјас, өтщөщ ту-сө сетісны! локтысјаслы.

— Мыј вөсна шумыс?—јуасіс предсөдател.

— Мөсјаснымөс бөр көсјам бөстны гортө!—горөдіс Өһіс.

— Бостам, бостам!—бөрвывтыс горөдісны медеа јарјасыс.

— Чөвлө! думышттөг јірө ен пырө, јортјас-колхозһича-

ас! — коксыс лымсö пыркöдöмөн висталис председател. Таз-жө баф өлөдлө ышмөм чемадсö — рама і өтщöщ стрöжитöмөн. — Мыјла таз лоі? Асныд төданнуд — ме вöлі вöрын, дарја слот вылын. А јуртöгуд тушауд, тыдалö, оз вермы овны. Кодöс-нө ті винујтанныд? дарјас? Оз поф, оз поф, төткајас. Шумсö лептөм дорыс-кө ескö ті кералиннуд лыс пажныдтö да вайннуд карта дорö, сек ескö ладжык бостис.

— Асныс скöтфнщажасыс мыјла оз керавны? — Öнис бара заводитлис гөлөссö лептыны. Но нывбабајаслөн јарлуныс уснн, најö чөв сулалисны да кывзисны.

— Щöктам і најөс лыс пажнысö вайны. Аски бурыс чукөртчыламö да сөрнытамö, дона ањјас. Öнi мунöј ужалö. А мөсјассö вөрфөдны оз поф, оз поф, төткајас.

Јөз чукөр вочасөн гежөдмис, сылис. Кутисны разөдчавны. Дарја вөмисті качалис, кушöма јурыс вигö. Кыпавлөм збојлуныс бырі, бара вірјајыс лигышмис. Јелукаы кі вылө мыж-бөмөн сулалис да тушатырнас кынмис-дрөжжитис.

— Коњөрөј, гулу сінмөј! — Дарја палто вивсыс њајтсö пыркөдиг шуалис Јелуклөн мамыс — Парас. — Муртса вежөм-јасыд ез вины, акањөс. Ладнө уфитим дорјыны. Јелук гаммис чукөртны јөзсö, а то ескö... ок, ок, ок!

Бокын сулалис Варов Варук да ез лыст матыстчыны. Сіјö повзис лыблөм зыккыс, ез виччыс ташөмторсö. Чајтис мөд ногжык лоны. Öнi сөлөмсö вилөдис полөм. Мича чужөмыс вөлі быгыд, лымсыс ез јона торјав. Төв њещкис сылыс сырја дора шал помсö, којис чужөмас лым буссö да јижөдчис јаж бердас.

Јенежті котөртисны гудыр кымөрјас. Костјастыс діөндіөн тыдалис лөзыс... Көсјө, тыдалö, сөфдыны.

8

— Менам донајас!
Менам посњјас!
Менам ічөтјас!
Менам мусајас!..

Јелук, ужалгтыр, сылис вомгорулас сен-жө ассањыс лөсөдлан сыланкыв. Сыланкывјыс сылөн ачыс течсис; сыланкывјыслөн ез вөв заводитчөмыс нипомыс. Кистас кукјаслы јөв, малыштас медматысасö да сылыштас:

...Сојөј јонжыка,
быдмөј чошжыка,
менап посњјас,
менап мусајас!..

Ваяс мездорас іңас, пырас кукјас пөвстө да іңассө пу-
шітігтыр бара сылыштас:

...Іңас волсышта,
Кокув весышта,
Менам донаяс,
Менам ічөтјас!..

Таң-жө радејтыс мам бабітлө ассыс кагасө.

Телатныкын вөлі шоныд да југыд. Градуснык петкөдліс
15°. Ломтыгіс пач. Бемітөм сҥенјасыс ңік косөс.

Проходсаң өтмөдар бокас пощөма вежөсторјас—сені
олөны кукјас. Первојтө вічөдлан да најө бытөтө ставыс өткө-
дөс—ставныс зев шаңөс, посҥиҥікөс да візулөс. Мукөдыс
гөрд-сера, мукөдыс сөд-сера. Но таңсө бокөвөј мортлы. А
Јелук кывлас-кө куклыс шыасөмсө, куҥса сінмөн вісталас:

— Тајө — „Ыждачка“, — шуас. Мібөнөс: — тајө „Эвјоздоч-
ка“ — лөн гөлөсыс. Оз ылав.

І кукјас төдөны сіјөс. Тыдовтчас-кө-на өзөсын, мібөнөс
кыласны-кө кокшысө, шыҥасны, кутасны баксыны ватагаөн,
чукормасны пощөс бердө. Ңік-жө таң кагајас інаныс оз кут-
ны өшјыны мамнысө аққөм бөрын.

А кор пырас Јелук на пөвстө, лучкі кокјывсыс увкөд-
ны заводитласны — чеччалөны, ңувсөны, ңоңалөны чуҥјассө,
но мыјсө оз вөчны радланыс!

Кызын кадсө на дорын колмалө Јелук: вердө, јукталө,
чышкө, пелкөдө. Сҥенас сен-жө сылөн өшлөма табмычкајас,
сетчө пасјалө — уна-ө да кущөм куклы сетны лун кежлө
гојан, уна-ө да кущөм кук содө лунөн.

Выл локтысјаслы сылөн пыр ем даг вежөс. Өні віччы-
сө, кор-ның сылы сетасны быдтыны „Умҥычалыс“ сера куксө.
Сумнас ңім-ның ібыдтор бөрјөма сылы: „Шуда“ лоас ңымыс.

— Ен-жө вісмөдчөј,
енө омөлтчөј,
менама кагајас,
менэм мусајас,

— кукјас дорын бергаліг ыліс Јелук. Сывјаліс жежыд
ныра кукөс да окыштіс сінјас костас. Тајө куксө сылы ва-
јісны нөгілка вылын — јурыс лотјаліс, сінјасыс кылавны-ның
кутөмас, кок јылас оз сулав. Ез вермыны мам дорас бур-
дөдны. А кукыс зев-на ічөлік вөлі. Ез-ның чајтлыны ловҥөд-
ны. Јелук бөгтіс ас дорас. Кујім вој бердас віҥіс, өті пас
улын уҥтөдліс, ас том вірјанас шонтіс, чуҥпомсыс ңоңөдіс
да лекаратвојасөн јукталіс. І кук ңөжјөҥікөн кутіс справіт-
чыны, ловҥыны, кызі ловҥө, бөр кыпөдчө чеглөм турунвуж.

Јелук копыртчыліс мөдыс оқыштыны жежыд ырвома кукөс, бурещ сек друг јок-јок муні сөлөм увдорас, бытто кодкө сен гыркпышкөссаңыс зев небыдыка кучкыштіс.

Јелук пуксіс кук бердө, пуктіс кіјассө морөс вылас да бурадыр ез лолышт.

Тажө здукнас сіјөс позіс шуны мічаөн: помтөм ымкод-лунөн солкјасісны гөгрөсмөм сінјасыс, алөј-гөрд розјасөн өзјісны чужөмбанјасыс. Коска паса, жежыд воздөраа, сіјө пукаліс кукјас шөрын да даг вөлі горөдны. Калкалөм во-мас жежвізісны поснідік сакарторјас код піңјасыс.

Сінјасас солкјасіс ыжыд долыдлун і.. өтцөщ полөм. Окота вөлі ымкод-а горөдны, мед быдөн кывласны, і сек-жө повфөмлаыс гөрззасөм горшсыс ыіөті шы ез вермы петны.

...Мыј тајө?.. Збыл-өмөј?.. Аттө!—вежа-веж визласісны јурас мөвпјас, пузувтөм біпурыс моз чукөра кінјасөн тој-тісны најө.

Вель дыр віччысіс, оз-ө бара... Гашкө ылаліс-да, гашкө ынөм ез-і вөв-да?

Гөгөр візөдлөм бөрын сујіс пас морөсас кісө да небы-дык маласөн ыүөдіс кынөм куфалаыс. Кі улын ынөм-на ез төдчы.

Јелук важөн-ын віччысіс тајө здуксө, гашкө сы вөсна пыр гажаөн і аззылісны сіјөс-да. Но віччысантор јывсыс некодлы-на ез шөпнытаы, выјөзтө мамыслаы.

Кущөмкө кадсаң зев окота лоі сылы быдтыны ассыс кага, гычөдны сіјөс кіјылын, вашкөдны медміча кывјас, ыж-дөдлыны медміча ымјасөн. Муса мортсаң кага—ічілік кі-кока, гөгрөсінік чужсма, акаңлөн код қомаңык вома—абу-мөј сіјө шуд?

„Ау!.. Ау!..“—өні јургіс Јелук пемјасын, сещөм нораңі-ка, сещөм забеднө-вермытөма, выјөзтө збылыс улсімісны сінјасыс сылөн. Морөс бердас турун јокмыл топөдөмөн кутіс лајкјөдлыштыны сіјөс, кызі неважөн-на—ачыс өні сіјөс зев бура помнітіс—ворсігтыр гычөдлывліс дөраыс вурөм акаңөс.

Јелуклөн вомыс шытөг мыјкө вашкөдіс, сінјасыс олісны төкөтө воссыштөмөн. Тазі і суіс сіјөс колхознөј пред-седател.

Јелук ез кываы сылыс локтөмсө. Сөмын кор-нын пыріс сіјө да бөрөыс гораа пөдлыштіс өзөссө, сөмын секі палаліс лөсыдыс-лөсыд мөвпјасыс. Чужөмбанјасыс век-на өзјісны.

— Челадыд дорын?—гажаа серөктіс председател.—Тас і чајті. Но мыј-нын өтаваыд,—оз-ө ков пемшөрла мөдөдлыны?

— Оз!— вомтырнас һумдис Јелук, чечкис да кутис ас вывгыс пыркөдны өшжөм турун-іңассө.— Быдмам да јонмам, товаріш председател, сійөс-жө щөщ і тіјанлы сіјам!— шуткө-вітөмөн рапортујтис да реңдис сөстөм, гора серамөн, кызі сөмын сіјө кужө серавны.

— Но, но! Сізі-інө і пасјам, кызі-тај шулывлө скөт пельшөр. Молодеч те, Јелук. Вот ескө ме-кө ташжөм-жө том да гажа!

— Абу-на-тај і пөрыс те, Павел Грігорјевич.

— Буреща том. Вөдйтчөм тарантас коң кымын, — шмонитис Павел Грігорјевич.

Тажө — красноармејскөј шлома, брїтчөм чужөма, сералап сїнјаса верстө морт, комын һомјаса гөгөр. Ветлис помыс-помө телатһик куға, пуктис пач бердө папкасө да пуксөмөн кутис гартны чігарка.

— Он-ө көсјы шынасны, Павел Грігорјевич? — кағалис Јелук.

— А, со труст, пыр і вунөдча! — бөр Һептас суйис кісетсө сіјө, сөгса віңөдліс Јеле вылө.

— А ме-өд мөгторјөн пырі те дорө. Машінаным мыјкө кутис зуртны мїјан.

— Кушжөм машина? — ез гөгөрво Јелук.

— Колхознөј машинаным. Өті виңт-кө-өд дугдас ужавны, машинаыд ставнас торкөсө. Ме сорһита дарја јылыс. Мыј вөчны? Вај те том јурнад мөвпышт, гашкөгө мыјкө і төлк бостас.

— дарја? — ышловзис Јелук.

— Төнлунја бөрад вежісны бытө. А јона-жө сылы імі-төма. Космөм һаң крај коң лоис, һінөм оз кывзы. Сөмын өвитор домө: вөрө-пө ыстөј. Да кыс-нө мїса ыстам? А скөт дорас коді лоас? Ме понда-пө көч коді... Чу-де-са! Етағи дарјаным кутис сорһитны. Мыј те татчө шуан.

Јелук бурадыр чөволис. Рағлис чышјансө да вылыс көрталіс.

— Менө-кө, колө бурыс сорһитыштны сыхкөд.

— Быдса асыв талун сорһиті! — носөвөјсө кыскис да сулыс председател. — Кывјөј бонзис, Јелук.

— Колхознөј правлеңје вылад корлыны да артелөн сорһитөдны.

— Оз көсјы локны. Мыј окотаныд-пө асныд вөчөј, а менө ен-һін кыскалөј.

— Он-ө көсјы стрөжітны сіјөс? — лечыда сїнјассө сы вылө чөвтліс Јелук.

— Абу стрөжітөмын делаыс. Дај абу мыжа сіјө. Оз көсјы тајөс гөгөрвоны. Вывті-һін чорыда дојдисны сө-

лөмсө. Ок, ескө, ердјаммас-кө, коди секи гудыртыгыс вөлі, буріңзі-жө пывсан петкөдлам сылы. Јарастө правлеңіе вылын шуім вөтлыны колхозыс.

— Важон-һин коліс, Павел Грігорјевіч. Ме ветла талундарја ordö da og-kö чег сіјөс, керыштөј јурөс.

— Но, етащом јурјасыд абу-на мијан капуста мач мыда, — һумдіс председател.

—...А те талун рыт чукөрт правлеңіјетө. Кыкөн локтам-Сета кыв — локтам. Менө кывзас сіјө. Бостгас амі оз ужас, сіјөс ог куж шуны.

— Сени аздам, медтыкө волас-а. Артелнад мыјкө вөчам-һин. Ладнө лібө, правлеңіјетө ме чукөрта, Јелук. Став на-дејаој те вылө.

Павел Грігорјевіч бостіс папкасө да лөсөдчіс петны. Һедыр падјалыштөм бөрын Јелук локтіс зік бердас сы до-рө да, тужурка кізас куччысөмөн, угсаң виқөдліс һебыд-сінјаснас.

— Мыј-нө нөшта? — јуаліс сылыс председател.

— Павел Грігорјевіч, ме вөрө кајла лун-мөд кежө. Ле-қөј менө! — кевмысөмөн артміс Јелуклөн.

— Да мыј ті ставныд лоөмныд! — воча кі швачкіс пред-седател. — Кымын морт-һин талун менсым вөзјысис вөрө. Вістала ме: сужитөны — ужалөны сен мијан јөз, тіјантөг еш-төдчасны.

— Лун-мөд кежө өд, зік сы дыра, — сінјассө улө лөзө-мөн вөзјысис Јеле.

— Мыј мogyс-нө?

— Ог вістав. Сізі. Зев јона колө. Павел Грігорјевіч, шу — позө-пө. Лун-мөдтө тан метөг оз јөрмыны.

— Те зік збымыс вөзјысан?

— Серт-жө...

— Те, те, те... Мыјкө куті гөгөрвоыштны. Аскі турун-обоз кајас, накөд і лөсөдчы. Да вістав сен Степөыды, мед-локтө. Тан кузһечөс бостім. Степөыс кутас велөдчыны сы-дорын. Коркө-һекоркө асланым кузһеч лоө.

— Атыө! — јурнас гөгһітіс Јелук да гажа серамөн кол-мөдіс сіјөс ывлавылөз.

Чој јывсаң лампаөн іслалісны чемадјас. Гажа зыкныс-налөн ылоз кыліс. Сеғ јенежыс воаліс сікт вестын өты-рышја јі ердөн. Ылын сікт сајын тыдаліс лымјөн турдөм-вөр, төкөтө лөзов щынөн моз сајсыштөма. Пыдөстөм јене-жа-муа костын сынөдыс вөлі уна, помтөм уна.

Локтөмсаңыс даржа кујим лун-нын вөта-вемөса олө. Ез-на гажаа нумдыв. Мышкыртчөмөн руңжалө керка пыштис, пачвозын ноксө, гырнич-кашникөн вөлтөштчө. Сінјасыс вөйыштисны, висыслөн моз коса кутисны југјавны. Нырборд-јассаңыс увлаң виңитчисны чукурјас—другысөн һекымын во вылө пөрыгтисны чужөмсө сылыг.

Кулөм морт дырји моз керкаын олс гажтөм лөһ. Быдөн мыјкө бытө виччысисны. Нөжјөңик ворсисны челаф, шы ез лыстны лезны. Щөкыда кыліс даржалөн пачвозын ышлаола-лөмыс. Гораа да сөлөм чепөлтана шөгөн сјјө ышлаолалис.

Воласны сы дорө, заводитласны сорнитөдны, а даржа вомсө оз вост. Лөга виңөдө, лөбдорјассө јырышталө да мукөд дырји курыда нумдылө.

Верөсыс шөјөвошөмөн олс, ез төд, мыј шуны, мыј вөч-ны. Отпыр матыстчыліс да бокө виңөдөмөн заводитлис сорнитны:

— Те, даша, гашкө збыл чајтан Варуыскөд... Верит меным... Нинөм сецөмыс ез вөв мјјан...

— Вешји! — орөдис дарја.

Чөволыштис да содтис:

— Азқөмыд өні сорни... Мед көт-нин те ен дөзмөдчы.— Ласкысис чужөмнас пачвом вестө, сывыштис кјјаснас јурсө да шытөг бөрззис. Сөмын пөлпом вечікјас сырқјалөм сертыс төдчис бөрдөмыс.

дарјалы вөлі сецөм забеднө, сецөм забеднө, гашкө һекодлы-на һекор сыыс вывти забеднөыс ез вөвлы. Кущөм думјасөн, кущөм сөлөмөн термасис-локтис гортас! Мыјда вөлі көсјөмыс! Бордјас вылын моз лебис, і на-жө: сөлалисны, сме-кајтчисны, быд пажнас видисны. Ез-өмөј навөсна-жө төждыгылы, кодјас бостисны да сјз вөчисны?

Тажө лун-војнас сінвозөмыс ез вешјывалынн векыштчөм лөг чужөмјас: Оңислөн, Јарөлөн, мукөдлөн. Нем кежө паметө коласны налөн локыс радлан сінјасныс. Кезјөдлө. Повчөдлө.

Бара лоас пачвом бердө көртасны, бара кутчисны быд-лунја гортса ноксөмө — пеласны, дөмсыны, тојасны. А оковитөмыс мыјда вөлі!

Чөскыдөс видлөм бөрад важја курыдыд нөшта-нын мырд-мустөм. І пычиктөмөн пычиктө сінва, кор сінвоқө сувтлөны сөлөм өзтана серпасјас...

...Кар вылө пуксө рыт... Кар ојдис електрічество біөн. Ылысаң тыдалө Култура дом вылын өзјан вт пелөса козув;

војса шонди код сјѳ. Карнизјас пѳлѳн кысѳмны електрo-лампочкајасыс гѳрландајас—жеждјас, гѳрдјас, лѳзјас.

Лууѳгѳны—кајѳны јѳз, ставыс ѳтарлањѳ—татчѳ. На пѳв-сын шѳщ ачыс дарја. А сѳлѳмыс јѳпкѳ да јѳпкѳ, кокјас кокњѳда воглалѳны, сѳлѳмын кѳсмѳ вѳвлытѳм лѳсыд шуд.

Јѳз гажа зыкѳн пырѳны Култура домѳ, пѳрччысалѳны, тѳдмасѳны мѳда-мѳдкѳд: сѳлегатјас, гѳстјас, представѳтелјас.

Лымјеждыд сѳенјас, жужыд пѳтѳлѳк, ударњѳкјаслѳн портретјас, кумач лозунгјас.

Ызгыштѳны чукѳрман војтыр.

Кожмѳд звонок. Воссѳ зал. Сѳлегатјас, гѳстјас пуксалѳны.

Сцена вылын зѳрѳзјас пѳвстын Стамлѳн да Лењѳнлѳн гырыс портретјас. Узѳ-ломѳѳ на кѳстын сѳветскѳј герб—шепјас пѳвстѳ кысѳм чарла да мѳлѳт.

Кушѳмкѳ вывѳтѳ лѳсыд вѳт код...

Сесса јурѳѳтѳс „Интернациѳнал“. Ставѳн сувѳтѳсны да кутѳсны сывны. Дарја ез-на ставнас тѳд таяѳ пролетарскѳј гимнсѳ, но шѳщ-жѳ вомгорулас сылыштѳ. Гѳра шыјас поткѳдѳны залсѳ. Дарја оз кыв пемнас, но кылѳ сѳлѳмнас ем-ланкывсѳ. Сени, морѳсас, сылѳн пѳс гыѳн мыкѳ ветлѳ, че-пѳсјѳдѳ долыд сѳнва.

Сѳјѳс бѳрјѳсны преѳѳѳѳумѳ да шѳктѳсны пуксыны обкомса секретаркѳд орччѳн. Сцена вылѳ кајѳгас зал апло-сѳѳрујѳтѳс.

Возын дарја ез лыт сѳнсѳ лептылыны, пукалѳс гѳрд дѳраѳн вевтѳѳм пызан сајын. А кор вѳзѳдлѳс—сѳлѳмыс ыркмуналѳ. Кымын јур, кымын сѳн—ѳ ставыс талањ вѳзѳдѳны. Сылы чайтѳс, мыј ставыс вѳзѳдѳны куш сы вылѳ. Но вѳзѳ-дѳны ѳумјалѳмѳн, мелѳа, бытѳѳ сѳннаныс вѳсталѳны:

— Пукав, пукав, ен пов...

Унаѳн кајлѳсны трѳбуна вылѳ да сорњѳтѳсны мѳкрофон возын (обкомса секретар ѳтпыр копыртчылыс да ѳумјалѳ-мѳн јуалѳс дарјалыс:—„Есѳјѳ тѳдан он мыј?“—ѳндѳс мѳкрофон вылѳ.—„Ог“,—вѳча ѳумјалѳмѳн дарја вѳсталѳс сылы.—„Таяѳ—мѳкрофон. Сорњѳтны кутан да тенад кывјасыд быдлаѳ ра-заласны, быдлаын кывласны“).

Слѳт муѳг чѳж олѳс лѳсыд вѳтын моз. Сесса аесѳ корѳсны кајны трѳбуна вылѳ.

— Премѳрујѳтам... МТФ-са јуралысѳс... Стамлѳнскѳј удар-њѳцаѳ кањѳѳѳѳдаткаѳс...

Кыскѳ зев ылысан кылан музыка јургѳ. Сѳнјас руалѳны, кокјас трѳралыштѳны. Кѳнкѳ бытѳѳ сарѳз шѳрѳн сулалѳ, а гѳгѳрыс кувгѳны, мургѳны јѳн гыјас. Но сѳјѳ оз пов, сѳмын-тај ѳеуна кынмыштѳ бытѳѳѳѳ.

Востіс сінјассө. Зал аплодірујтө. Ворсө музыка.
Дарјаөс сен-жө пастөдісны вым палтоөн—лоі шоны,
лоі пөс. Кіас сетісны гөрд білет.

Тағі вөлі сек...

А өні сулаліс пачвом дорын да гусөнік малаліс морөс
бердас топөдөм гөрд білетсө. Кушөм дөна сіјө. Кушөм муса.
Век ескө тағ віңны, шонтыны морөс. Од ужөн перјөма, уа-
төм војјасөн да дугдывтөм төждысөмөн.

А өні ставыс мөдар-путкымы сувтіс. Кымынкө лун ас
жын гөрд білетсө кутөм мысты бөр доас сетны сіјөс. Ез
вын серғыс кутчыс ужө. Көсјіс лоны возмөстчыс нывбабаөн,
а самыс ез тырмы. Чужөмас сөлалісны, відісны. Поць-өмөј
та бөрын ас ордын віңны ташөм дөнатор? Абу-мөј јур-јанзім
јөзсыс, најөыс, кодјас сетісны сіјөс?..

Пачвом бердө маскысөмөн Дарја шытөг һылааліс курыд-
сола сінвасө.

Ташөмөн сіјөс суісны Јелук да Карөт.

Вөлі рыт. Ошиңјасө віждчіс рытја пемыдыс. Јелук
візув төвруөн тур-тар пыріс керкаө, чолөмагіс да аслас
гора сорһөн палөдіс поэтыслөм шог лөһсө. Пыр-жө бытө
керкатыс ыркһітіс свежөј ывлавыв сынөд да лоі сөстөмжык
лолавы. Лаһтөм челафјас уекөдчісны Јелук дорө, најө
дөзмөмаөс шыр піјан моз куткырвіңны паччөр серөғын.

Сөмын өтһас Дарја ез һумјав, ез сорһіт.

Јелук матыстчіс сы дорө да інмөдчыліс сојас.

— Дарјуш, куктө-кө өні ағзылан, јона-жө чујман! Кушөм
эбој быдмө. Ме сылы һым-һын бөрјі—„Шуда“ лоас. Бур абу
һымыс?

Дарја ышловғыс, но һинөм ез шу. Муніс пызан дорө да
пуксіс. Выјөзтө өті мускул ез вөр чужөм вылас, сөмын сін-
јасыс—ыждөм сінјасыс—коса зірдалісны сылөн.

— Но, те-тај омөлтчыны кутөмыд!—жамітіс Јелук.

— Шоглы-кө сетчан, унжык шог чөжан,—мурғана гө-
лөснас шыагіс Карөт да ачыс ышловғыс.

— А мі-өд тенө гортөыд петкөдны локтім,—дарјакөд
орчөн пуксіс Јелук.—Тырмас-һын шөгтө пөжны. Скөтһіца-
јасыд дөна гөстөс моз віччысөны.

— Збым-өд віччысам!—һумјөвтіс Карөт.

— Гашкө те лөғалан мі вылө-да? Лок да відышт. Відны
і колө мјанөс. Чорыда від, мед дөналам јанзімлаыс, бөбө.
А сөсса бөстчам да бырөдам страмсө. Тағі-кө колам, нем
мјанлы кутасны кафтывылыны. Дај һекушөма оз поць тағі
колыны.

— Ог лөгав, дона Карет, тїжан былө, — өшіңө візөдөмөн шуыштіс даржа. — Некод былө ог лөгав. А воқө скөт картаын ужавны ог-жө кут. Менам шуөма-нын кыв.

— Шуөма кыв! — гөлөссө лептіс Карет. Сувтіс да разіс важіңік ыжку пассө. — Ме тенө, бобө, відышта тани, ен лөгав. Тазі тенө і велөдісны карад? Мі нафөйтчїм час, міга, локтас да пыркңитас ставнымөс. А сіјө со: шуөма кыв-пө. Нөр-јавны колө тенө, вістала ме теd пөрыс морт, нөрјөн лачкыштны!

— Гөлалісны-нын чужөмө, — сіңјассө өшіңыс чөвтлытөг, пыр сецөм-жө кын чужөмөн, шөчіңіка кыввізіс даржа.

— Да те думышт: кодјас сөлаліснысө? На ' былө-кө візөдны, көт талун-жө, бобө, колхозтө леқав. Мем-мөј колө тенө велөдны, дарјуш? — меліа-нын соdтіс Карет. Локтіс сы дорө да сарөга кпыдөснас малыштіс јурөдыс. — Шаң, утка, шаң! Ея повзы! Быдторјыс-кө повны, көт земла-маві вылас ен ов-да.

дарја бергөdчіс да візөdліс Карет былө. Посңыдїк бісерөн сіңјасас сырмісны сіңва војтјас. Чужөмгыс кыныс вочасөн сыліс, бырі.

— Ағвө... бур кывсыd, — вашңітіс вомнас. — Гашкө і вежа-на думөс... гашкө вежа...

— Вежан, дерт, — матөжык дарја бердө топөdчіс Јелук. — Мі-өd мөd ног егө-і чајтлө. Міга пуыштас, пуыштас сөлөмыd дај ыркавны кутас. А секі мөd сіңмөн-нын візөdлан.

Керкаө өтарө сукміс рөмыдыс. дарја біасіс, бостіс печкан да пуксіс печкыны. Бі јүгөр небыдїка водіс чужөмас. Оні сылөн ез-нын төdчы помтөм шогыс. Банјасас ворсіс вір. Терыб чуңјасөн бергөdлан чөрсыс мыјкө жургіс-сыліс да гартіс куқасө.

— А јона-жө унаөн вөліны, — печкігтыр сорңітіс дарја, — ме чајта да Комі му пасталасыс волісны. Чалановакөd сен төdмасі. Сылөн мукөd мөскыс сурс літрөн лыстөны.

— Со-өd, уткаөј, — чышјансө пел вестыыс вештыштөмөн Карет кывзіс сылыс вістөө.

дарја віставліс слог јылыс. Аслыс кақавтөг сіјө пыріс тајө сорңіө да бөрыннас өзјан сіңјасөн-нын, коставлытөг вісталіс і вісталіс — кытчөјасө волөма, мыј аззылөма, мыј кываөма.

Часі стрелка час бөрса час талалө, ывлавылын важөн-нын сап пемыd, а дарја вістлы век-на абу помыс, кызі абу-жө помыс чөрс вылас катван гар куқабыслөн.

Тажо асылö даржа зила idpacic-пелкödчic гортас, шонид-жыка пастасic, паскыд тасма костас сујic чер да петic ывла ылö.

Југыд-нин вöли. Вылын шунгicсны лыа серөн паскалöм вöснi кымöрјас. Пöлтic қибыр төв. Сотышталöмөн сiјö һулис чужöм, но даржа ез сајсы сыыс, а сулалic паныдөн да јурсö вылын кутöмөн гөгöрыс вiзödic төкөтö көсöјтыштан сiнјаснас.

Тöрыт тақ-жö сiјö вiзödic сиктыс ылö. Тöрытсаң сиктыс қик һекущöма ез вежсы. Но век-жö талун сiјö мөд-жык код.

Тöрыт сiјö вöли повчöдлана лөг, кыјöдчана шуштöм. Быд öшиң, быд килчö сајын мыјкö быттö зебсасic. А талун сiјö ез-нин повчöдлы. Даржа öнi збоја вiзödic сiјö-жö öшиңјасыс ылö, быттö чуксалic на сајын зебсасыссö вермасны.

Тöрыт сорөн-нин локтic колхоз правленијеме, вöј пыдöсöзыс ез унмовс, ыльпöвбергöдlic став думјассö да петук чуксасöм бöрын вöмicтi суркмуни—унмовсic. Чорыда, чöс-кыда, кықi һекымын вöј-нин дорвыс ез уҕлы.

Тöрытја шогсöмлөн, падјалöмлөн выјöзтö вужöрыс ез кол. Унмовсигас сек чорыда аслыс шуic—тақ вöчны, i орöд-чöмыс друг чышкыштic ставсö, мыј вöли орöм мыль мов-личкö сölöмсö.

Скөвницајас талун виччысiсны дарјаöс. Кор сiјö локтic, чукöртчiсны сы дорö.

— Idpacic?—налыс јуалис дарја.

— Idpacic, Васимјевна, idpacic,—став пыдi шыасic Карев. Быд мөс дорö сувтöмөн дарја кышовтic картасö, сiнкымјаснас печкиг мөвпалыштic да сесса пыркытic јурнас.

— Бостчылам али мыј төлк-ладсö пуктыны?—сiнјассö нуödic кыщөн сувтöм скөвницајас вывти.

— Аттö, утка, мыјла-нин јуалан,—кынöм ылас кiјассö асыкалöмөн вiсталис Карев.—Те сöмын нарадiт, а ми му пырыс мунам көт да вöчам.

— Вöчам, дерт,—отсыштiсны скөвницајас. Нажö быдөн ас кежас радлöмөн вiзödicсны дарја ылö i збылыс дасöс вöли көт кытчö мунны сiјö щöктöм куҕа. Некодлөн-на ез вун, кущöм ыжыд сölöмөн тöнлаун сiјö дорјысic јармөм ватаҕаыс, i тајö нöшта-нын лептic дарјаöс скөвницајас думын. Дарја зебic һумсö вом пелöсјасас.

— Сiзкö со мыј, донаяс. Медвоҕа мөг—костыны картасö. Колö лыс вајны. Ветлөј вежсыны да терыбжыка бөр чукöртчöј татчö. Сесса артелөн мөдамö вöрас.

— Мед-öd важөн-нын тазі! — мурган гөлөснас ошкыштіс Карет. — Гөлөмаы долыджык лоі... Котөртөј, котөртөј гортаныд, мыј сесеа сулавнысө.

Тажө лунө колхозчыкјас аазылісны, кызі сіктөд рөдтісны кујім вөв. дофјасас вөліны скөтчыца чукөр. Најө гажа зыкөн вујисны сіктөсө да мөдісны візјаслаң, турун вајалан туйөд.

Аазыліс і Варов Варук. Сіјө весігтө паныдасліс сінјаснас сарјакөд. Нумјалан чужөмыс сылөн, јурсө вылын кутөмыс шензөдіс Варукөс. Шензөдіс ас вынлы ескөмыс, коді төдчіс быд вөрасас сылөн, став фігураас.

Вөвјас сајалісны, а Варук дыр-на візөдіс сылаңө да һекыз ез вермы гөгөрвоны — кыс тамында выныс тајө же-бінзі, косінік нывбабаыслөн. Мыјсө-нын абу сөлөдөма сы јур вылө, а со век-на вылын сіјөс кутө, оз көсјы копыртны. Мукөд-кө важөн-нын сінсис ескө, а тајө виңов баф моз сөмын һукылтчылас да бөр вескөдчө.

Таз шензөмөн і муніс Варов Варук гортас.

А вөлајас рөдтісны візјас вылө, кежісны матыса вөр дөрө да сувтісны. Нывбабајас мукөдыс лампаасөмөн, мукөдыс сиз пырісны понөмјас пөвстө керавны һыв лыс.

Пөлтис збыр төв, візјас вылыс сыналіс-шылөдіс лымсө, но татчө вөрас сіјө ез вермы пістны. Пујас пөвстын вөлі шоныд. сарја өтпөвстөн керасис. Паскыд чер триңгөмөн орјөділіс увјас. Лысјас вылыс гылалан лым пуксис чужөм вылө, сыліс да гилөдчіс.

Нывбабајаслөн гөлөсјас гажаа чуксасісны то сені, то тани. Најө кылісны керасан шыјаскөд өтвылыс да вөр шувгыштөм сорыс јургісны асылс сикас лөсыд аккордөн. Тајө вөлі кыпыд ујлөн сыланкыв. І тешкодөн өні сарјалы чајтчіс төрытја лабөмыс аслас.

— „...Вермөмыд ачыс оз лок, сіјөс колө тышөн перјыны..“ — усеі думвылас вісталөм, кодөс кывліс слот вылын. Вөліс өні кутіс гөгөрвоыштны тајө кывјаслыс вежөртассө.

Нөшта усеі дум вылас колхоз правлеңіје вылын төрытја соры. Председател — Павел Грігорјевіч, сені шуіс:

— „...Ыжыдыс-ыжыд прөступка мі вөчим, егө кужө аскадө кодлы колө кіас кучкыны-да... Мі мыжаөс сарја возын, јона мыжаөс. І кымын өдіјө сылы вермам сетны отсөг, сымын бур...“

сарја пуктіс лым вылө чер, лөсөдыштіс зугсөм шалсө да пу бердө мышнас лезчысөмөн сувтіс лолыштны.

Возза војјаснас уэтөмыс, шогсөмыс да мајшасөмыс сешөма һөңыштісны ебөссө, өні регыдык ужалыштөмыс мөртчіс-нын сылы. Мөвпјас коккыдыкөс, лөң лунө гырыс лымчірјас

моз һөжжөһика гартчөһны. Керасөһ шыыс, һывбабајаслөһ
јурган сорһыыс, пулөһ јур вестын шувгыштөһмыс, ставыс зев
һебыда сөзөдсө да пуксө вөжөрө. Щөщ і пујас костөд ты-
давлан морт фігурајасыс абу мукөд дырјі кодөс. Со Карет
естөн керасө. Кушөһ тешкода сјјө мышкыртчылас черсө
лептигөн, пасыс пөлпомјас вестас гадағаслө быдөн. А кор
сашкысө черыс сылөн, сек пу јывсаһ пыркһитчө лымјыс да
посһі-посһі бусөн леччө пу куҗалаыс, лысјас костөд, јурыс
вылө, пөлпомјасас...

Коді-һө лымсө лөзө?

Дарја чөвтліс сінјассө пу јывлаһө — сени шпыһјалөһмөһ
пукалө лым-јежыд сҗедко-Мороз, тошкыс кос гөгөрыс гар-
тыштчөһма. Кучкыштас пу туганө јі палічнас да лымјыс і
пожнасө — леччө муө.

Морозко өвтыштіс јі палічнас, сјјө-жө здукө лоі Дарја
вестын. Зірдыштіс козув сінјаснас, кызөктіс сізі, пу
туганыс лаікмуһлі быдөн, да һумјалөһмөһ јуаліс:

— Он-ө кынмы, мича аһ?

— Ог, ог кынмы, сҗедко, — вашһитіс Дарја, а сек-жө
туша куҗалаыс котөртис јірмаг.

Морозко улөзжык леччіс. Бара өвтыштіс јі палічнас,
зирдыштіс козув-сінјаснас, кызөктіс сізі, пу туганыс сін-
сыліс быдөн, да јуаліс:

— Он-ө кынмы, мича аһ?

— Ог, ог кынмы, сҗедко, — вашһитіс Дарја, а кі кокыс
аслас піалө-кынмө.

Морозко зік Дарја јур вестөз леччіс. Бара өвтыштіс јі
палічнас, зирдыштіс козув-сінјаснас, кызөктіс сізі, вөрын
јөлаыс кувмуһлі — черөбтліс быдөн, а пу јывсаһ езыс зерөн
пыркмуһлі гыөрыс.

— Он-ө кынмы, мича аһ? — јуаліс Морозко.

— Ог кынмы, ог! — вашһитіс Дарја.

— Сізкө, те і колан меным. Лок пуксы мекөд орччөн,
петкөдла тед әссым царствоөс. Ставнас тед кознала — вөр-
васө-і, карјассө-і, сарізјассө-і, сіктјассө-і. Став муыс тенад.

Морозко пуксөдіс Дарјаөс аскөдыс орччөн, јі сырјасөн
мічөдөһмөһ жежыд-жежыд кымөр вылө, өвтыштіс јі палічнас дај
кыпөдчисны лымја вөр вестас.

Со сіктныс, со мөд естөн, којмөд... Кымөр воқө лебө.
Со-һө вөр піас јөз тыдалөһны, пөрлөдлөһны пујассө, вөлөн
кыскалөһны, тракторөн кыскалөһны, ју дорјасө кавішщөјасө
ректөһны.

Дарја воқө лебө.

Со тыдовтчисны карјас — југыд біјасөн ломзөһны, завод-

фабрик трубажасыг шын кајо, көрттуј виџасті појездјас кот-
ралёны.

Со і ачыс Москва — ставмузвив століцајассыс століца.
Дёлалё-төвџё Кремль вестын гөрді плаг. А мавзолеј дорті
колоннаон-колоннаон дорвив мунёны јоз.

Дарја сен-жө, на пөвстын. Карейс сінјаснас кодёскө
мавзолеј трибуна вылые. Со сіјө, со — нумјалө, өвтчө
кіјаснас.

— Ура-а!

— Ура-а! — јуралө гөгөрбоксань, саріџ пуіг моз пуө-гыџө.
А вылын јур вестын жургёны көрт лебачјас, калајасөн сун-
ласёны — ворсёны сынөдас.

— Лок качөдчылам на дорөџ, — вашкөдө дарјалы Морозко.
Качөдчисны. Лебёны. Виџөдёны улө, вылө, гөгөрбок.

Друг кодкө кутіс чуксавны:

— дарја! дарјуш!

Виџөдө дарја, оз гөгөрво коді чуксалө.

— дарјуш! даша?

Востіс сінјассө. Виџөдө-да: Карей. Орччөн сулалө, моз-
дорас кутө кералөм лыссө.

— Вугыртлін-мөј? — пөрыс сінјаснас нумјалө сіјө.

— А? — пыркмуні дарја, палөдчіс лөеыд вөтгыс, шен-
џөмөн виџөдліс гөгөрбок да вөліеті гөгөрвоіс.

— Збыл-тај вугыртсылөма менам. Ен-жө паскөд, дона
Карей. Серавны гашкө кутасны...

— Но, ог-жө кутө серавны тенө, утка. А јона-жө лө-
сыда вөлі нумјалан сінјастө куџөмөн.

— Дыр уџі?

— Муртса-на. Оні-на вөлі керасан, здук мөд бөрын
виџөдлі да пу бокас-нын өшјөдчөмыд, бөбө. Пөв-мөдыс чу-
көстлі, ен шыас да локті татчө.

— А ме тајө сущнас мусө-нын уџіті кышовтны, — нум-
јовтіс дарја. — Мыј чүфесасө ег аџдывлы, төдін-кө ескө... Со
чуксалёны-тај мјанөс, мунам.

Арџемнад өдјө кералісны лыстө, сөвтисны, поџталісны
да вөрџісны.

— Со-өд і уџыс, а зыкөөмыс мыјда вөлі мјан, — дар-
јакөд орччөн воєлаліг сорџітіс Карей.

— Ковмас рынышын нџсө костыны... лыс сорыс вол-
савны, — мөвпјассө висталіс дарја.

— Ме сіџ-жө вөлі шуа-тај-да, Варук сөмын нокајтіс...
Көсјыгөм кежгыс і коллі сылөн.

— Вистав, Петровна, кызі гөгөрвоан Варуксө? — јуаліс
дарја.

— Кызі? Варуклөн кын сөлөмыс. А кын сөлөмнад і
ужыд кын, бобө,—мывкыд сінјассө чөвтліс дарја ыло.
—Сөлөмтө кепысөс моз другысөн он веж. Ас герті төдә. От-
савны сылы колө.

— Варукыслы?

— да, Варов Варукыслы.

— Ме сізі-жө мөвпала, Петровна,—мөвпалыштөм бөрын
кывјөвоөдчис дарја.

Сөгса чөв мунисны сиктө вотөчыс. Дарја век-на аскежас
шенчыс талунја вөтыс ыло.

(Помыс лоө-на).

ІЗЈУР ІВАН

ДОМЕҢЛӨН МЫЖ

ПОВЕҢТ*)

КӨКЈАМЫСӨд ГЛАВА

I.

Пөжар лоис ыжыд событјеён базанын. Аскіа луннас сөмын і вөлі соркы гараж сотчөм жылыс. Базаса директор Стоминсаң да гөрд пелөсса стөрөж Габө Павелөз толкө тајөн олісны сіјө луннас.

Рыт кежлас јөзөдісны базаса обшцөј собраңје лоөм жылыс. Рытја вылыс-жө, муртса-на домең сафмис, Вурдов сіјөс бара коріс ас ордас. Кор домең пыріс, Вурдов пукаліс пызан сајын, відлаліс бумагајас, мыјкө сетчө пасјаліс.

— Пуксы!—шуис Вурдов јурсө лептывтөг, бытө домеңөс дыр-нын виччысөма.

Домең локтіс пызан дінө, но ез пуксы, сулаліс јурсө өшөдөмөн. Төдіс-нын, мыј өні сіјөс Вурдов кутас відны, јуасны, мыжавны.

— Но, вај вистав, мыј тіјан вөлі.

— Мыј сесса виставныс? Ҷик җинөм. Асывнас ставсө висталі.

— Сіз інө, җинөм і виставны? Кызі сіјө артміс?

— Артміс-тај со...

— І мыј те думајтан вөчны?

— Киссөм ватө он курышт!

Вурдов өні ез вөв асја код стрөг, секса скөрыс тыдалө мунөма-нын да домеңлы лоис кокҗыжык.

— Кыз-нө ескөн гаражыс өзјіс? Ті-жө, шуад, енө біаслө?

— Мі-өд, Вурдов јорт, ег-жө өзтө! Мі бөгтім напілок-јас, кључјас да мунім бөр машина дінө. Збылыс-өмөј міјанөс чајтан өзтіг?—Домең гөлөсын кыліс сешөм гөлөмсаң шуөм, сешөм повзөмөн артміс сылөн тајө јуалөмыс, мыј Вурдов ачыс чорыда мөвпыштіс: „да, тајөјас ез өзтыны“.

*) Заводитчөмсө вјөд, 1, 2, 3, 4, 5-6, 7-8 да 9 № №-јасыс.

Вурдов локтіс домень дінө, коркөжа моз-жө пуктіс кіјас-сө сылы пелпом вылас.

— Ме, Улныров јорт, эг-жө віччыс тајөс тесаң, но...— Вурдов сувтіс, вөчис кост. А сесса вічөдліс домень пов-чөм сінјасө, кыліс сылыс сырмөмсө, бостіс кіөдыс.— Ме еска теныд, домень: ті сіјөс ен вөчө. І весіг шуа, мыј ті сіјөс ен вермө вөчны. Но коді?

— Сізкө, Вурдов јорт, нарочно өзтісны?— нөшта јона повчис домень.

— Те-нө кыз чайтін? Ачыс өзјіс? Вот мыј, домень друг: лібө мі сіјөс корсам, лібө... Те ачыд гөгөрвоан, мыј секи лоас...

— Лөсыд шуны—корсам. Кызі корсан?

Вурдов вешјіс домень діныс, кутіс вічөдны өшіңө. Га-раж местаө вөлі катлөны-нын кер. Зік Вурдов өшіңувті мөд номера трактор кык дофдын гургіс колөм воа брак кер-јас. Вурдов бергөдчис да шуис:

— Кујім лун мыети выль лоө, сіјөн мјанөс он жугөд.— сесса друг вежіс сорнысө.—Те он төд, кор муніс Ша-ковыс?

— Сіјө-мөј кытчөкө муніс?—чујміс домень.

— Төрыт-на тани вөлі, а талун некөн оз тыдав. Реві-чја ештөм бөрас-пө пыр і мунөма кытчөкө.

— А батыс?

— О, сіјө тани дыр ез ов. Пыр-жө кытчөкө вошөма... да, домень, өгө-на мі кужө кыз колө ужавны, пыр-на мјан кыткө да кыткө не сіз артмө. Мыјла вот те төдлөмыд да воажык ен вістав? Ставыс сіјө өвіклаө вәјөдө. І вермас лоны, төрыт рытјаыс ськөд шөщ јітчөма. Гөгөрвоан?

— Мыј-өд вөчан, сөмітрјі Імјіч! Ег чайтлы, мыј Пырө-јыс сешөм,—ышловчис домень.—Ме кө ескөн төді...

— Ез вөв сөкыд гөгөрвоны. Војшөр војын петө ларо-кыс морт, тенө садьыртөздыд кучкө, а те чөволан. Віста-лөм пыдди—сајөдан. Сізі оз поз. Коліс көв меным вістав-ны. Те вәј төдмав, кушөм кадө тас муніс Шаковыс. Но тајө сорні јывөыд некодлы ні-ні!—чуңнас өлөдіс доменьөс Вурдов да колмөдіс өзөс сајөзыс.

Муніг мозыс домень пыріс Макар ордө. Сіјө кујміс став чужөмсө бінтујтөмөн, ез вермы вөрчөдны јурсө. Пөжар вы-лад ставыс чішкәсөма, весіг сінлысјасыс сотчөмаөс. Домень пыран шыө сіјө ківыл ез керлы. „Төдө амі оз, мыј гара-жыс өзјіс менам мыж вөсна?“—јуаліс ассыс домень, кор аззіс волпас вылын пластвічыс Макарөс. Домень сувтіс өзөс дорө да ез төд, кызі шыасны Макар дінө. Кызөктіс.

— Kodi?—pödöm gölöсөн жуалис Макар.

— Ме, Макар,—вочавізіс Домен, і век-на ез төд, кызі сорнісө, воэо нуөдны, мыј жылыс сорнітны сы мыж вөсна сізі мучитчыс јорткөд. Көсјіс бергөдчыны да бөр петны, кутчысліс-нын өзөс вугјас, но бөр леччысис, локтіс Макар дінө. Пуксіс жек вылө.

— Кызі рејсыд?—бара жуалис Макар.

— Бура,—ылөдіс Домен. Сіјө зік-нын шуіс аслыс бөр мунны нинөм жылыс виставтөг. „Мыјла вөсыс мортөс дөз-мөдны“,—мөвпыштіс ачыс.

Макар, тыдалө, сіз-жө ез пан ачыс сорнісө. Сіјө кыкыс-нын вөрөдчыліс, лөсөдчыліс мыјкө жуавны либө виставны, но бөр лаһтіс, сөмын лөсөдыштіс чужөм вывсыс көр-төдјассө.

— І јона тенад?—жуалис Домен.

— Јерунда! Пельшер-тај көрталіс да вөрны ез щөкты. Аскі-пө уж вылө мунны почас. Ічөвіка зөлітыштө сөмын...

— Бура те машинатө петкөдөмыд,—ышловзіс Домен да сөдтіс:—Збоја!...

Өні ескөн сылы вөлі окота кујлыны Макар местаын, а һе лоны мыжа пырдыс, көд жылыс талуң рыт собраңје вылын быдөн кутасны сорнітны. Домен бурадыр чөволіс, зік-нын көсјіс чеччыны да пырыс-пыр мунны, но кутіс асөө места вылас. І медем воэо нуөдны сорнінысө да виставны сіјөс, мыј вөсна ачыс татчө пыріс, жуалис:

— Те помнітан коркөја сорнітө... геројјас јывсыд?

— Да, помніта...

— Геројнас-тај лоін те, Макар. А ме.. Ме лоі мыжанас,—сөкыда һуммунөмөн лөзіс Домен дыр лөсөдан кыв-јассө.—Ме вөсна өд пожарыс лоі...

— Төда,—муртса кывмөн шуіс Макар.

— Кызі төдан?

— Неважөн Зоја пыраліс. Неуна оз бөрд, гөлөсыс сізі і тіралө.

— Зоја?—быдсөн кокніжык лоіс Доменлы.—Гашкө те чајтан, мыј мі асным өзітм?

— Мыј те, Домен,—Макар весіг кыпөдыштіс јурсө,—көд сы жылыс чајтныс лыстас?

— Збыл, Макар?—һымкода артміс Доменлөн.

І көв Вурдов һекөдлы ез щөкты виставны аскөдыс сорнісө, но Домен һекыз ез вермы кутны да ставсө висталіс. Зік ставсө: коркөја војсасө, Пырөјкөд сорніјассө, Пырөј баткөд паныдасөмјассө, ассыс чөволомсө, төрыт рытјасө.

— Те ен думайт, мыј ме ачымос мыжаон ог пукты, — помалис домењ.—Ферт, ме ег косјы Пырөјос виэны, косји лоны сомын примернөј комсомолецон, но артмис-тај сјаі. Мыјла—ачым-на бурасо ог гөгөрво.

Кыкнанныс велдыр олісны чөв. Комнатаын кыліс часі тічкөм, кык мортлөн ловшы да налөн өта-мөд вежмөн сөкыда ышловъылөм. Заводитис рөмдыны.

— Чајта, ми текөд, Макар, другјасөн-на колам?—јуалис домењ да чеччис места вывгыс, лөгөдчис мунны собраніе вылө.

— Важгыс бурјас, домењ.—һимкода вочавізіс Макар да һужөдіс кісө домењлы.—Менам ем-жө мыјсурө віставны, но сіјос мөдысжык. Талун сор-һын дај он ешты. Аскісаң шөщ лоа тіјан колоннаын.

Домењ чорыда топөдіс Макарлыс кісө.

І кор-һын домењ вөлі порог сажын да кор-һын сіјө вөлі сөлөмсө лөгөдө-дастө талунја собраніе кезлө, Макар сіјос друг чукөстіс. Домењ бөр локтіс волпас діно.

— Төдан, домењ,—наэһык шуис Макар.—Зик өвитор һөшта: Зоја меным өвитор вісталіс.

— Мыј?—повчыс домењ.

— Мыј сіјө тенө... расејтө. Збыл, збыл... Ме сіјос важөн гөгөрволі... Важөн... А менам аслам... гөгөрвоан, домењ? Чөртыс шөктіс менө талун сы јылыс сыкөд сорһи панны. Чајті, міса жалыс талун ме діно петас-да... А сіјө шуө, мыј ме-пө сіјос—бытө те јылыс сіқсө—ог-на лыдды сецөм мортөн, медым вежны сы вылө віқөдөмөс... Кылан? А нылыс... шаң... Те-һө мыј, буржыкөс корсан?

— Меным кажітчыліс мөдарө... Пырөјлаң кысеіг,—сөлөмсаңыс вісталіс домењ да мөдыс топөдіс Макарлыс кісө.

2.

Тажө, пөжалуј, сіјө сезоннас вөлі медвоэа собраніе, коді муніс сецөм кыпыда да сымында јөзөн. Ез ков торја коралөм, ез ков кыкыс-кујимысөн ветлыны баракјасөд. Стөч індөм кадын гөрд пемөсса зал вөлі-һын чуқјөн тыр јөзөн. Локтісны ставөн, коді вөлі матігөгөрын. Бытө быдөнлы јіжіс сөлөмөзыс тајө пөжарыс, бытөкөһөс быдөнлөн мыјкө асланыс сотчис. І сецөм зыктөг, шыавтөг ставөн пукалісны, мыј кор пыріс домењ—сіјө порог дорсаң восков ез лыет вөчны. Сјаі і төдіс, мыј быдөн сы вылө вескөдасны еіңаснысө, быдөн Фвітана-јуалана кутасны віқөдны сы вылө. Но сіјө, веніс асгыс полөмсө, шуис аслыс, мыј полөмнад һинөм

он бергөд да збоја локтис шөр радјасө, пукөис аслас важы-са места вылө, көні сiјө быд собранијејас вылын пукавліс. Сiјө кыліс гөгөрвоис балабөж сажыс сы вылө вескөдөм сiн-жассө, кыліс сы жылыг гусөһик шөпкөдчөмсө, но ачыс веес-кода пукаліс, зіліс јортјасыскөд шмонитны да сорһитны.

Президиум бөрјигөн домен кыліс бөрвылыг төдса гөлөс:

— Улныровөс!—горөдіс Левоһ, кор кутісны індавны президиумө јөзөс.

І сiјі, тыдалө, Левоһ вылө візөдлісны сы мында јөз, мыј сiјө бөр лаһтис, јөжгылтчис јөзјас сажө, сесса собраније помөз ес-һын леһлы кыв.

доклад вөчис Вурдов.

— Мыјөн вiставны, јортјас,—назөһик, термастөг чөвта-ліс сiјө ассыс сөкыд кывјассө, кодi быдөн көрісны домен-лыг сөлөмсө, а став мукөдсө шөктис кывзыны өзјан сiн-јасөн,—сещөмторсө, мыјјас вөліны бөрја кадас мiјан базаны? Ме ногөн, сөмын өвiкторјөн: огө-на мi кывкутө асланым быд вогков вөсна, огө-на көсјө гөгөрвоны, асланым сөлөм-јасөз јіжтыны, мыј мi тани вөчам сещөм уж, код бөрса візө-дө став Коми область.

Вурдов сувтліс, кыщовтис сiннас став јөзсө да воҙө сiјі-жө нуөдіс ассыс сорһисө:

— Мыјөн вiставны, мыј мiјан ОРС-ө верміс сүјөдчыны Шаков, кулаклөн пі? Сы жылыг зев бура төдіс мiјан комсорг, но чөволіс. Шаков нуөдө ассыс кулацкөј сорһіјассө мiјан комсомольцјаскөд, а најө чөволөны. Комсорг ыстысө јан-дыгөм вылө, ассыс честсө візөм вылө. Абу-өмөј сылөн честыс сыын, медым сөстөмөн кутны ассыс һімсө? Улны-ров ыстысө сы вылө, мыј көсјіс Шаковөс буржыка төдмавны. Ез өмөј сылы ков төдмавны Шаков коддемјаслыг чужөмсө мiјанкөд өтвылыг? Сiјө-жө Шаковыс гартчө мiјан мехаһик дiнө, тi сiјөс ставныд төдад, а сiјө ачыс дорјө быдлун Ша-ковөс. Абу-ө тајө мiјан пөвсын классөвөј суглун ныжмөм? Өһи Шаковын-ө делөыс? Быдөнлы гөгөрвоана, мыј абу. Ша-ков тани сөмын өвi факт, кодi ердөдө мiјанлыг жебiнјассө. Вер-мас лоны, Шаков коддемјасыд мiјан пөвсын абу-на өтiк. Дәј зiк абу өвiк. Та жылыг вiсталө төрытја пөжарыд.

Домен качаліс Вурдовлыг сы вылө вескөдөм сiнјассө да быдсөн јөжгылтчыштис. Пукалыгјас кывзісны суга, зі-лісны Вурдовлыг быд кыв суркһавны пел сажаныс. Сөмын дуһа Шомесова јурсө өшөдөмөн куткырвізис пызан сажын да ес лыгтлы візөдлыны сы вылө суга зоргыс сiнјас вылө.

— Көсјіс көт ез, а Умныров јорт төрыт вөчіс мјан врагјаслы ківыв,—воқо вјсталіс Вурдов.—Ыжыд-ө тор—рас-сејанноғъ. А сіјө ічөтторјыс вајіс мјанлы вельжыд убытка. Сөрт, кодсурө көсјісны сіјөн орөдны мјанлыс уж. Но та-щөмторјыд оз артмы. Ме ог көсјы весіг чајтны, мыј тајөс вөчісны доменъ да Зоја. Тајө лоі најө рассејанноғъ вөсна, најө таыс мыжаөс. Но вөчіс кодкө мөд. І тајө нөшта вјста-лө, мыј Шаковјасыд абу өтнанысөс. Доменлөн да Зојалөн мыжныс сыын, мыј најө вјзөдісны куш ас вөснаныс дај сіјө-на ез сізі, кызі ескөн колө вөлі. Тајө ставыс вјсталө мјан ужалан сам јылыс.

Доменлы вөлі окота өні-жө сувтны орчөн Вурдовкөд да вјставны сещөм кывјас, медым быдөнлы мөрччісны, ме-дым төдісны, мыј сіјө абу-на сещөм шыбытана морт, кушө-мөн гашкө унаөн чајтөны. А Вурдов помаліс-кін ассыс вјсталөмсө.

— Јортјас! Тајө лувјасө мјан базаө воө делегација Ка-реміјаса республикалөн, кодкөд мі ордјысам государстволы валута сетан план тыртөмын. Ме чајта, мыј мјан піын абу сещөм морт, коді ескөн көсјө јанөдны ассө воыс гөстјас возын. Сізкө, встретітам најөс вөшта гырыс показателјасөн асланым ужын, петкөдлам мјан ыжыд да дона рөфіналы нөшта ыжыд ескөм, став сөлөмөн сылы ужалөм. А та вылө колө бырөдны мјан нөвсын став небыдлунсө, унатор вылө чуңпыр вјзөдөмсө. Кутамөј ужавны сізі, кызі колө ужавны да кызі ужалөны Совет Сојузса медпередовөј јөзыс!

Некор-на ез вөвлыны сещөм сорңіјас, кушөмјас вөліны талун. Габө Павел, і сіјө петаліс јөз пышкө да кіјаснас ше-насөмөн, пызанө гозыс-мөдыс кучкөмөн, вјсталіс ассыс речсө.

— Валај, валај, Павел фад,—шүіс Вурдов, кор Га-бө Павел локтіс пызан дорө, пөрччіс көчку шапкасө да пондіс чөволіг сулавны, бытвө ез сурны кывјасыс сорңісө заводітны.

— да мыј ме... Ме өфіктор-тај думышти томјөзлы велө-дыштны,—аслас петөм вылө-нін мајшасөмөн заводітіс Габө Павел.—Мі сіз-жө коркө томөс вөвлім. Унатор ег төдлөј... Оніја том јөзыд тај быдөн пропессорјас кодөсө...

Кывзысјас піын кыліс серам, кодсурө вөрны кутісны.

— Те, Павел фад, гражданскөј јывсыд,—кодкө шмо-нітөмөн шыбытіс бөрвывсаң.

— А мыј көт і сы јылыс!—дөзміс Павел серам вылас да сы вылө, мыј тештүјө кодсурөыс, тыдалө, лыддөны сы-лыс сорңітөмсө.—Сы јылыс некор оз ков вунөдлыны. Секі

ті кофы сені мыҭа ассыныс журнысö збојлун вöснаыс вош-
тісны — весшöрö...

— Жеңыдзыка! — бара кыліс јöз пышсаң.

— А те кывзы. Собраңіјејас вылад ме унаыс ог сор-
нытаыс. Но, вот... Сулалім мі секі...

— Те мыј јылыс?

— Мыј јылыс көт ог вiстав — кывзы. Мöдыс гашкö сес-
са он кывлы. Сулалім мі секі ічöвiк сiктын... көрттуј бөкын.
А мiјан вöлі томынiк зонка, Васка. Помытан, көнкö, Фi-
митрiј Імiч? — Габö Павел бергöдчыліс Вурдовлаң. Сiјö
довкнытiс журнас. — Но, вот. Сiјö Васкасö öтчыд ыстiсны
разведкаö. Кымыныс сылы комаңдiр шуліс: ен термас,
назöнiк, ставсö лучкi-бура тöдмав дај ставыс. Терпiгас
öмöј том мортыды! Мунiс, крапкiс, i ез волы мiјан Васук-
ным. Бөртинас-нын кывсiс, мыј сiјö пырöма сiктö, көнi вö-
ліны жежыдјас да вескыда сiкт шöрö... Шојсö сöмын аздылім.

— Те тајöс мыјла? — сiјö жö вöснiдiк гөлöс јöз пышсаң
бара јуалiс. Мукöдјас іччь сана нумјалiсны.

— Мыјла? Сыла, мыј ті унаөн сiјö Васкаыс моз-жö
көсјад. Куш збојлуныд еща. Куш выжыд көсјöмнад он бөст.
Кывлiд, мыј Фiмитрiј Імiчыс вiсталис? Сiјö мiјан комиссар
вöвалывалi, сiјö-ын тöдö. Вескыда сiјö шуiс: колö öтвылыс,
колö нöшта унжык тöдны. Колö нöшта буржыка ужавны.
Секі төрытја коф пакöстыд ескөн ез ло. Бостны-көт мен-
сым пiöс, Öмексејöс. Но, да, ладнö, нiнöмла öнi сы јылыс... —
i мунiс назöнiк пызан дорыс, пуксiс кытчökö јöз мышјас сажö.

Кывзысјас ез-нын серавны, ез весiг һекод нумјав.

— Сесса кодi? — јуалiс Фöмiн.

Доменлы вöлі окота унатор вiставны, но полiс. Полiс,
мыј нiнöм оз артмы сiјö вiсталöмыс да томкö сераввыв
лептасны. Полiс, мыј быдөн кутасны сылыс кывзыны ескы-
тöма да вiстав көт ен — сiјöс кутасны лыдфыны мыжаөн.
Сiңјаснас кыщовтiс залсö, корсiс Зојаöс. Сiјö пукаліс öшiң
дорын, курччалис шал сырјассö. Домен рытбыд-нын корсы-
сiс паныдагыны Зојакöд сiңјаснас көт, но сiјö бытвö на-
рогнö ез вiзöдлыв сылаң.

Домен ез весiг кыв, мыј сорнытiсны. Сöмын кор каз-
тыштласны сiјöс, јурсö лептылас да вiзöдлас вiсталыс вылö.
„Но кытчö вошiс Пырöјыс? — кымынöдыс-нын ассыс јуалiс
Домен Вурдовкöд сорнытöм бöрын. I стöч вочавiзöм асылыс-жö
сетны ез куж. — Пышјiс көнкö... Мыј сылы? Магаңиң сдajтiс
дај ставыс. Кор-на сен мыјкö лыдфасны-арталасны. А
Пырöј сек косттi сенлсö, кытыс i бiөн он азды... Ескөн...
паныдагыны-кö!“

Доменлөн сінмыс усіс Левоң ыло. Мыкө сижө талун зев-һин долыда, журсө гоңгөдөмөн, пукаліс возза радјасас да быд сорһитыслы вом ылас виқөдөмөн кывзис. Сөмын шочініка журсө бергөдывліс бөрө да секи домен казавліс сылыс һимкод виқөдлассө, өзјан чужөмсө. „Мыј ыло сижө радлө?“—ез гөгөрво, шензис домен.

Сорһитны кыв бостіс Шомесова.

Сижө төдчымөнја волнужтчөмөн сувтіс пызан сажыс, лөсө-дыштис кымөс ылас усөм журсі пратјассө да бурадыр чөв-рліс, виччысис кор лөһыштасны јөз. А сесса назөһик, муртса шөр радјасөзыс кылан гөлөсөн, заводітіс виставны. Быдөн назмөдыштисны ловшынысө, кодеурөыс дугдісны вугралө-мыс, чатөргісны журјас... Виччысисны. Коди радлігтырја, коди јона полөмөн, сы вөсна төждысөмөн, Шомесовалыс висталөм...

3.

Собраһіје помасіс јона сорөн. Дуңа бөрын сорһитіс фло-мін, сорһитісны-на мукөдјас, а сесса кыв коріс домен.

Пызан дөрө сылы ковміс мунны Зоја дінті. Сижө пукаліс өтнасөн, нывјасыс торјөн да кытчөкө кокулас виқөдөмөн кывзис сорһитысјасөс. Домен мунігөн Зоја лептыліс журсө да муртса чөвтіс сінсө сы ыло. Домен казалис, мыј Зоја тајө луннас јона шөгөма да быдсөн бығтө пөрысмөма, чужөмыс музөма, кызі тај узтөм вој бөрын овлывлө. Доменлы вөлі окота матыстчывны сы дінө, шуны мелжык кыв, кы-пөдны сөлөмсө, но ез лыт: полис уна виқөдыс сінјасыс, кодјас кылө вөтчисны сы бөрсө пызан дінөз, полис гораа шуны сещөм кывсө, јандысис јөзсыс.

Секі думвылас усі өһіктор. Онтај, Макар ордыс муні-гөн, сылы паныдасіс Паша, Левоңлөн гөтырыс. Домен Ма-кар ордыс петіс сещөмөн, мыј һекодлы вөлі һекота кыв лезны. Шыаслытөг көсјис і Паша дінті мунны, но сижө ачыс локтіс сы дінө, кутіс сорһитөдны. Кызкө нывјасыд, кор көс-јоны, зев өдјө кужоны ворсны медга ылі струна ылас, вөрзөдны сөлөмтө, пырны сетчө, көт ескөн ачид сы дінөз думсыд һекөдөс он көсјы сібөдны. Паша сизі бергөдіс сор-һисө, мыј домен бөрвылас дыр сесса мөвпаліс сы јылыс. Бығтөкө сорһыс ез вөв домен јылыс, но быд кыв јижіс сөлөмас. Горшыс кызкө гөрзасліс, окота вөлі бөрдзыны, сінваыс-һин доршасіс, ылөбтыны лөсөдчис, но мырдөн сорөн кутіс ассө. А торјөдчигас-һин Паша шуө:

— Сөмын ті, зонјас, вермад тајөс сещөма терпітны. Мі-кө ескөн јона і бөрдім.—Сесса һедыр чөволыштөм бөрын содтіс назөһик:—Зојайд лунтыр-һин бөрдө...

Они думвылас уеі тајо висталомыс да быдөн жал лоіс Зојаыс. „Пыравныд он гөгөрво“,— видіс ассө доменъ пызан дорө воігөн.

Мыј висталис сіјо—ачыс омөла помнітө. Бытвөкөнөс унатор јылыс висталис, но кор пуксіс места вылас да лө-ныштөм бөрын ставсө мөвпыштіс, гөгөрвоіс, мыј унатор-на абу висталөма дај абу висталөма главнөјсө. Ез вистав, мыј олом вылас мукөд дырјі вічөдан кызкө кокңіа, он пыр гөгөрволы сылыс став пышкөссө, сетчан здукса мөвпјаслы. Ез вистав, мыј ужалам-на лока, огө-на кужө вөдітчыны машинајасөн кызі колө, огө кужө вічөдны асланым быд восков бөрсә. А висталис сөмын, мыј сіјө бур морт, ез көсјы нинөм локсө вөчны да кызкө тај сізі артміс. „Кодлы сіјө колө?— видіс ассө доменъ.— Мыј менам висталөмыс мукөдлы бурыс лоіс, мыјө мукөдөс велөді? Весіг со Зоја јылыс ег казтышт!“ Көсјіс вылыс кыв корны, но лаңтіс. „Мед, нинөм-нын нөшта јөзсө кутны,— шуіс аслыс.— Аслам ужөн колө петкөдлыны, мыј ме сещөм шаң да бур, кызі висталис“.

Собраңіе дыр нужаліс, војшөр бөрөз. Петігас домен-лоіс ортчөн Левонкөд.

— Но, мыј, герој? Пывсөдісны?—серөктіс сіјө, петкөдліс доменълы жерјалан вом пышсыс пінјассө.— Сорңитан-тај ескөн лөсыда-да...

— Теныд нимкод?—орөдіс сіјөс доменъ. Сылөн ез-на кус Левонъ вылө өнтаја скөрмылөмыс дај доменъ висталис-чөж сіјө мыјкө вашкөдчіс ськөд ортчөн пукалыс Грішакөд.

— Мыјла нимкод? Абу. Бөрдны ог-жө кут дај...

— Ок, те...—көсјіс јортчыштны доменъ, но лаңтіс.

— Мыј ен помав? Шу!—бара серөктіс Левонъ.

— Шуі ескө да...

— Повңін?

— Ег. Нинөмла зік повнысө.

Доменъ төдіс, мыј Левонъыс да Пырөј бөрја кадас јона другасісны, пыр вөліны өтлаынөс. І өкі лоіс окота тајөс кызкө крукыштны.

— Сіјө-өд тіјан другјасыд полөны. Пырөјыд пышјөма со весіг,—воча серөктіс доменъ.

— Пышјан өд, быд һајтсө-кө морт вылад лептан. Те со гараж сотін да муртса выговор сетісны, а сіјөс нинөмабу-сыс јанөдід. Ен пов, бөр-на локтас татчө. Сіјө правдатө коргас!

— Кушөм правда?—бытвө ез гөгөрво доменъ.

— Кушөм? Сещөм-жө. Ылөз сылы ез-на ков ветлыны. Рајонөз волас дај бөр бергөдасны. Они мортјаснад сізі оз

шыбласны. Оз поъ весшөрö мортос травитны. Мыј көт і багыс сылаөн кулак вөвалі? Пыслы-нө сыыс мынтысны?

— Мед честнөја ужалис, сек ескөн некөд һинөм ез шу. Жумікавны-кө кутіс, коді сыыс мыжа?

— Сіјөс колө докажитны. Ревіҗјаыд һинөм ез аҗы.

— Но, Шаковыд абу сещөм јөј, медем ез куж помјассө җебны.

Најө воисны-һин Левоң оланінөҗ. Доменъ решітчіс мед-бөрја көзырнас ветлыны.

— Кывзы. Левоң... Те-өд төрыт дежурнөјыс вөлін?

— Но і мыј сесса?

— Көні ачыд вөлін пөжар заводітҗигас?

— Те абу розыск, медем јуасны. Но, ладнө. Ме вөлі гортын.

— Гортын-ө?

— Гөтыр вермас виставны...

— Гөтырыд меным висталис, мыј те секи Пырөјкөд өт-лаын вөлөмыд.

— Кор висталис?

— Тарыт рытгоров.

Левоң сувтов керіс, гөгөр виҗөдліс.

— Нһинөм оз отсав, Умныров јорт. Он вермы ассыд мыжтө коҗкө вылө вештыны.

— Ме ог і көсјы. Сөмын сес унатор-на оз төдны.

— Мыј оз төдны?— гөлөссө леҗис Левоң.

— Но төдмаласны,—Доменълы суріс воропыс скөрмө-дыштны Левоңос өнтаја нумјалөм пыддҗыс да нарөснө во-рө нуөдіс.—Ачыс гаражыд ез өзјы. Мі егө биаслө, биыслаы һекеыс вөлі лоны.

— Сесса ме өзті?

— Мыјла те!—өні-һин ачыс сералис Доменъ да виҗөдіс, кыҗі југјалисны скөрысла, а гашкө і збылыс повҗөмла, Ле-воңлөн сінјасыс.—Мыјла ескөн сещөм өдјө Пырөјыс пыш-јис? Зев гөгөрвотөм сіјө.

— Сіјө пөжарөҗыс муніс, а ез пышјы.

— Те сіҗкө төдлін?

— Пыралис ме өрдө, мыјсурө виҗны коліс.

— Но, сіјөс ставсө төдмаласны,—шыіс Доменъ, аҗҗис Зоја комнатаыс бі да пыріс сы өрдө, а Левоң коліс важ мовыс сулавны кіјассө шевгөдөмөн. Сіјө бурадыр-на сіҗ су-лаліс, сесса шеныштис кинас, мыјкө буркһитис вомгорулас, гортас мунөм пыддҗи вескөдҗис мөдарө да гырыс восковјасөн муніс база сајлаң...

Зоја кыз локтöма, сизі і леччысöма волпас вылас. Весіг шалсö јур вывсыс абу бостöма ны жакетсö абу пöрччöма. Доменъ пыріс да медвоз качаліс, мыј Зоја чышкаліс сінјассö. „Бöрдöма, — гөгөрвоіс доменъ. — Мыјыс?“ Локтіс пызан дорö, пукеліс, јур вывсыс шапкасö пуктіс пызан помö. Комнатаын сесса некöд ез вöв.

— Көнöс-нö муқöдјасыс?— јуаліс доменъ, медем панны сорнысö.

— Наяö уж вылынöс, — шуіс Зоја да бөр лаңтіс. Недыр чöв пукыштöм бöрын сесса кутіс пöрччыны вылыс паскөмсö.

— Кывзы, Зоја! Меным текöд колö зев збылыс сорнытны, — заводітіс доменъ, дырөн ассыс полöмсö венöм бöрын, дај вöлі сорнын, колö учыштны, медем аскі асывсаң каяны бара катішсеö. — Сöмын ог төд, мыјсаң заводітны.

— Мыј жылыс?— гөгөрвотöма јуаліс Зоја.

— Быдтор жылыс. Ас жылыс, уж жылыс, төрытја јывсыд. Талун кызкө ег лыст пыравнысö. Кыкөн щöктісны і ег лыст.

— Кодјас?

— Паша да Макаp.

— Макаp? Мыјла Макарыс щöктіс пыравны.

— Сизі. Öтктор висталіс дај. Ог төд сöмын, кызі сижöс виставны, мыјсаң заводітны. Ме тегіс кызкө... пола...

— Полан?— серöктіс Зоја. — Мегіс? Мыјла?

— Ачым ог төд. Пыр те жылыс думаята і... пола. Те кушöмкө абу муқöд код... скөр. . Весіг трактор вылын пукалігөн пола. Унаыс думаята, миса локтан мышсаң, тојыштан да колан менö туј шöрас öтнамöс, а ачым мунан.

— Кытчö?

Доменъ недыр чöволыштöм бöрын шуіс:

— Пырöј дінö...

— Те јöј, доменъ, — бара серöктіс Зоја. — Мыјла Пырöј дінö?

— Ачым ог төд. Мем-тај сизі кажитчö-а...

— Ек, те... — Зоја локтіс пызан дорö да воча леччысіс гырзза вылас пызан мөдар бокö. — Ыжыднын, а зик јöј. А ме полі тарыт те вöсна. Миса бөрдқан собраңіе вылад. Пызан дорад мунігөн те сешöма полін, весіг кыд вöлі дрöжжитö.

— Ачым мыјла бөрдін?

— Мижанлы бөрдны поҷö, а тижанлы сижö оз мун... Абу лөсыд, кор версө зонјас јöз возын кутасны бөрдны. Помытан, арнас коркө ме тенö окышти. Мыјла сы бöрын те меным вескыда сінмö ен кут вјöдны?

— Поли, мыј те мөдыс сјјос вөчан, а сесса серавны кутан.

— Öнi век-на полан?

Секга моз-жө Зојалөн сінјасыс југыштисны, ічөтік өгырјасөн југытисны музөм чужөм вылас, сінлысјасыс вөр-ысны, бытөго жсга луно ічөтік төв возын веж өтава.

— Öнi ог. Öнi ачым верма.

— О, кушөм те збој! Тајө і вөлі став сорныыд?

— Талун кежлө—da.

— Абу уна, абу. Но, сор-нын, а аскі уж вылө. Те јуа-лн — мыјла ме бөрді. Те вөсна, јөјук! Зік те вөсна. Ас вөс-на шөщ-і. Суңа вөсна-і. Сіјө меным сещөм торјас виставліс Пырөј јывсыд, ескөн аzza-кө öнi сјјос—пуж петкөдлө, јандыстөм снлы. Сорныыс-өд кушөм мелі, кывјасыс кушөм мі-чабөс, а сы сажын эвер вөлөм сажөдчөма, коді расејтө сөмын ассө да овны көсјө став пыддыыс өтнасөн. Те-өд абу сещөм?..

Бурадыр на тазі сорнытисны. Зојалөн чужөм вывгыс быріс шогыс, музыс, көт ачыс јона-нын очсаліс. Ывла вылын кутіс-нын лөзөдны.

— Ој, аскі-өд уж вылө,—медвоз сјјос кажаліс Зоја.— Учыштнысө колө-жө, мөд вој-нын зік уятөм.

Кор домен муніс өзөслаң, Зоја нөшта локтіс сы діно да јуаліс:

— Сіз інө, сорнытчим? Сесса кутам гөгөрвоны мөда-мөднымөс?

Гортас мунігөн домен бара-на паныдасіс Левонкөд. Сіјө локтіс вылысаң.

— Те-нө век-на ветлан?—јуаліс домен. Левон кажаліс сылыс долыд чужөмсө і гөлөссө, містөма код вочавісіс:

— Ті-өд нывјас ордын ветлад, а міжанлы уэны оз сет-ны: бара-на мастерскөјө корлісны.

Көт ескөн і домен кажаліс кодарсаң локтіс Левон дај кокыс туғі гөлөңјывтіыс вөлі лымјөс, сјјө нынөм-нын ез шу, муніс возө. Сіјө вөлі вывті рад, медем нөшта венэыны Левонкөд.

ӨКМЫСӨд ГЛАВА

I.

Собраније бөрын Јермолин гортас локтис зев сорөн. Ештөм бөрас дуна көсјис виччысны сјјөс, но Степан нарочно сувтис домин дорө да кутис сорнитны выл гараж стрөйтөм жылыс. Шомесова каңалис, кызи сорнитигас Степан виңөдлс кымыныскө сы вылө да быд виңөдлөм бөрын бытө виччысис, кор сјјө мунас. Сы бөрын дуна ез кут виччысны. Аңгис Зојаөс да ськөд мунисны гортаныс.

— Кушөма кажиччс собраниеыс?—жуалис дуна Зојалыс, кор најө леччисны килчө вылыс да еща торјалисны јөз чукөрыс.

— Мыј-өд... Видисны тај јона...—вочавиңис Зоја.

— Колө видныс, сјјөн и видисны. Омөла-на нөшта!..

Јөз сиз-жө разөдчалисны сорнитигтыр. Торјөдчалисны поснидик чукөрјасө, кутисны разөдчавны асланыс баракјасө. Ещалаын-нин вөлины бјјас. Семјјас, кодјаслөн најө вөлины, тыдалө, важөн-нин водалөмаөс, а өтка јөз ставөн вөлины собрание вылын.

— Сурис талун теныд да доменьлы,—мыјкөдыра чөв-ольштөм бөрын бара шуис Зоја, сесса бара лантис.—А вескыда-кө шуны, ме ог гөгөрво: кызи вермис өзжны гаражыс? Ме зев бура помнита: домең секи ез биаслы.

— Сјјө-кө ез биаслы—мукөдјас сјјөс вөчисны.

— Чајтан?

— Кыз-нө ескөн сесса сјјө лоис?

— Сизкө ми абу мыжаөс. Кымыныс-өд гаражыд восса овлө. Пыр восса.

— Тајө ставыс-нин сиз лөсалис, Зоја. Мыжыс мијан мед-јонасө абу сыын, мыј воссөн колс, а сыын, мыј ставөн гинтөг олим. Гинтөг олим, лока ужалим. Ми пыр чајтим, миса сиз и колө лоны. А олөмыс со ставным куза чорыда кучкис,—дуна каңалис, мыј сјјө сорнитө Вурдов кывјасөн да ез лөлөсыд. Лантис. Зојјас олан барак вестө воөм бөрын сөмын бара заводитис.—А ставыс тајө мијанөс унаторјө велөдис... Со-өд, војыс талун кушөм мича, көт ен пыр гортад: шоньд, небыд, гажа. Кушөм ескө лөсыд ташөм војнас ывла вывти ветлыштны, пырны комнатаад да унмовсыны чөскыд онмөн,

медым аскі вьл вьнөн сувтны уж вьлө. А мїжанлы асланым сїнтөмлун вөсна-жө лоө војбыд быдтор жылыс думажтны, вїдны астө... Збыл-өд, Зоја? Мї, Зоја, зев ыжыд уж вөчам. Сещөм ыжыдөс, гашкө асным-на сїјөс бура ог гөгөрвоөј.

А ывлаыс збыл вөлі мїча. Сещөм рытјасыс вермасны лоны сөмын мїжан војвылын, төв пуксїгөн, көзыдјас воңын, кор бытҕө гожа шоныдыс медбөрјасыс муртса-муртса петавлө, медым сесга коркө дыр мыстї-нїн локны көзыдсө венысөн, төвса кын ывлаыслы і вөрваыслы солган-пуан олөм вајысөн. Кымөр костјасөд сөдлөз ној вылын җірдыштлөны вералыс коңувјас, төлыс мытчыслө көнкө пукостјасөд. Секи лымежыс савкнїтлө езыс рөмөн да бара пемдө. Гөгөр лөн, некөн нїнөм оз вөрңыв. Ставыс уңө кык вевса онмөн: војсаөн дај төвсаөн. Зоја пырөм бөрын дуња бурадыр өтнас сулыштїс өшіңулас, думсыс вїччысїс Јермолинөс. Аңылыс, кыңї домен торјөдчїс кушөмкө морт діныс да пырїс Зоја өрдө. Ез-нїн лоны улч вылын јөз, гөрд пелөсыс Габө Павел кусөдіс бїсө, водїс аслас волпас вьлө, а Степан век ез вөв. дуњаөс јїрмөг бостїс да пырїс комнатаас. Кыңкө тајө луннас керка пыщкөсыс ставыс гажтөммөма: лунтыр некор вөлі весїг жоң чышкыны, ідрасыштны. дуња көтөдіс корөс, пелкөдчыштїс да лоїс гажажык. Посвоңын кылісны кокшыјас. Јермолин пырїс, дуња вьлө вїңөддытөг кутїс пөрччысны. Сылөн чужөм вывсыс абу-на бырөма војса муңыс, сїңјасыс пыктыштөмаөс да лөбмаөс нөшта векнїөс, муртса-муртса-нїн җузгыштїсны сїнлысјас пырїс.

— Кывзы, Степан,— заводїтїс дуња.— Мїжан колө мыјөнкө сорнїтчыны: лїбө дузјавны мөда-мөд вьлө помөң, лїбө өтїк кывјө воны.

— Те ескөн кыңї көсјан?— воча јуалїс Степан.

Јермолин мыјвылө-кө збылыс, тыдалө, скөралїс не то дуња вьлө, не то ас вылас, гашкө і доминкөд өнїја сорнї вылас. дуња ачыс кывліс, кыңї дїректор мыјыскө вїдіс Јермолинөс, а сїјө кывзїс да ез весїг заводїтлы шуны паныд кыв.

— Ме теныд сылі вылад ог өшјы, таң-кө көсјан і воңө астө кутны,— дуња дөзміс бөрја лунјасса торјалөм вылас, кодї лої сылөн мужїкыскөд да өнї чорыда шуїс помөң вајөдны ассыс сорнїсө.— Ме верма өнї мунны. Сөмын өтїтор воңыв вїстала: те ачыд абу омөлжыка таыс ставсыс мыжа. Те сїбөдїн ас дінад Шаковсө, другасїн сыкөд, кывзїн сылыс сорнїјассө да ме вылын кутїн ассыд лөктө песны. Ме ог көсјы дорјысны те воңын, ме вїставлі ставсө те сажө мунїгөн. Ачыд ен көсјыв каңтывны, а өнї... Оз артмы, Степан,

мијан бур олөм, кутан-кө воҗо таҗи дузјавны, ас думсыд јорны менө і астө ме вылө гөтрасөмсыс. Грамотнөј морт те, комсомөлец, он көсјы сјјөс гөгөрвоны, мыј гөтырысд гусөн олөмөн төлк оз бост. Те ескөн мед важөн сорнөтин мекөд. Ме тенө віда, те менө відан, бурыс-нө мыј сыыс? Коднымлы?

Јермолин пукаліс жек вылын дуна вылө віҗөдтөг, куpітіс папирос бөрсө папирос. Сінјасыс сылөн җікөҗ куңсисны да каҗитчис нөҗи ез кывзы Шомесовалыс вісталөмсө. дуна нөшта скөрміс сјјө чөволөм вылө.

— Бөрја каднас те кыв он леҗлы. Мыјөн аҗҗан менө — нускыны кутан ныр пырыд, быттө ме враг кушөмкө теныд. Менам мыж, мыј ме Щаков јывсыс төді да лантөмөн олі, а сјјө сек костті мијанөс ставнымөс гудрөдліс. дај өтнөсөн өмөј Пырөјыс? Ме зев ог ескы өні щөщ Левоңлы. Kodі сјјө ачыс? Гөтырыс сы вылө пыр норасө, мыјкө пыр-жө гартчис Пырөјкөд.

— Ме сы јылыс өні фөмінлы ставсө вісталі, — друг шуис Јермолин.

— Мыј вісталін? — ез гөгөрво дуна.

— Ставсө, мыј вөлі колө да мыј вөлі төда. А сөсса меным делө абу, — Јермолин гөлөсын пыр-на төдчис дөзмөм і кыҗкө кывјассө сјјө леҗалис дыш пырыс, мырдысөн моз.

— Те мыј сы јылыс төдан?

— Аскі төдан, өні ме мөдпөв віставны ог вермы... Га-ражтө сјјө өзтөма...

— Левоңыс? — җікөҗ шөјөвоши Шомесова. — Сјјө-жө комсомөлец?

— Абу-тај мешајтөма...

— Мыјла собрөңје вылас тајөс ен вістав.

— Собрөңје дырјыс-нүн меным вісталісны.

— Kodі?

— Гөтырыс... Пашаыс...

дуна вөлісҗи гөгөрвоис, мыјла Јермолин зөрөн локтіс собрөңје вылас дај мыјла сјјө собрөңје шөрас кытчөкө вошліс вел дыр кежлө. Вөлісҗи лоі гөгөрвоана, мыјла Степан колтчыліс собрөңје бөрын да өні сөщөм зумыша пукалө. Көҗ і Левоң јылыс јуалис Степанлыс, но ез вермы некушөма җајтны, мыј сјјө верміс сувтны сөщөм тор вөчөм вылө. „Збылыс, Пырөјыд абу өтнөсөн вөлөма, — мөвпыштіс Шомесова. — Унаөс удітлөма гартыштны аслас пратө. Но коднө сіҗкө ачыс Левоңыс? Кыҗі сјјө өнөҗ комсомөлас верміс сулавны дај кыҗі пыраліс сетчө?“

дуна заводітіс пастасны. Јермолин весіг ез јуав — кытчө. Сіҗ-жө өтнөсөн коліс важ мозыс пукаліг, кор дуна сы

вылө виçодлытөг петис пемыд војас. Сижө думгыс видис ассьө, видис дуңаос, видис доменос, видис ставсө, Вурдовос і сьоминос, кодјас кужоны сорнитны собраније вылын, но оз азыны мыј вöчсө асланыс нырулын. Мөвпыштис, мыј дуңа-кө ез вөв тани, нинөм і ез вөв, но дум вылас воис ськөд карас тöдмасөмыс, сьлөн тани муçлытөмлуныс, быдтор вöсна, весиг сы вöсна, Степан вöсна, тöждьсөмыс да сөлөм пелöснас кылыштис, мыј сьлөн сы вылө став ськөралөмыс, сижөс видөмыс вөлөма весшөрө. Öни вөли окота бергөдлыны бөривоç кешлө дуңаос, шуны мелі кыв, медым сижө ез-на сещөм омөлтужө пукты сижөс, ез-на лыдды вошөм мортөн, Пырөјјаскөд öтвылыс ужалысөн, медым дуңа сы динө вөли важ кодыс мелі, шаң јортөн, сылыс кывзысысөн дај сижөс кывзөдысөн. Јер-молін чеччис-нин вөтчыны дуңа бөрсө, көсјис чукөстны сижөс, но кык вој сінкунлытөг бергалөмла муç јурыс і став тушаыс кыскисны сижөс волпас вылө. „Аскыс петкөдлас“,— шуис аслыс да бисө кусөдтөг шыбытчис волпас вылө.

2.

Собранијөдө-жө базаын вөли öтиктор, код јылыс некод ез тöдлы, асныс Левон да Паша кынчи. Налөн төрытсан-нин вөли вен. Збылыс-кө шуны, веныс заводитчис сысан, кор на ordө ревијја ештөм бөрын локтис Пырөј да кутис видны Шомесоваос, доменос, Зојаос. Паша секи сувтис најос дор-јөм вылө.

— Мыј теныд Шомесоваыс локсө вөчис?—ускөдчис Пырөј, вылө Паша. Сылы важөн-нин вөли окота крукыштчывыны Пырөј динө, медым видыштны сижөс мужиксө сы диньс торјөдөмыс, мужик вылас камандујтөмыс, кодөс Паша некыç ез вермы гөгөрвоны.—Мыжа ачид. Ез-өд Шомесова прöдуктајастө вузавлы төткајасыдлы, а те. Мыјөн, шуам, доменыс те воçын мыжа?

Секи Пырөј кыв-ни-жынез шу Паша јуалөм вылө, пыр-жө лантис, мыј јылыс-кө вашкөдчыштис Левонкөд да мунис.

— Мыј те быдлаө ныртө сујан, кытчө тенө нөти оз јуавны?—ускөдчис гөтырыс вылө Левон, Пырөј мунөм бөрын.—Тед кушөм делө?

— Кыç-нө абу делө, кор весшөрө мортсө јорад, нимтад быдсама кывјаснас!—заводитлис воçасны Паша, но Левон кывзыны ез кут, лөсөдчис кытчөкө мунны. Сижө-нин бөрја кадас пыр таçи вөчлис: мыјөн сөмын Паша сорни панас либө кутас шуасны, Левон пыр-жө усјьгас, бытгө сещөм сорни-јассө сижө некушөма терпитны оз вермы.

Бөрја кадас Паша кутіс-нін гөгөрвоны, мыј сіјө зев омө-ла төдө ассыс мужіксө. Вігасө Шорјыв сіктыс, но некущом пісмөјас ні јуөрјас сылы волөм Паша ез төдлы.

— Разөдчалісны ставөн, гортын некод абу,—неокота пырыс вочавіліс Левон, кор Паша сорні панлас Левон бат-мам јылыс да рөдвуж јылыс.

Төдмаслісны најө базаын. Паша секі ужаліс столөвөјын, а Левон слесарітіс мастерскөјын. Левон вөлі комсомолец, Паша сіз-жө. Отлаасісны кызкө шүтітіг моз, а сесга і зікөз овмөдчісны. Первојсө нінөм олісны, Левон вөлі зев кывзы-сыгөн, ужаліс бура, вөлі ударнікөн. Колөм восаң, кор ба-заө воіс Пырөј, Левон матыстчіс ськөд да регьдөн зікөз вежсіс. Кутіс јулывлыны ськөд, унаыс нөјтліс Пашаөс, кор вөлі сіјө рытјасын гортас дыржык оз во, сесга і зікөз ком-сомолыс кутіс щөктыны петны. Бөрја воас прамөј олөм ез-нін вөв, ставыс зыкын да піңын муніс. Пашалөн сізім верст сајын вөліны пөрыс мам-бат, најө важөн-нін щөктісны тор-јөдчыны Левон дорыс, весіг кагасө, Васасө, көсјісны ас дінас бостны, но Паша пыр-на надејтчіс бөр ладмөдчөм вы-лө. „Олөм менам ськөд, тыдалө, оз-нін ло“—бөрја кадас шүіс Паша.

Пөжар возвылас Левон да Пырөј пыр өтлаынөс вөліны. Пырөј вајаліс на ордө ассыс көлујјассө, ачыс лөсөдчіс леч-чывны рајонөз.

— Сені ақзасны, кушөма ме мыжа,—кылө сіјө унаыс казтывлис Левонлы.

Левон віөдіс сылы вомас, ескөмөн кывзіс Пырөјлыс быд кыв. І өні буракө скөраліс, мыјла Паша вөсна сіјө муніс сы ордыс.

— Те төд ассыд местатө!—горөдіс Левон пастасөм бө-рын.—Ме ачым төда, мыј вөча! Мі петкөдлам-на Шомесо-вајасыдлы да доменјасыдлы, мыј најө сулалөны! Мед зев оз ышнасны.

І өдөссө крапкөмөн петіс ывлавылө.

Сіјө рытас Паша ақзыліс-на өтлаыс Пырөјөс да Левонөс. Најө кыкөн леччылісны мастерскөјлаңыс горулө да вошліны пывсан сајө.

— Мыј сені кыңјалөны?—мөвпыштіс Паша да сөлөмнас кыліс, мыј најө мыјкө кыкөн лөсөдөны.—Но мыј вермасны вөчны?

І Паша зіліс рытывбыд не воштывны сін увсыс Пырөјөс да Левонөс. Пывсан сајыс најө регьд мысті бөр локтісны, пыралісны Пырөј оланінө да кајісны мастерскөјлаң. Төдчө вөлі, мыј кыкнанныс јуыштөмаөс да вөліны неуна гажаөс.

Регыд лоі пöжар да Паша сетчö щöщ котöртис. Медвоэ сijö корсис jöз пыщкыс Левонöс. Сijö некөн ез тыдав. Ез-жö некөн тыдав і Пырöј. Паша нароснö матыстчыліс Јермо-лин дінö, жуаліс Левонъ жылыс.

— Kod tödas, көні сijö ветлö!— чöвтис Пашалы Јермолин, быттö вöлі зик вескод: ем тані Левоныс амі абу.— Ме не-кыс-на ег азыв.

— А Пырöјсö?— бара жуаліс Паша.

Но Јермолин ез і кывлы жуалöмсö — бара-нын кытчöкö муніс.

Паша корсис Шомесоваöс. Сijö сiз-жö некоднаннысö абу азылöма.

Пöжар кусан дорыс-нын кысанкö друг усис Левон. Кор пöжар кутіс чінны да Макарöс леччöдісны баракас, Паша щöщ-жö леччис. Отсаліс көртавны Макарöс, пукуштис сы дінын недыр да муніс гортас. Лок думјас воісны сылы журас. „Мыј кыкөннас рытывбыд вöчисны?— думајтис сijö мужік жывгыс.— Кытчö вошліс?“

Смена помасöм бöрас воіс і Левон. Паша вöлі олö-на.

— Кытөн те вöлін пöжар заводітчигас?— пырöмөн щöщ сылыс стрöга жуаліс Паша.

— Кытөн да кытөн!— дöзміс Левон.— Те талун лунтыр пыр öтi „кытөн“ да „мыјла“. Кымыныс ме теныд вiставлі — нöтчыд ен велöд менö!

— Но-öд сiз оз-жö поз, Лева?

— Бөрззы сесса бара! Көн колö — сени і вöлі.

— Мыј Пырöјыскöд рытбыд гараж дорас кыңјалід?— ылöдіс Паша, көт ескөн і гараж дорыс ез азыв.

— Кушöм гараж дорын? Кыз азылін?— а сесса містöма друг горöдіс:— А, кыјöдін! Аслад мужік бöрса кыјöдчан? Суј, суј, верман-кö, töda-öд те мыј корсан: честö Шомесова воэас ускöдчан. домен-тај ускöдчыны-жö көсјіс да ачыс сурі. Сiзі і тенад вермас артмыны.

— Сijöс ті вöчід!— артміс Пашалөн.

— Мыј мі вöчим?— первојсö быттö ез гөгөрво Левон, а сесса сiңјассö чашкöдіс Паша вылö.

Бöрынтчыны вöлі-нин некытчö.

— Гаражсö cotid!

— Но і мун да вiстав,— друг гөлөссö леэіс Левон да Паша кыліс сijö шуанногыс мүдерітöм, најанлун да быттö ассыс мужіксö сijö азыс первојыс-на.

— Мун вiстав!— мöдыс шуіс Левон.— Суклав ассыд му-жіктö! Ек, те, ачыд јешщö коран, мед метенö рафејті. Ассыд мужіктö вузавны das, аслад пыдылыс батсö.

Левон, бурак, чајтис-нын, мыј Паша ставсө төдө, азы-
лөма, а гашкө і нарочно кыјодис да зіліс ворсны гөтырыс
слабинөн: семја кост олөм вылын. Но Пашалы кыскө бытто
друг воис ыжыд сөлөм, чорыдлун, коді сылөн мужікыскөд
сорныын нөтчыл ез вөвлы, да сіјө талун қік көсіс орөдны
сыкөд ставсө.

— Сіккө, збыл ті?— нақонік жуаліс Паша.

— Мыј көт і мі? Те ескөн висталін? Сіккө, он радејт
менө,— најана шуіс Левон да көсіс кутыштны сіјөс.

— Ен лыт сы жылыс казтывны!— вірскөбтіс Левон ді-
ныс Паша, сувтіс сылы паныд. Көсіс мыккө чорыда шуны,
но кывјасыс ез сурны, сесга бөрдан гөлөсөн кајтис:— Те
некодөс он радејт, некодөс... астө кынзі. Те да Пырөјыд—
парајас, сөмын асныд аснытө төдад. Радејтан-кө— тазі ен
вөч. Те менсым олөмөс шыкөдін, менө туж вывсыс воштін.

Паша збылыс-нын кутіс бөрдны.

Левон локтіс сы дінө, кутіс сывјөдыс, пуксөдіс крөват
вылө, тіралан көзыд кіјаснас кутіс малавны Пашалыс јурсө.

— Те і верітін! Ме-өд сөмын відлі, кушөма те менө
радејтан. Сіккө... он зев јона, ташөм торсө-кө ме жылыс
чајтан. Ме-жө, Пашеңка, комсомолец, кызі ме сіјөс вермі
вөчны? Мөвпыштлы вај буржыка. Те он ескы меным?

Но Паша-нын ез ескы. Сіјө казалис, кызі Левон сорнітіс
орјөдлөмөн, кызі сорнітлөны сөмын полігөн, унаыс сувтавлө-
лөмөн дај кутліссө кыккө аслыс ногөн: мырдысөн моз, кө-
зыда, весіг кіјасыс вөліны көзыдөс дај, кызі казалис Паша,
тіралыштисны, көт ескөн Левон зіліс кутны, не петкөдлыны
тіралөмсө.

Аскі асывнас Паша кутіс чукөртны ассыс көлујсө.

— Те кытчө?— бытто нінөм оз гөгөрво, шензөмөн
жуаліс Левон і тајө жуалөмас Паша бара кыліс мүдерітөм.

— Гортө...

— Кушөм гортө? Тајө-мөј абу горт?

— Мамјасө летчыла...

— дыр кежлө?

— Гашкө пыр кежлө-да...

— Ачыд төдан,— жал петкөдлыны зілөмөн воча візіс
Левон, а ачыс рад пырыс мөвпыштис: „Мед көт тајө лун-
војсө ветлас. Мыккө јешшө думыштас да збылыс висталас.
дыр еіктад оз ов, регыд бөр воас“. Та вөсна лунтыр і ры-
тывбыд сіјө вөлі рад, сіјөн сешөм збоја лытис віқөдны
собраніе вылын домен вылө дај став јөз вылас. Сіјө пыр-
на ассө лыддіс медса сусөн. „Колө кужны овнытө дај
помјассө кор колө қебны“,— ошкіс ассө.

А Паша Васöйскöд да став көлүнас леччис гортас. Лө-
гöдiс пiсö мамыс ordö да сijö-жö луннас бөр кајис базаö.
Собраңије чöжыс пукалис бöрын, көнкö jöz мышјас сајын,
пач боқын, медем Левоң оз казав. дыр мөвпалис, кызи вiс-
тавны ставсö сы жылыс. Көсјiс петны jöz воzö да ставсö вiс-
тавны, но полiс, мыј нiнöм оз артмы да корiс Јермолинöс,
петкöдiс сiјöс ывлаö. Сенi сылы вiсталис öтiтöг, кущöм
горни сылөн вöли мужикыскöд да мыј ачыс чajтö.

— Ме сiзи i чajти, ме сiзи i чajти,— сöмын шуиc Јермо-
лин.— I бара сыыс меным сураc!

Но i сijö ез лыг вiставны собраңије вылын да ештöм
бöрас-ниң сöмын вiсталис сöминлы.

3.

Мöд лун асывнас домен да Зоја бара мöдiсны вылыс ка-
тишцеö. Петкöдiсны асыныс машинанысö, бостiсны тыр-
тöм доджас да домен леzис тракторсö мöд скоростöн.
Мунисны-ниң вел ылö да Зоја друг кутiс пельпомöдыс доме-
нöс. домен вiзöдлiс Зоја вылö, i сijö чужöм вылыс аззiс
повзöм.

— Кылан?— жуалис Зоја.

— Мыј?— домен щöщ кутiс кывзыны мотор ужалöм
шыас.— Нiнöм ог кыв.

Мотор ужалис рöвнöја, некущöм торјалан боковöј шы
ез кыв.

— Меным быггö кажитчiс...— наzöник шуиc Зоја.

— Теныд пыр мыкö кажитчö!— серöктiс домен воча.

Тујыс вöли бура-ниң талалöма. Војнас усöм небыд лымсö
чышкöмаöс, додсув мунач iнсö еша шылöдöмаöс да мунныс
вöли кокни, ез-кö неуна падмöдны тыртöм доджасыс, кодјас
кыссiсны трактор крук жылын вежнасöмөн. Зоја леччiс до-
мен dиныс да кутiс муниг мозыс лөсöдавлыны чепјассö.

Ывлайсвöли шоныд, додсув нiртчан воргајас вазыштöмаöс.
„Öни лöсыд квајт комплектöн леччыны,— мөвпыштiс домен.—
Сöмын мед доджасыс вöлины дасöс. Но, Турбылев оз подведiт“.

Вöли лöсыд тази пукавны небыд пуклöс вылын да мыш-
выв леччысыштöмөн наzöника вөрöдыштавны öтарö-мöдарö
вескöдлан рычагсö. Муртса чуңјаснад личкыштöмөн трактор
заводiтö бергöдны нырсö, кызи тај бурвöввöжжi пöлөн трак-
нитöм сертi тöдö кодарö колö мунны. Сынöдыс сöстöм, пас-
пiнжак оз лез петны пышгыд војбыдөн чукöрмöм шоныдсö,
коктö шонтö моторыс локтан жарыс. Кущöм ескөн лöсыд
вöли, нiнöм-кö тајö лунјасас! ез вöв, нiнöм-кö ез јiжты
сöлöмтö, аслад уж жылыс кынзи мöдтор жылыс-кö оз ков ду-

майтны... Но куш думайтöмнад тај сiјöс он справит, куш ыжыд кöсiјöмнад он бергöд ассыд важ нiмтö. Колö сiјöс вöчны бур ужöн, кубометрjас лыдöн, гор'учöј виçом мындаöн, аварija-жастöг, простоjжастöг ужалöмөн.

Сiјөн i домен вöли рад да сылөн сөлöмвылас вöли сещöм лöсыд, мыj луныс талун мiча, туйсö бура вöчöмаöс да позас леччöдны сымында кубометр, мыjдтаöс таво ез-на леччöдлы. Домен серпасалис-нын аслас вежöрас, кыçи сiјö леччигас пыралас Вурдов ordö да вiсталас:

— Ме, Вурдов jорт, леччöда со кыç кубометр.

— Молодеч!— шуас сiмитриj Илjiч.— Ме пыр нафeйтчыли те вылö.

А сесса недыр чöволыштас да жуалас:

— дыр-ö каjлин?

домен ескөн секи вiсталас:

— Giçim час. Позiс ескөн регыджык-на да маңоврjас вылын çон час кутисны. Став дофjассö öктыны öтiкөн-öтiкөн ковмiс.

— Бур, бур!— бара-на ошкыштас Вурдов.— Леччöд улыс катiшщööç, буржыка шojтчы да аски со ветымынöс леччöд. Темпjастö мiжан колö содтыны.

домен быдөн сiнсö куңлис. Катiшщö вылын дофjас вöлины сöвтöмаöс даj ставыс чукорын, помса-помса, весiг Турбылев составсö-нын лöсöдöма, сöмын крукышт да мун.

Домен сувтöдiс машинасö медвозза доф дорö, пырис куритчыны контораö. Турбылев да фесатникjас олисны iчöтик жырjын, сени-жö i вöли асланыс контораыс.

— Век-на танöс?— пыриг мозыс жуалис домен.

— Мiжанлы i тани лöсыд. Вылтö стрöитны-öд колö сöм, колöны jöз,— век ассыс важсасö вiсталис Турбылев.— Мi тöрам.. Медбöрja во-жö-нын таjö участоккыс вöрсö леçам-а.

Ломтысiс плита, вöли оңалан пöс. фесатникjас пукалисны дöрöм кiçjаснысö разалöмөн, брöд пöсалöмаöс. домен быд волiг шмонитлис Турбылевjас вылын, мыj најö аслыныс оз вермыны лöсöдны буржык оланiн. Геравлис: асныс вöрфронт-вывса команçирjас, төв-төв олöны татыс петавтöг, а буржык условијeјас оз лöсöдны.

— Уна-ö мiжан тани jöз!— вочавiçлис сылы Турбылев.— Мi асным нолөн, мöд сымында свальщiкjас катiшщö вылын да морт дас доф сöвтысjас. Оз сулав выл бараксö лептыны. Мi-нин тани кыçкö-мыjкö...

Öни та jылыс доменлы ез-нын кöсjыссы венчыны, сылы вöли окота öдjöжык бостны пуçовка да бöр леччыны, медым лемдытöçыс-на воны базаöç.

— Кызі төрыт собраниеныд мунис?— жуалис Турбылев, доменлы нарадсө вөчиг.— Ме некың ег ештыв волыны.

— да мыј... Кызкө тај мунис...— домен ез-на төд собраније бөрсә лоомторјассө да куш ас јывгыс неокота вөлі виставны.— Видисны ставнымөс зев јона.

І сөмын кор-нин домен кутис петны, Турбылев мыччисылы кабалатор.

— Со... лыдды. Төрыт локтысјаслы туј вылыс сурөма да меным сетисны. Мі нинөм ег гөгөрвоө. Нароснө тенид вези.

домен бостис шөрипөв кусынтөм бумага, разис да кутис лыддыны. Чукрасөм, көтаслөм бумага вылын муртса төдчисны карандашөн гижөм кывјас:

„Левоң. Ме талун муна. Аззөдлы менө. Емөс вылторјас. Мыј шөкті домен кузаыд — быт вөч. Мед секи ударнычајтас. Машинасө сувтөдас да секи. Прімітігас сјјөс оз казав. Прөшца вылө коліс аснысө солалыштны да нинөм ег аззы сешөмсө. Лечча да аззөдла карсыд воктө“.

Некушөм кырым ни пасјөд. домен сиз-жө нинөм ез гөгөрво. Но кыс кодлөнкө вөлі төдса. Мыј сы куза көсјөны вөчны? Мыј сјјө ез казав? Кушөм вок Левоңыслөн карас, кор Левоңыс ачыс некушөм вокјылыс ез виставлы?— тащөм думјас бергалісны доменлөн. І друг быттө гижөдыс лоі төдса: кыс вөлі Пырөјлөн. домен ез петкөдлы вид, мыј сјјө төдіс гижыссө, вескода кусынтис бумагасө да сујис морбөс чөптас.

— Ме нинөм-жө ег гөгөрво. Туј вылыс, шуад, сурис? Ускөдіс көнкө Левоңыс. Аслыс сетны колө,— вескода шуис да мунис машина дорас.

„Мыј көсјисны вөчны менам машинакөд?— трактор дінас матыстчигөн думажтис домен. А сесса повзис:— Гашкө вөчисны-нин да ме ег казав? Мыјкө-өд вөрзөдчигөн-на Зоја вөлі шуө кыліг. Но, вөчисны-кө-өд мыјкө, татчөз ег-жө во, туј вылас коліс жугавны“.

домен носнө вылпөв відлаліс машинасө ставсө, гөгөрвостыліс, вөрзөдліс. Зоја чужмөмөн везөдіс, кызі домен збыл чужмөмөн гөграліс, быттө мыјкө корсис.

— Ме гөгөр чышкалі,— висталіс сјјө.— Нинөм ег казав.

— Онтајнас мыј кывлін?

— Вөрзөдчигад мыјкө дыша бостис дај быттө шум кушөмкө мыјкөдыра кыліс. Кажитчис, көнкө, пелөј ылөдіс.

Лөсөдісны комплект да домен кајис машина вылас. Пуксис аслас местаө, леzis моторсө да бурадыр кывзысис ужалан шыас. Нинөм ез кыв. Выклучитис сцепленіјесө, вклучитис скорост, содтис газсө да педальсө кокнас назөник леzөмөн бөр

вклучитіс сцепленіјесө. Трактор зоннас дрөгмунлі, но места вывсыс ез вөрзы, кокулас кыткө сөмын кутіс жігыны. Домень өдіө бөр выклучитіс сцепленіјесө да віқөдіс Зоја вылө. Сіјө сулаліс трактор боқын, сіз-жө гөгөрвотөма віқөдіс домень вылө. домень мөдыс көсјіс вөрзөдчыны, но бара нінөм ез артмы. Ачыс јона повзіс. Гөгөрвоіс-нін, мыј сцепленіјемуфтаас кыткө неладнө. Турбылевјас кақалісны доменьлыс ноксөмсө, локтісны сы дінө. Заводітліс регулірујтны муфта-сө — бара-жө нінөм ез артмы.

— Мыј-нө лоіс?—матыстчіс Турбылев.

— Нәјтчөма, тыдалө, ферродоыс, сцепленіјеыс оз бост.

— Мыј-нө кутам вөчны?—повзіс Зоја.

— Ödjөн нінөм он вөч. Ферродосө колө карасінөн мыскыны, сесса косөз чышкыны. Тани сіјө өдвакө артмас дај он-өдкынты тракторсө. Буксір ковмас корны.

— Буксір?

домень мынтіс крук вывсыс дофјассө да көсјіс көт тыртөг вөрзөдчыны, но і сіјөн нінөм ез артмы: трактор весіг ез вөрзыв места вывсыс.

— Кыз-нө ескөн воід?—јуаліс Турбылев.

— Тыртөгыд воім, а өні і сувтім...

Ставөн сулалісны кіјас өшөдөмөн, віқөдісны трактор вылө. „Кызі сетчө маслөыс вескаліс?—ассыс јуаліс домень.—Тажөс-өмөј сөмын көсјісны вөчны Пырөјјасыд? Мыјла“?

Турбылев локтіс домень дінө, сувтіс сыкөд орччөн.

— Со і леччід!—жалъ пырыс шуіс сіјө.—А ме зілі, лөсөді теныд. Тујыс талун кушөм лөсыд вөлі. Кызі ескөн те тајөс гургін!

— Но, ен жалітөј,—скөрміс домень.—Сетчө маслөыд ачыс ез вескав. Төрыт ачым ме косөз чышкавлі. Со колөкө теныд і сурөм запіскаыд!

— Кушөм запіска?—повзіс Зоја.

— Пырөј тај Левонлы гіжө, мед сіјө менам машінакөд мыјкө вөчас. А запіскасө сесса воштөма.

— Левон?

— Емөс тај. Көсјөны јанөдны көнкө. Со-пө тіјан комсомолец-ударнікыд кушөм. Пыр сылөн мыјкө лөма.

„Со і леччөді со кыз кубометр, Вурдов ордө пыралі,—відіс ассө домень.—Ачым мыжа, мед еща велала. Воқө сесса он сінтөмгунав. Көт мыј, а ог-жө тыртөг буксірөн леччы. Заводітла косавны муфтасө“.

Квајт час ковміс доменьлы лөсөдны торксөм машінасө.

(Помыс лөө локтан №-ын).

Ф. ГАНС

РЕВОЛҮЦИОНҒЕРӨС КАЗҢИТӨМ

ТУФАН СЕРҒИ

Гөра җылын миҗа жеҗид кыз
Төвкөд сәлис, катлағис зев рыз.

Кыз тај һебыд, пушкыр кымөр пласт —
Шөпкис һөҗжө зарһи корҗаснас.

Лебач сорһитөны кызпукөд,
Миҗа кыа — кумач гөрд.

Ескөн сылы таҗи овны век
Да зарһи корнас шөпкөдчыны сек.

Сөмын өтчыд пемыд воҗын вот
Виҗчыстөга воисны вит морт.

На пышкын шөщ квајтөд сулалис
Дорөм киөн... Сөкыда лолалис.

Кырымҗасыс мыскытөмөс — сөд,
Кокас кигсөм омөлик башмак.

Секі сывҗас сылы чөвтисны кушак
Да кодкө сылы шуис сен:— Ахмет!

На теныд со „вөла“ да „җемла“:
Җоһнас җенеж, кызпу да пекла.

...Сөкыда зев јүгдө җенеж ерд.
Чужҗасө и һөјтчө сен Ахмет.

— Менам враҗас ылөз мунисны, —
Отсав меным, миҗа жеҗид кыз!

— Мыҗөн теныд отсала, җемлак?

— Менсым сыли... топөдис кушак...

Синҗас менам кусөны-һин, со, —
Һукумтчыв-жө мулаһыс те, кыз!

— Нукултча көт, мулаңыс ог во, —
Ог ісполнит щөктөмтө ме, друг...

— Вірөј біөн топкө му вылас,
Менам вірөн пожасө му пласт.

Арса һајтыс пемыд лунјасө
Менам муас ыпјалас вірөј.

Һекодыр оз ыркав сіја сес —
Гөм војтырлөн вірыс біа пөс.

... Гөра јылын јежыд кызпу збој
Нөјтчө, сылө та јылыс быд вој.

А. ШАМАНОВ

ГУГА УЖЈАС

BIGT

Вас Јогор мыччысис чумалјас сажыс да друг сувтис: шеп чукөр дорын зунгырасис морт. дрөгһитомысла сълөн весиг усис морос бердас ыжыд сывтырјон топодом зарһи шепјасыс. Косјис шыбытчыны бөрө; но кор төдис Микул Мишөөс—мөд эвеноса пионерос—бөр бостис шеп чукөрсө да шпыңјалігтыр шыбытис аслас эвено чукөрө.

Миш качаліс-жө Јогорос да усе шемос.

— Јогор... те мыј? —јуаліс сылыс Миш.

— Ме шепјас вајі...—һырпырыс лезіс Јогор.

— Јогор!—мөдыс шуіс Миш.—Почө-өмөј јөзлыс шепјас боставны аслад чукөрө.

— Почө,—вескодә шуіс Јогор.

Мишө лезліс сінјассө увлаң, сесса виқөдліс шеп өктыс челаф вылө. Најө вөліны ылынөс, бытвө турјас кокасисны паскыд му шөрын. Сіјө аззө—керны һинөм: Јогор вөлі вынажык. Ізјөн өшјис сөлөм, кор гөгөрвоіс, мыјла Јогор эвенолөн шеп чукөрыс быдлун мојдын моз содө, мыјла Јогорлөн эвено пыр быд эвеноос венө.

— Јогор, вистала пыр-жө... Вистала...

— Вистав!—серөктіс Јогор.—Амі он төд, мыјла ен кол мөдво кезлө витөд классад?..

— Јогор!..

— Вунөдія?—кулаксө чабыртис Јогор.—Ачыл меным өніөз ужа. А-а?

Миш вөрэөдліс парсө, мыјкө косјис шуны да һинөм ез артмы. Сөмын бөрынжык-һин шөпкөдөмөн лезіс кымынкө кыв:

— да... да сек... Сек ме ег чајт тенө сешөмөн пыр лоіг. Сек ме... Менам вөлі сіјө мыж. А өні... Оні ме огкөсјы текөд ужавны... Ог көсјы воэө тенө виқөдны!—өвтыштіс кінас Мишө да котөртис челаф дөрө.

Час жын мыгті ыб паста паскалі рожокшы. Челаф укөдчисны асланыс чукөрјас дөрө. Быдөнлы окота вөлі төдны, кодлөн медуна, коді кодөс венас. Пыр-жө најө сін во-

зын ты довтчис быдөнös веныс чукөр. Медуна вöли Вас Јогор ѳвенолөн.

*
**

Пионер клуб тыр челафөн. Урожај вöсна тышкасöм јылыс сені накöд бурадыр-нын сорнитис колхозса јуралыс Иван Ігнатјевич, а сесса һедыр мыгчи помалис ташдöм кывјасөн:

— Ти, том колхозникјас, уна бур сетинныд асланыд зилуннаныд урожај вошöмкöд тышкасöмын. I ми ог вунöдöј таыс тјанös. Со талун вöчим гажа рыт чöскыд гојан-јуан-өн. Таыс кынзи мöд ѳвеноса пионерјасös ударнöја шеп öктöмыс колхоз правлеңје шуис премірујтны тругикјасөн да галстукјасөн. А вожатöјсö, Јогор Лыткинös, ѳвеноын уж бура организујтöмыс пионерскöј костюмөн.

Иван Ігнатјевичлыс бөрја кывјасö пионерјас вевтчисны кјасөн швачкöдöмөн. Регыд бөр лаңтисны да кутисны вичысны выл кывјас.

— Ајда, Лыткин, бост ассыд заслужитöмтö!—шуис Иван Ігнатјевич да бостис пызан вылыс јокмыл.

Вас Јогор гөрöдöдис, кор аззис сы вылö визöдыс уна сінјас. Чеччис скамја вылыс да матыгчис пызан дорö.

Габов мыччис сылы наградасö да оқышчис кызи ассыс пиöс. Зал поті кекöначöмыс, жоҗыс тирзис кокөн зымöдöмыс.

Друг пызан дорö чеччышчис Микул Мишö. Лепчис вегкыд кicö да висталис дрöжжитöмөн:

— Сулавлöј!.. Сувтлö суц кежлö!—горöдис Мишö.

Ставыс друг ори, пуккис вöвлытöм лөн. Мишö кымыныскö кызöктышчис, быттö морös пыщыс періс висталан кывјасö, а сесса гораа чöвталис кыз бөрса кывјас.

Висталис ставсö му вылын аззылöм тор јылыс.

Јогор мыр моз сулалис пызан дорын да визöдис жоҗö. Сырмис, быттö кöјін воҗын балö. Сылы вöлі јанзим сы вылö визöдыс биөн öзјан челаф сінјасыс. Гусөн скöралис Мишö вылö, сöмын вöчны нинöм ез вермы, сiзи i став скöрсö лоі колны аслас сöлöмö.

Но Мишлы тöдчымөн кокһалис, кор ердöдис тајös. Сижö нöшта збоҗыка мöдис виставны воҗö:

— Гашкö, чајтан, пола ердöдны i воҗö?—јуалис Јогорлаң бергöдчылöмөн Миш.—Ог! Ог пов ме теыс öн!

— Тајö вöлі тöвнас,—воҗö висталис Мишö,—гортын олöмыс вöлі зев омöм: баҗ абу, мам вегмис, колö вöлі сылы отсöг. Мам пыдди лоис вöчны гортса ужјас. Ег ештив вöчны урокјас. Та вöсна ме зев омöма мöди велавны. Меным от-

сӧг вылӧ прикрепитисны Јогорӧс. А сійӧ меным шуӧ: ме мӧ-
да теныд урокјастӧ вӧчны, а те сы пырди меным кујим
шајт сетан... Меным вӧлі быт... Сы вӧсна і вермі вужны
мӧд классӧ.

— І ӧнӧз чӧв олін?—пукалысјас піыс кыліс ныв гӧлӧс.

— да...— наӧӧнык вочавізіс Мішӧ, кіјассӧ мышкас пунктӧ-
мӧн лічкысіс стен бердӧ, сінјассӧ лезіс уван.

Іван Ігнатјевіч пыр-на лӧна сулаліс Јогора-Мішӧа кос-
тын. Кор Мішӧ помаліс, сійӧ бергӧдчіс Јогорлаӧ да віӧд-
ліс сы вылӧ, бостіс сы ордыс преміјасӧ да мыччіс Мішӧлы.
Лӧна пукалыс чемад пыщаӧ лебісны гора кывјас:

— Вескыда вӧчін, Іван Ігнатјевіч!..

Пукалысјас ставӧн нумјалісны.

Сыктывкар, Педтехникум.

ШИМ

КАДЖА ҢУРЫН

БИГТ

Пионерјас, — Пета, Кола да Вања, — өтик гожа лунө сорнит-
чисны мунны вуграсны Сернөс ју дорө. Кадыс вөлі луншөр
гөгөр. Јенежын ворсис зарні рөма шонди. Сернөс јуөз сикт-
саң километра кујим кымын дај колө мунны вөр пыр, Каджа ңур
пөлөн. Мунөны челаф пожом тил пөвсти ворсөдчиг тырја да
друг кылөны, кычi көнкө кодкө зев јона прусјөдлө. Сувтис-
ны, лантисны, кывзөны. Збыл, кодкө кылө ңурлаңын.

Котөртисны ңурлаң, виөдөны, а некөн некод оз тыдав.
Бурадыр сулалисны, суса виөдисны гөгөр i чик некодөс ез
аңыны. Көсјисны-нин бөр мунны, кычi друг бара матыңикын
прускөбтис. Челаф вылыс сувтисны. Кола гонгөдис јурсө, ту-
римоз ңужөдис голасө да бурадыр кывзис, — кысаң кылис, а
сесса горөдис:

— То кодкө кадјас вөрөдчө! — чургөдис кад шөрлаң кисө.

Вања да Пета ускөдчисны Кола динө да щөщ кутисны
виөдны. Збыл, сені кодкө вөрөдчис.

Вущ вывсаң вущ вылө пелка чеччалөмөн најө пырисны
кад шөрө, а сені вөв јур тыдалө, тушаыс ставнас-нын кадјас
бердөма, бытгөкө лөзјасыс эебсөма најтас. Муртса тыдышто
мышку вылыс, — бөрладорыс. Гөгөр апастөм најт, оз төдчы
весиг кушөм сълөн гөныс.

— Тајө-нө кодлөн вөлыс? — јуалис Пета.

— Кодлөн? Колхозлөн көнкө, кодлөн-нө сесса вермас
лоны, — ескөдана шуис Вања Пета вылө виөдлгмоз.

— Ташөм руд вөлыс бытгө мијан ез вөв да? — бара јуа-
лис Пета.

— Тајө-нин најтсыс рудмөма, жежид то мыш вылыс, —
чургөдис Вања кисө тупөс моз тыдалыс вөв каж вылө.

— Но i мед, көт кодлөн, — став пыффыс шуис Кола. —
Татчө ми огө колө. Лептыны колө.

— А вуграснысө? — повчис Пета.

— Вуграсөмыд оз пышјы, а тајө вермас кувны. Вермам-кө
ескөн лептам-нин да, — збоја шуис Вања да мыјкө думыштис,
шөј керис.

Пионерјас ез дыр сулавны да шензыны. Слөжитисны да Ваңаос ыстисны сиктө отсөгла, а Пета да Кола петисны косөд-инө да заводитисны вајавны вөв гөгөрө колодајас, лысјас, кутисны утјыны, суктыны кадсө вөлөс лептиг кежлө.

Ваңа медвоз котөртис колхоз правленіејө, но сені некод ез вөв. Весиг стөрөжыс кытчөкө мунөма. Сиктыс гырысжык-јасөс некодөс-жө ез ақы. Сесса котөртис гортас, бөстис чер, гез көлышка да бөр мөдөдчис өтнәсөн. Сикт помын паныд сурі өткаолыс Порот Васка. Сылі гөгөрыс гартыштөма вөв дом да шавкөдө туј куза, журсіјывтис пөсалөма. Ветлөма вөв корсны, но абу, тыдалө, ақөма, локтө кушөн.

Ваңа сувтөдіс Порот Васөс. Кінас шенәсөмөн-термасөмөн кутис виставны сылы:

— Васка dad! Кодлөнкө Kadja нурө вөлыс сибдөма. Муртса журыс тыдалө. Вај ветлам да лептам.

— Кушөм вөв? Кушөм гөна?— вескода јуалис Васка.

— Ме ог төд: сөд-ө, карөј-ө, кушөм-ө.

— Абу менам. Менам пегана. Ме ог ешты, кодлы колө перјасны,— і воэө мунис, ез весиг бергөдчыв Ваңалан.

Ваңа нөшта-на суөдліс Порот Васкаөс, көсјис убедитны, мед ветлас, но сјө кывзынысө ез кут.

— Мыјла ме јөз вөв вөсна кута төждысны! Менам аслам кытчөкө вошөма, корсны колө,— шуис сјө пырмунігмоз-дај.

„Сјө абу менам. Менам вөлыд нурад оз пыр,— гортлан вослалігмоз мөвпәліс Порот Васка. Ваңа діныс ылысмыштис да нөшта серөктис ас кејас.— Мед колхозлөн пропадитас өти вөв, лока тај уңа да јонөс“.

Порот Васкаөс быдөн вөлі төдөны, кызі ассө төдыс да јөз ускөттө вылө німкофасыс мортөс, а сиз-жө быдлаын, быд помка куза і помкатөг, зык вөчны зілысөс. Во вит сајын, кор сиктын котыртчис колхоз да кутисны колхозлы мујас мерајтны, Порот Васка черөн вөтлысліс мерајтчысјас бөрсә, грөчитчис на вылө да ез-жө тај дојд некодөс, а во кык сајын кықкө су јөрө петөмаөс колхозлөн вөвјасыс да воөмаөс сјө турун пуктанінө, виқ вылас. Сјө ускөдчөма да өти зев јон воронөј вөвлы бырснитөма лафвей костас јур вајалан нөсилка-өн. І өнөң-на Порот Васка ез пыр колхозө, оліс өткаолысөн.

Ваңа бурадыр виэөдіс Порот Васка бөрсә, сесса шеныштис кінәс, бергөдчис да котөртис өтнәсөн.— „Мед, ми і сытөг лептам“, — шуис сјө аслыс. Кор воис Kadja нур дорө, Петаөлөн да Коләлөн вөлі лысјөма вөв гөгөрти лајкјавтөмөң-нын, щөщ і петан тујсө.

Чер лоөм бөрын пионерјас тил пожөмјасыс керәлісны

куз пощяс, зоряс да пыртлісны вѡв дінѡ. Онѡ некѡдсан-нѡн најѡ ез вічысны некущѡм ѡтсѡг.

Вѡвлы зад улас суісны кыз пощ да бertyштисны. Вѡв не-уна кыптыштис да гѡрѡктис, мелѡ віѡдліс сы гѡгѡр бергалыс челаф вѡлѡ...

.. Порѡт Васка вѡлыс мѡдѡдчис вѡв корсны. Сіѡ Нѡја кѡжтѡ мунігѡн сувтыштліс, мыжкѡ мѡвпыштис, а сесса вѡскѡд-чис Кадѡа нурлан.

— Вѡгла, віѡдла, кодлѡн кѡт вѡлыс,— мѡвпыштис аслыс. Сіѡ, дѡрт, наѡѡтчис, мыж челафѡсѡд вѡвтѡ важѡн-нѡн енов-тисны.

Вѡіс нур дѡрѡ, аѡѡіс сѡс челафѡс да пуѡс сѡсѡн шѡнѡ-мѡн дыр віѡдис, мед ѡз каѡавны сіѡс. Аѡѡіс, мыж кыпѡдѡмаѡс-нѡн вѡвтѡ поводнѡја да рѡшѡтчис матыстчыны.

— Тѡ таж мѡлодечѡс,— ылысан-на мелѡ шыасіс челаф дінѡ.— Сѡ кущѡма мырсанныд!

Вѡіс, віѡдліс вѡв вѡлѡ, а сіѡ вавыв шѡт мѡз сырмѡ. Аѡѡіс Порѡт Васѡс да зѡв нѡраа шыасіс. Порѡт Вас тѡдис ассыс вѡвсѡ да сіѡ-жѡ кутис сырмыны.

— Н-нѡ...— шѡмѡс угі сіѡ, паскѡдис вѡмсѡ. — Мѡнам вѡлѡма!..

Кыскіс зѡпсыс нан куцѡк да сѡтис вѡлыслы. Сѡсса дѡма-ліс сіѡс, тракнѡтис поводѡд, нѡ вѡвлѡн пѡссігас бырѡма-нѡн ебѡсыс да ківыл ез кер.

— Пѡгушыс таж вѡлѡма... Лѡк, лѡк пѡтам, лѡк!— пѡндіс кѡйтны да тіралан кѡјаснас кыскыны пѡганѡс кадѡје.

Піѡнерѡс вѡліс каѡалісны, мыж вѡлыс сылѡн, Порѡт Вас-лѡн, да сувтѡмѡн кутисны віѡдны Порѡт Вас вѡлѡ. Ваѡа сѡвітан гѡлѡсѡн шыасіс:

— Сѡ-ѡд: он лѡк, а вѡлыс аслад! Ен кѡсѡс ѡтсавны мѡјанлы, а ѡнѡ ачѡд і шѡдѡд.

— Јѡнмогыс, ѡтсѡлѡј, бур піѡн! Мѡ мынтыса,— кутис шуавны Порѡт Васка да сѡн дѡрѡсас ѡшѡісны сѡнѡ вѡјтѡс.

— Ѳнтај те вѡлі шуан— ѡг-пѡ ешты, а ѡнѡ мѡјанѡс „Јѡн-могысѡн“ коран,— вѡлыс шуіс Ваѡа да лѡѡіс кісыс зѡрсѡ.— Мунамѡ! Мѡ ѡг-жѡ ештѡ.

— Сѡкѡ, дѡрт,— вѡчавіѡіс Кола.

Порѡт Васка ку піас ез кут тѡрны, став тушанас дрѡжѡіт-ны кутис, кывѡс ез кут артмавны. Быдѡрсѡ кѡсѡсѡс челафлы, нѡ најѡ век-на сулалісны ылын, бытѡ мунны лѡсѡдчѡны. Ас-ныс ескѡ мыжкѡ важѡн-нѡн нумѡлѡны аскѡстаныс. Тыдалѡ кутисны тѡдѡвыланыс кущѡмкѡ тѡр, кодѡс најѡ зѡбісны Порѡт Васкаыс.

— Јѡнмогыс, ѡтсѡлѡј! Ѳтнамлѡн нѡнѡм ѡз артмы,— мыжкѡ

дыра тилсөм бөрын бара шыасис пионерјас динө Васка.— Нем ог вунөд...

— Ек те!—серөктис Ваңа.—Повчин? Те чајтан—ми сизі і еновтам? Он бост! Ми-өд пионерјас, а абу текод несознател-нөјјас. Мед те өткаольтс, но ми теныд отсалам, а мунныд егө і көсјылө, сөмын повчөдим тенө, мед теныд аслыд јанчим лоө өнтаја кывјассыд. Еј, челад, бостыламө ваяө!

Вылыс заводитисны тилсыны. Вөлөс өні кыпөдисны-нин зобулыс бура тыдавмөн. Порот Васка бөрладорсө мыјвынсыс лептө бөжөдыс. Пеган пондис дорласны өтарө-мөдарө. Пета кутчысис дом поводө да трактитис Пеганөс, а сижө кызі брыз-нитчис да зургис најтөс нырвомнас Петалы — сижө кымың шлап-кысис најтас.

Челадөн волсалөм лыс вывти вөв кыссис косөдинөз, а Порот Васка вөтчис бөрсаыс да кутчысис дом поводө. Пеган вылыс најтсө неуна чышкалыштөм бөрын нуөдис гортлаңыс, ез весиг вичөдлы пионерјас вылө, кодјас коліны кад вылө-на, најт пын гудрасан.

Пета чеччис најтыс да ныр-ни вом оз тыдав, дөрөм-гачас өшјөма лолла најт. Најтөсөс і мукөдјас, петисны косөдинө.

Шонди гөгылтчис-нин вөрјылөз. Вуграсан кад налөн колі. Босталисны вугыршатјаснысө, тыртөм чері тујисјаснысө да бөр локтисны гортаныс. Мунигтырјаныс сералисны Порот Васка вылын, коді сещөм јанчима мунис вөлыс шедөм бөрын челад диныс да ез лыст весиг вичөдлыны на вылө.

П. ДОРОНҢИ

МАКАР ДА СИҢИМ ВОК

ВАЖ МОЈД

Овлісны-вывлісны пöрыс гозја. Налөн вöлі сіґім пі, а көкҗамысöдыс төлктөм, самтөм Макар. Сіґімнан вокыс сыыс јуксісны, торјөн семјітчісны, а пöрыс бат-мамөс Макары вердны колісны. Вокјас Макарылөн озырөс, сөңгааөс, а Макарылөн сөдыслөн-на стрöйтлөм кіссөм керкаыс да батыскөд шöщја кујім кока пöрыс Карко. Таыс кынґі немтор абу.

Макары аслыс сојны һінөм, і пöрыс бат-мамсö һінөмөн вердны.

Вот коркө тулыс көзан кад воіс. Вокјас Макарылөн бур вөвјаснысö дофдалісны да му вылө ід көзны кајісны. Шöщ і Макар көзны ас Карконас мөдөдчіс. Лөтіктісны да лөтіктісны, лөтіктісны да лөтіктісны, коркө і најө му вылө воісны. Візөдліс Макар вокјас му вылө: налөн важөн-һын гөрсөма-көзсөма, суыс вундан выјөз воөма, а сіјө вөлістї-на гөрны заводітө. Гөрісны да гөрісны пöрыс Каркокөд, вокјасыс сек коста став сусө вундісны да гумла вылө нуісны, а Макар век-на гөрө. Мыј керны? Макар ескө абу дыш да вөлыс сешөм-ташөм.

Коркө не коркө муыс сылөн гөрсіс дај көјдысыс көзмөныс абу тырмымөн. Сөгга кыскіс Макар пішөггыс һаң шөрөм да мөдіс нурјасны сојіг мозыс, лебачјаслы һаң крошкіјассө којавны. Буреш вөлі поп мунө Макар му дорті. Аззїс Макарылыс крошкі шыблалөм да јуалө:

— Мыј-нө, Макар, вөчан?

— Ме һаң көза.

— Кызї һаң көзан? Пөжалөм һаң оз көзлыны.

А Макары сылы і шуө:

— Тусөн-кө көзан, тусөн і воас, а пөжалөм һаңөн-кө көзан, пөжалөм һаңөн шөптасас.

Поплы өтї-кө сівө, а мөд-кө, завід.

А Макары воқө ыштөдлө:

— Тақкө-кө пө көзан, сорөмасны, вартны һі ізөдчыны оз ков, тупөсөн шөптасас, сөмын һаңкудјад сөвт да сој.

Попос завид бостис Макар уж выло.

— Мун-пö, Макар, ödjөнжык котöрглы матушка динö, кор сылыг кык вöв, кык гөр да кык агас, катöд унжык пöжалöм һаһ да мöдам ме іза му выло пöжалöм һаһ көзны.

А Макар сылы і шуö:

— Ветла-пö ескö, баушко, да мем, лок паскöма мужікыдылы, матушкаыд оз döверит вöвжастö да гөр-агастö. Паскöм-і а ыым-пö вежылам.

Макар сетис ассыс киггöм паскöмсö поплы, а ачыс поп паскöмөн пастасис да мунис попадда динö.

— Баушко-пö карыс кујим судта керка һöбис, сöмыс ез тырмы да щöктис мекöд ыстыны кујим сурс шайт.

А попадда сылы і шуö:

— Сета-пö ескö, да менам став феһгаыс сöмын кык сурс сизимсо шайт. Часлы-пö дакөнлыг да саломщікыг уждысла.

Бостис Макар попаддалыс кујим сурс шайт дај гортас мунис.

Поп виччысис, виччысис Макарос, рыт-һин воис, а Макар век абу.

— Мыј-нö-пö тајö Макарыскöд лоі? Мунис да воші. Час-пö ачым гортö леччыла.

Леччис поп гортас да попаддаыслыс жуалö:

— Макар-пö татчö ез воы?

— Воис,—шуö попадда,—те щöктöмыд да сылы кујим сурс шайт сеті.

Гөгөрвоис поп, мыј Макарыд сјös зев чорыда пөрјалис, да котөрөн мунис Макар му выло. Меыс-пö оз-на удит,—му вылас вöлысла локтас да сек сјös і кыја.

Сек коста Макар пастасис нывбаба паскöмөн, мунис ас му вылас да заводитис агасны. Воис сы дорö поп дај жуалö:

— Те-пö коді? Мыјла тајö му вылас локтин? Тајö муыс-öд Макарлөн?

— Ме-пö Макарлөн чој. Сјös-пö кытчöкө мунис да воші, а ме со мусö агасавны локті.

Поп шуö:

— Макар вокыд-пö менсым кујим сурс шайт феһга пыш-јöдис. Феһга пышјöдöмыс-пö теныд лоö сы пыдди мынтысны. Лок-пö ме ордö строшнычаавны, а он кө,—судөн боста.

Мунис Макар поп ордö строшныча пыдди, а поплөн вöлі кујим невеста ныв. Попыд выл строшнычаос уэлыны индис ас нывјас динас.

Вот олö Макар поп ордын, керка гөгөр уж вöчö да поп нывјаскөд ноксö. Поп нывјаслы зев һімкод. Регыд поп-

лөн кујимнан нылыс мөдисны нөбасны. Отчыд поп попад-
лааы і шуө:

— Абу-ө пө мјан строшнычаным мужичөј?

А попадла сылы і шуө:

— Щөкты-пө пывсан ломтыны да нывјаскөдыд пывсыны
ысты. Мужичөј морт-кө, пывсанад нывјасыдкөд оз мун.

Коркө ломтисны пывсан дај поп ыстө строшнычаөс ас
нывјасыскөд пывсанө.

Ветліс Макар пывсанө, первој поплыс ыжыд нывсө пыв-
сөдіс, сесса шөркост нывсө пывсөдіс, сесса і којмөд нывсө
пывсөдіс.

Поп нывјасыслыс і јуалө:

— Абу-ө-пө строшнычаыд мужичөј?

А поп нывјас Макаркөд өтвылыс.

— Абу-жө-пө мужичөј.

Поплөн оз верітсы. Сіјө строшнычаөс бара-на ыстө пыв-
санө:

— Мун,—шуас,—матушкаөс щөщ пывсөд.

— Ме-пө талун зев јона-нын колмі, матушкаөс пывсөд-
ны ог вермы.

Коркө не коркө гөгөрвоіс поп, мыј нывјасыскөд делөыд
неладнө, кујимнаныс лоісны ыжыд кынөмаөс. Тащөм төвар
кыын дыр кутны оз поф: колө інавны, колө регыджык валы
жөнікјасөс корсны.

Ветліс поп карө ас нывјаслы жөнікјасөс корсны да
кујім купечөс ваяөдіс.

Жөнікјас невестајасөс відлалөны.

— Тащөм төварыд-пө, бабушка, мјанлы оз згөфитчы.
Вот строшнычатө-кө-пө сетен, сіјөс пыр-жө бостам верөссајө.

Поп шуө:

— Тајө строшнычатө-пө сетны мем жал, кујім сурс шайт
сулалө, но тіјанлы-пө сета, сөмын менам нывјас јылыс лок
слава ен паскөдө.

Вот сетіс поп строшнычаөс верөссајө өті купеч саяө. Ку-
печ сіјөс сөреыс карө нуөдіс.

Коркө пірујтисны, том гозјаөс уэны водтөдісны да гө-
гөрбок ігналісны. Сещөм-нын мода верөссајө сетігөн: том
гозјаөс первој војын ігансајын уэтөдны.

Невеста жөніклы і шуө:

— Мем-пө колө ывлаө петавны, а гөгөрбок ігана. Вај
менө гез куэа лезлы өшің пырыд.

Лезіс купеч гез куэа невестасө өшің пырыс дај віччы-
сө. А Макарыд секкоста купеч картаыс петкөдіс ыжыд сура
межөс, көрталіс гез помас да горөдіс: „Лепты-пө!“

Лептіс купеч, а невеста пыдѣнды—сура меж! Повчыс да мѳдіс горзыны. Піружтыгјас котѳрѳн пырісны да жѳнік-лыг јуалѳны:—„Мыј лоі?“

А жѳнік сура меж вылѳ indѳ да вісталѳ, мыј сізі і сізі—невестасѳ сылыг межѳ пѳртісны. Тѳлкујтісны, тѳлкујтісны да шуісны межѳс віны і шојсѳ сылыг гусѳн кујѳд чукѳр улѳ зѳбны.

А сек коста Макар пастасіс мужічѳј паскѳмѳн да муніс поп ordѳ:

— Но, батушка, ме локті те ordѳ тѳдмавны, кытчѳ те воштін менгым чѳјѳс. Вісталан-кѳ, ме тед бѳр сета кујім сурс шайттѳ, а он-кѳ, судітчыны мѳда да тенѳ-жѳ і мыжда.

Поп вісталіс, мыј сізі і сізі. Макарылыг чѳјсѳ сетіс верѳс-сајѳ карса купеч сајѳ. Мунісны поп да Макар том ічмоңѳс відыны. Воісны купеч ordѳ дај Макар і јуалѳ:

— Кѳні-пѳ менам чѳјѳј?

Купеч первојсѳ дыр сессіс, а медбѳрын вісталіс, мыј сізі і сізі: невестасѳ сылыг лок војтырјас межѳ пѳртісны і сізі војѳ. Макар шѳктіс віѳм шојсѳ петкѳдлыны, а сесса купечлы да поплы і шуѳ:

— Но-пѳ ѳві тајѳ дѳлѳгыд ме тіјанѳс јавіта да зев чѳрыда кыкнаннытѳ судітасны.

Купеч шуѳ:

— Ен-пѳ судітчы, сурс шайт заркѳіѳн мынта.

А поп шуѳ:

— Ме-пѳ кујім сурс шайттѳ прѳсвіта дај нѳшта сурс шайт содта, сѳмын ен ердјав і ен судітчы.

Муніс сесса Макар ас му вылас, а вѳлыс век-на му јѳрын сіјѳс віччысѳ. Коңѳр јулытѳмысла да пѳрыгысла ѳдва-һін ловја.

Начкіс Макар вѳвсѳ, нуіс базар вылѳ да пѳлтѳһһікыг кучіксѳ і вузаліс.

Сесса локтіс озыр вокјасыс ordѳ дај шуѳ:

— Вајлѳ-пѳ, вокјас, чекверікныдтѳ, колѳ сѳм мерајтны. Вѳлѳс начкі, кучіксѳ вузалі да помтѳм дѳһга сетісны.

Ветлісны озыр вокјас Макарылыг дѳһга віѳдлыны да сіннысѳ чашһітісны: збылыг Макарылѳн кыскѳ зев уна дѳһга. Сесса сіјѳ-жѳ лунас сізімнан вокыс начкісны ассыныс став вѳвјассѳ і чаһјассѳ да кучікјассѳ карѳ нуісны вузавны.

Сувтісны базар вылѳ да һѳбагысјасѳс віччысѳны:

— Унаѳ-пѳ коранныд вѳв кучікјасыд вылѳ?

— Сурс шайтѳн кучік вылѳ..

А јѳзыс сѳмын на вылын сералѳны да дѳвујтѳѳны, кытыс-пѳ воѳмаѳс татчѳ тајѳ сізім јѳыс: вѳв кучік вылѳ сурс

шајтөн короны. Гашкө і зоң төлыг чөж вокјас вөзјисны һө-
басыҗаслы вөв кучіҗас, а һөбасыҗас сурс шајт пыдди
кујим шајтыс вылө оз сетны.

Гөгөрвоисны озыр вокјас, мыј Макар најөс пөрјалис да
мунисны сы ордө сјјөс вѳны. Сујисны сјјөс мешөкө да мөдөд-
чисны ју вылө, јөрданө сјјөс шыбытны. Асыввоҗыс вөлі кө-
җыд да јөрданыд і кынмөма, а вокјас сөрсыныс чер һі
пыріҗас ез бостны. Мыј вөчны? Шуисны гортө бөр косав-
ны черла, пыріҗасла, сесса вөлістө Макарөс јөрданө сујны.
Спорітисны, спорітисны, кодлы ветлыны, і ставныс өтщөщ
мунисны, Макарөс өтнассө колісны ју вылө.

Макар мөдіс горзыны: „менө-пө мырдысөн ісправнікө
пуктөны, а мем абу окота пуксыны да мырдысөн карө ну-
өдөны!“

Секі бурещ вөлі тројкаа вөлөн гөһитө ураҗнык. Кыліс
Макарлыс горзөмсө дај шуө:

— Ме-пө жалајта ісправнікө пуксыны. Вај пет мешөк-
ыд да те пыдди ме сетчө пыра.

Сізі і вөчисны. Ураҗныкөс көрталіс мешөк пыщкө, а
Макар сөліс ураҗнык тројкаа вөлө да воҗлаң гөһитіс. Кор-
кө вокјас воисны черјасөн, пыріҗасөн, пігкөдісны јөрдан
вом да сетчө і брунгісны ураҗнык тыра мешөксө.

Воисны вокјас гортаныс. Аслыныс зев һімкод, мыј
пөрјасыс Макарысмынісны. А сек коста Макар на өшің-
увті журк гөһитіс да сувтіс ас керка дінас тројкаа вөлөн.
Вокјас чујмисны, кыҗі Макар ловја, кор өһі-на сјјөс ваө су-
јисны? Мунисны јуасны. Макар і шуө:

— Кор-пө ті менө мешөкө көрталөмөн јуө сујинныд, ме-
пө воли мөдар југыдө. Сен-пө мем сетісны зоң стада вөв
да щөктисны бөр гортө мунны. Ме-һө мыј уна вөвнас вөча?
Со тројка вөв доддәли да і татчө бөр локті.

Озыр вокјас чујмисны, налы завид, мыј Макарлы прөс-
та тројка вөв сурөма, сесса і шуөны:

— Вај-пө, Макар, көртав мјјанөс мешөкө, вөч ју вылө
јукмөс, кысаң мөдарјугыдас медса жеңыд тујыс, мі сетыс
вөвјассө став стаданас вајөдам.

Көртавліс Макар ассыс горш вокјассө мешөкјасө, вөв
доддәын нуіс ју вылө да јөрданө брунјөдліс.

Віччысисны, віччысисны озыр вокјаслөн гөтырјасыс му-
жіҗасныслыс мөдарјугыдыс локтөмсө. Оз локны і вөвјас оз
вајөдны. Медбөрын гөгөрвоисны, мыј Макар бара пөрјалис,
сесса шуисны сјјөс кутны да вѳны.

Вот көрталісны Макарөс гезјасөн кіөдыс-кокөдыс, нуө-
дісны вөрө, пу бердө көрталісны да көсјөны вѳны. Кваҗит-

чісны, а пурт ыі чер налөн абу. Сесса артелөн котөртісны гортаныс пуртјасла да черјасла, а Макарөс өтнасөс колісны.

Туж куға секі бурещ вөлі мунө дөвеч-купеч. Сіјө јуалө Макарлыс:

— Мыјыс-нө-пө тенө тақсө көрталісны?

А Макар сылы шуө:

— Менө-пө мырдыгөн губернатор ныв вылө гөтралөны, а мед ңевестамс ог пышјы, со татчө көрталісны да ңевестала мунісны. А мен-пө губернатор нылыд оз ков.

— Кығи-нө-пө губернатор ныв вылө он гөтрас, сіјө-өд лока озыр? Вај-пө ме те пыдди гөтраса.

— Оковітан-кө-пө гөтрасны. лоқ сувт татчө ме пыдди.—Сесса Макар ас пыддыс пулаң чужөмөн көрталіс дөвеч-купечөс, ас паскөмнас пастөдіс, а ачыс мөд тужөд гортас муніс.

Вот локтісны озыр вокјаслөн гөтырјасыс, Макар пыдди віісны дөвеч-купечөс да сетчө пу вуж улас і зөбісны. Локтісны гортаныс і азғоны: Макар бара доңвіға, да кутісны Макарлыс прөшща корны.

— Прөствіта-пө, ставныд-кө жын олөм пажнытө мем сестанныд.

Жал ескө да быт лоі сетны.

Сесса овмөдчіс Макар і пөрыс бағ-мамсө кувтөғныс зев бура вігіс.

ЈУРИДАЛЫГ

Листб.

И. В. Сталин.—Стахановецјас медвоџа всесојузнџ совешщанџе вылын реч	3
Пед. Ген.—Гера кук.	17
Изјур Иван.—доменлџн мыж	37
Ф. Ганс.—Револуционерџс казнџтџм	60
А. Шаманов. Гуса ужјас	62
Шим.—Кадја нурын	65
П. доронин.—Макар да сџзим вок	69

Ив. № 16

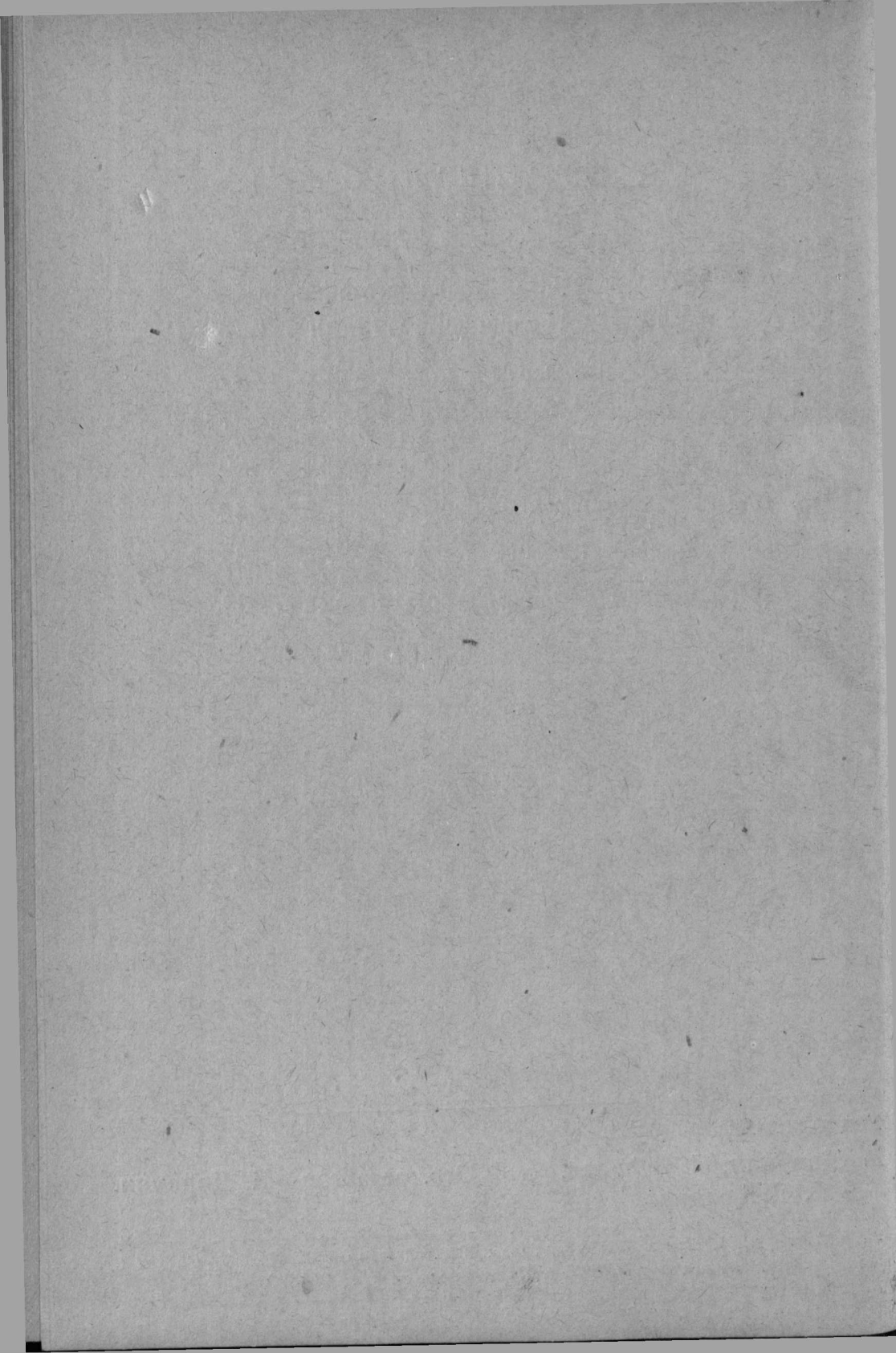
Редколлегия:

М. Доронин, И. Из'юров,
П. Шеболкин.

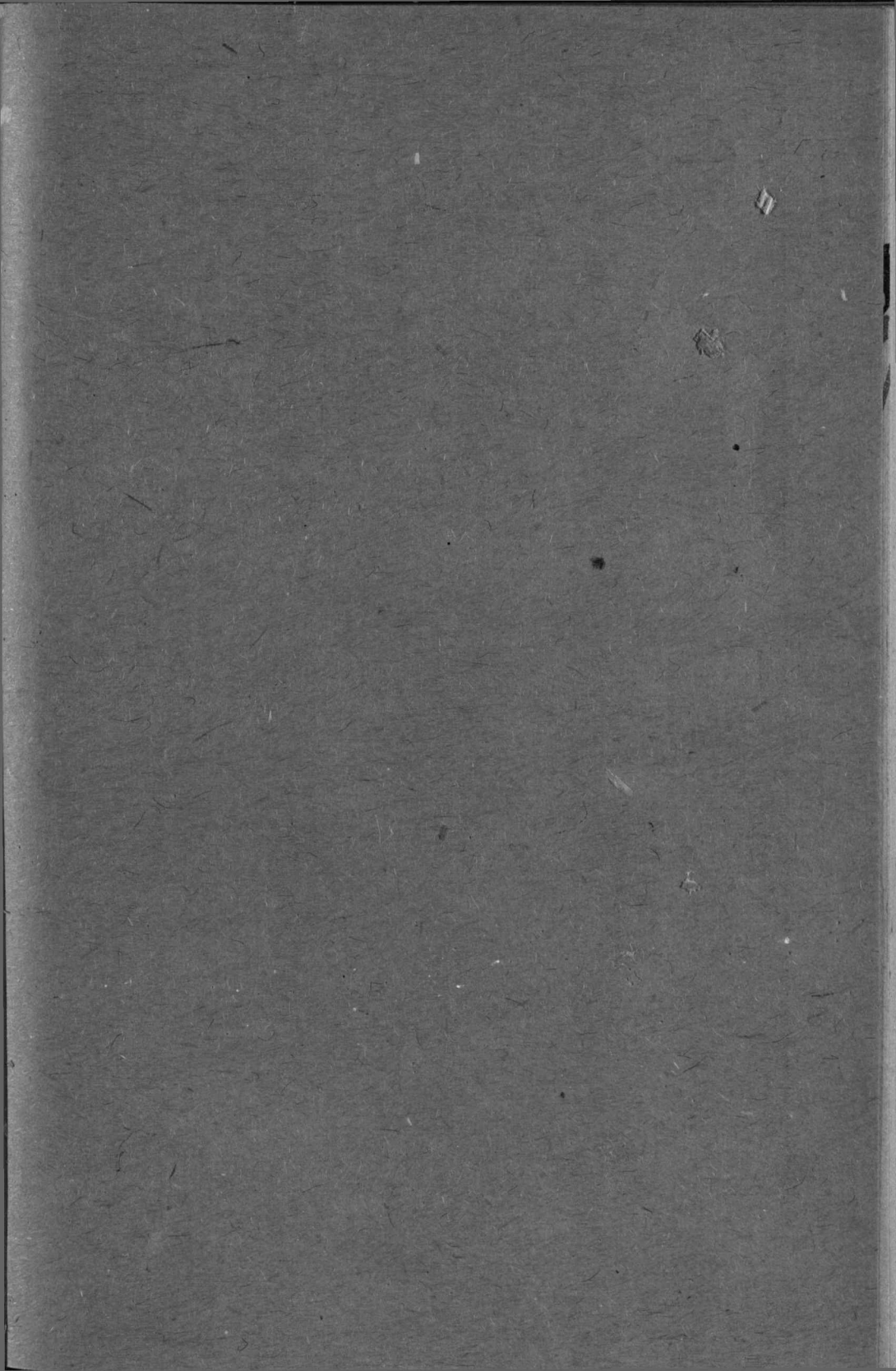
Отв. редактор—М. Доронин.

Уп. Облита № 75. Заказ №3173. Тираж 1000. Статфор. 62×94, 1/16 4,7 п. л.
Сдано в набор 7-ХІІ-35 г. Подписано к печати 13-ХІІ-35 г.

Типография, Сыктывкар, Дом печати.

СУЗÖDÖJ 1936 ВО ВЫЛÖ!

ХУДОЖЕСТВОА СÖВЕТСКÖJ ЛИТЕРАТУРА
КОМІ ЖУРНАЛ

УДАРНІК

ЛЕЗÖ СÖВЕТСКÖJ ПИСАТЕЛЪЈАС СОЈУЗЛÖН КОМІ ПРАВЛЕНІЈЕ

ПЕТÖ БЫД ТÖЛЫСЫН ÖТЧЫД

„Ударник“ зик öтi журнал Коми областын, кöни печатайтö-ны коми сöветскöј писателъяс ассыныс был гижöдяссö (повестъяс, пјесаъяс, вiетъяс, кывбуръяс, фелъетонъяс, критическöј статъаъяс).

„Ударник“ журнал тышкасö социалистическöј пышкöса, национальнöј формаа культура стрöйтöм вöсна, художествоа кывжöн петкöдлö Коми областын, Војвыв крајын да став Сöвет Сојузын социализм стрöйтöм; тöдмöдö сöветскöј роч да муыв пролетарскöј литература медбур образецъясöн, СССР-са торја национальностъясса литератураъясöн

„Ударник“ журнал велöдö да быдтö был том гижысъясöс, сетö налы отсöг.

„Ударник“ журналын участвуйтöны: Акин пи, Бија Öгыр, Вых Паш, Василь Паш, Вокан, Гриш Саш, Соронин П., Жугыль, Изжур Иван, Колегов Јогор, Луздор Ван, Лебедев М., Лыхачов М. П., Митрук Јак, Нобдинса Виктор, Оботуров Г., Öльк Öндрей, Пед Ген, Питу Öнд, Пыстын Илья, Пармазон, Размыслов, Сандрик Јогор, Сим Ван, Тима Вен, Шыладорса Миш, ШИМ да мукöд коми сöветскöј писателъяс да гижны заводитъсъяс, художникъяс: В. Полаков да М. Безносов.

ЖУРНАЛ СУЗÖДАН ДОН: 3 тöлыс кежлö 2 ш 50 ур.

6	"	"	5	"	"	"
12	"	"	10	"	"	"

„Ударник“ журнал колö лоны быд колхозын, лыддысан керкаын, школаын, клубын, гöрд пелöсын, вör баракын, быд вөрлезыс ударник ордын, колхозник-ударник ордын, быд ордын, кодi интересуйтчö Коми художественнöј литература быдмöмөн.

ЖУРНАЛ сузöдны погö быд поштöвöј отделениеыс да писмöновлöдлысъяс пыр. Торја номеръяс нöбны Коми ПЗ магазинъясыс.